Меѓународен славјански универзитет „Г. Р. Державин“ – Свети Николе

Правен факултет

Меѓународно право, право на Европска Унија и дипломатија

- МАГИСТЕРСКИ ТРУД -

МИГРАЦИЈА НА РАБОТНА СИЛА: ПРИЧИНИ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ТЕКОВНИТЕ ТРЕНДОВИ НА МИГРАЦИЈА НА МЛАДИТЕ

Кандидат

Даниела Ќосевска

Ментор

проф. д-р Александар Илиевски

Свети Николе, февруари, 2021 година

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНКА И ОДБРАНА:

МЕНТОР:

ЧЛЕН:

ЧЛЕН:

Датум на одбрана:

_____часот

Изјава

Јас, Даниела Ќосевска, студент на втор циклус студии на Правниот факултет, во состав на Меѓународен славјански универзитет „Г. Р. Державин“ - Св. Николе, со број на индекс М177011, со место на живеење на ул. „Пиринска“ број 61, Општина Штип, изјавувам дека магистерскиот труд со наслов „**Миграција на работна сила во ЕУ: причини, тенденции и перспективи со посебен осврт на тековните трендови на миграција на младите“** претставува мој самостоен труд, под менторство на проф. д-р Александар Илиевски, т.е. не е плагијат.

Согласна сум да ги сносам сите обврски и одговорности кои произлегуваат од неовластено користење на туѓ текст или плагијаторство, согласно со важечките законски и подзаконски акти кои ги регулираат авторските права.

Свети Николе, _____год.

Давател на изјава,

_____

Овој магистерски труд е посветен на моето семејство, моите родители и мојата сестра, на моите блиски роднини и пријатели, како и на моите професори, кои ми дадоа неизмерна поддршка и поттик.

Ви благодарам!

Апстракт

Миграцијата на населението е неминовна појава, појава што оставила свој белег низ историјата, кога, како и денес, нејзиниот главен двигател е тенденцијата да се избега од лошите и да се оствари приближување кон подобри услови за живот. Миграцијата може да биде предизвикана од економски, политички и географски фактори. Целта на овој труд е да се идентификуваат причините за иселувањето на населението од една земја во друга, правните рамки во кои функционираат мигрантите, конкретно работниците, со посебен акцент на иселувањето на младите, при што невработеноста ќе се разгледува како главна причина за постојаниот раст на оваа појава. Невработеноста, посебно кај младите е еден од најтешките проблеми на денешницата, општо, насекаде во светот, како и во нашата земја, што влијае негативно не само врз економијата, туку и врз одливот на млади мозоци од земјава.

Клучни зборови: *миграција, работна сила, пазар, ЕУ, слобода на движење, мобилност, правни инструменти, вработување, мерки*

Abstract

Population migration is an inevitable occurrence, a phenomenon that has left its mark throughout history, when, as today, its main driver is the tendency to escape the bad and to come closer to better living conditions. Migration can be caused by economic, political and geographical factors. The purpose of this paper is to identify the reasons for the migration of the population from one country to another, the legal framework in which migrants, in particular workers, operate, with a particular emphasis on the emigration of young people, with unemployment being considered as the main reason for the continued growth of this phenomenon. Unemployment, especially among young people, is one of the most difficult problems today, in general, around the world. as well as our own country, which adversely affects not only the economy but also "brain drain", of the country.

Keywords: *migration, labor force, market, EU, freedom of movement, mobility, legal instruments, employment, measures*

Содржина

ПРВ ДЕЛ – ТЕОРЕТСКИ ДЕЛ

Вовед.....6

1. Миграција 9

1.1. Типологија.....12

1.2. Селективност на миграцијата..... 14

2. Причини, последици и перспективи.....18

2.1. Правни аспекти на миграцијата на работната сила.....26

2.1.1. Меѓународна нормативна рамка на права на работниците мигранти.....27

2.1.2. Регионални инструменти за правна заштита на работниците мигранти.....27

2.2. Миграција на работната сила во ЕУ.....28

2.3. Влијанието на миграцијата на работниот пазар – економски аспект.....31

3. Слобода на движење на работниците во ЕУ.....33

3.1. Член 45 од Договор за функционирањето на Европската Унија (UFEU) 33

3.2. Правен развој на слободата на движење на работниците во ЕУ.....34

3.3. Мобилност на работната сила во ЕУ.....35

4. Вработување во ЕУ 45

4.1. Вработување според полот.....46

4.2. Вработување според образование.....48

5. Илегални имигранти.....50

5.1. Бегалци 50

5.2. Илегални имигранти 51

5.3. Азил.....53

6. ЕУ и Западен Балкан.....55

7. Миграција на младите 61

7.1. Причини за миграција на младите.....61

7.2. Последици од миграција на младите.....61

7.3. Невработеноста како причина за миграција на младите.....62

7.4. Позитивни аспекти.....64

7.5. Негативни аспекти.....64

7.6. Концепт на невработеност 65

7.7. Други причини за миграција на младите.....69

8. Интегрирање на миграцијата во Агендата 2030 за одржлив развој.....75

9. Ситуацијата во Република Северна Македонија.....87

ВТОР ДЕЛ - МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

10. Методолошки пристап .....,.....98

10.1. Проблем на истражувањето .....,.....98

10.2. Предмет на истражувањето 99

10.2.1. Мотив и оправданост на истражувањето 99

10.2.2. Цел на истражувањето 100

10.2.3. Истражувачки прашања 100

10.3. Очекувани резултати.....100

10.4. Методологија на истражувањето 101

ТРЕТ ДЕЛ – ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

11. Заклучни согледувања и препораки…….....……103

12. Користена литература.....125

13. Интернет извори.....127

ПРВ ДЕЛ

ТЕОРЕТСКИ ДЕЛ

В О В Е Д

Луѓето отсекогаш се во процес на движење, постојано мигрирале од едно место на друго. Но, зошто луѓето мигрираат и што вклучува миграцијата? Дали причината за тоа е работа, задоволство, заштита или од сосема друга причина? Дали патувањата се долги или кратки? Дали тие што мигрираат се движат доброволно или се принудени да се движат според околности кои не се во нивна контрола? Што ќе се случи со нив кога ќе пристигнат на своите нови дестинации и како ќе бидат прифатени од оние што веќе живеат таму? Ова се само некои од прашањата што треба да си ги поставиме кога се справуваме со прашањето за миграцијата. Ваквите прашања се важни бидејќи можат да нè информираат за многу видови мигрантски искуства што луѓето можат да ги доживеат. Преку споредување со примери од минатото може да разбереме бројни настани што се случуваат денес. Можеме да споредиме и контрастираме и да процениме дали има постојани врски помеѓу историските настани и она што го гледаме како се случува околу нас во современиот свет.

Миграцијата на населението има потекло длабоко во историјата. Главниот двигател на миграцијата е бегството од лошото и потрагата по подобри услови за живот и тие тогаш, како и денес, беа претежно поврзани со економски, политички и географски фактори. Миграцијата од земјите во развој во развиените земји привлекува најголемо внимание во современата глобална надворешна миграција. Нашата земја традиционално е „миграциска“ и иселеничка земја и низ историјата се менуваа модалитетите на миграцијата, и тоа под влијание на разликите помеѓу постигнатиот степен на социо-економски развој на нашата земја и земјите на имиграција односно земјите во кои во континуитет се јавува иселување на македонското население.

Општопознато е дека работната сила се движи од помалку развиени во поразвиени земји, или од југ кон север. Кога заминуваат во друга држава работниците се соочуваат со административни пречки. Стареењето на понудата на работна сила ќе предизвика многу економски ефекти кои ќе претставуваат директна закана за економскиот раст на одредени национални економии и Европската Унија. Слободното движење на работниците е едно од основните принципи на Европската Унија. Европската Унија овозможува слободно движење на работници со цел да се бараат подобри услови за живот и работа и на тој начин да се намалат социјалните притисоци

во посиромашните земји на Европската Унија. Денес миграцијата се смета за една од главните движечки сили.

Предмет на оваа студија се причините за иселувањето на младите, кои генерално може да се гледаат од економски, социјални и природни аспекти, а невработеноста е главната причина за иселувањето на младите. Невработеноста во инфлацијата е еден од најтешките економски проблеми во денешно време. Во секоја економија претставува протек во производството и приходот, предизвикува високи фискални трошоци, ја намалува вредноста на човечкиот капитал и ја зголемува нееднаквоста кај луѓето.

Темата на оваа научноистражувачка работа е „Миграцијата на работна сила во ЕУ, односно причините, тенденциите и перспективите, со посебен осврт на тековните трендови на емиграција на младите“.

Развојот на темата започнува со концептот на миграција, т.е. типови на миграција и селективност на миграцијата. Дефинирањето на поимите имиграција и емиграција (доселување и отселување) е од суштествено значење за текот на ова истражување.

Второто поглавје се однесува на причините, последиците и перспективите на миграцијата. Се верува дека некои од причините за миграција се повисоки плати, политичка нестабилност, сиромаштија и злоупотреба.

Европската Унија обезбедува слобода на движење на работниците со цел да се бараат подобри услови за живеење и работа. Членот 45 од Договорот за функционирање на Европската Унија се занимава со слободата на движењето на работниците во Европската Унија и нивните права. Една од целите на Стратегијата Европа 2020 е да се прилагоди понудата и побарувачката преку мобилност на работната сила.

Четвртото поглавје се занимава со вработувањето во Европската Унија и врз основа на статистички податоци се прикажани разлики по возраста, полот и образованието. Европската стратегија за вработување сега е составен дел на стратегијата за раст на Европа 2020, која е една од целите на зголемување на стапката на вработеност на жените и мажите на возраст од 20-64 до 75%.

Во петтата глава е дефиниран концептот на илегални имигранти и азилот, како и правните рамки како препреки за негово добивање.

Во шестото поглавје ќе се направи осврт на миграциските движења на Македонците низ историјата, со што акцент ќе се стави на причините за иселување на населението од периодот кога државата беше дел од Социјалистичка Федеративна Република Југославија, периодот на транзиција, па сè до денешен ден.

Седмото поглавје во целост е посветено на дефинирањето на невработеноста како главна причина за иселувањето на младите од Република Северна Македонија, но како тема на разгледување ќе бидат и други причини и показатели за миграција на младите кои се од големо значење во поновата историја на земјата.

Осмото поглавје се однесува на идните офанзивни дејства во однос на перспективите и тенденциите во делот на класифицирање, мерење и регулирање на миграцијата како масовен феномен на денешницата преку интегрирање на миграцијата во „Агендата 2030“ за одржлив развој на Обединетите нации.

Деветтото поглавје го опфаќа методолошкиот пристап и притоа е прикажан проблемот на истражувањето, предметот на истражувањето, мотивот и оправданоста на истражувањето и на крај целта на истражувањето.

Во десеттото поглавје се презентирани истражување и резултати од истражувањето, а потоа се изведени заклучни сознанија и препораки.

Трудот е напишан врз основа на анализата на примарните и секундарните извори на правото на ЕУ, судската пракса на Судот на правдата и истражување на релевантна стручна и научна литература, како македонска, така и странска.

1. Миграција

„Концептот на миграција на населението (механичко движење) означува примарна подвижност, односно просторна подвижност на населението. Концептот на подвижност на населението е поширок од терминот миграција, бидејќи миграцијата е просторна подвижност на населението и како таква е само еден облик на вкупна подвижност на населението”.[1]

Миграцијата во поширока смисла значи која било форма на преместување, привремена или трајна промена на местото на живеење, додека миграцијата во потесна смисла се однесува само на постојана промена на местото на живеење.

Лицето кое учествува во миграцијата, т.е. лицето кое менува постојан престој и во внатрешна и во надворешна миграција се нарекува мигрант. Мигрант е единица на население што мигрира.

Науките што систематски се занимаваат со миграциите се географија, демографија, антропологија, економија, социологија; додека, пак, науките што се однесуваат на проучување на миграцијата се историја, политологија и медицината, иако не се исклучени и многу други науки во општото проучување на оваа појава.

Миграцијата од земјите во развој во развиените земји привлекува најголемо внимание во современата светска надворешна миграција. Нашата земја е традиционално мигрантска и иселеничка земја и низ историјата се менуваа модалитетите на миграцијата, под влијание на разликите помеѓу постигнатиот степен на социо-економски развој на нашата земја и земјите на имиграција или иселување на македонското население.

Миграцијата на населението има потекло длабоко во историјата. Главниот двигател на миграцијата е бегство од лошото и потрага по подобри услови за живот, и тие тогаш, како и денес, беа претежно поврзани со економски, политички и географски фактори.

Географијата првенствено се занимава со просторни варијации на миграцијата, односно миграциските текови; бројно ориентирана, а социјалната географија се

[1]Вертхајмер-Белетиќ, 1999, стр. 281

обидува да ги идентификува главните причини за миграција или задржување на населението.

Географијата нема сеопфатна теорија за миграција, иако прегледот на 11 „закони“ за миграција напишани од Е. Г. Равенштајн во деветнаесеттиот век е основа за современи студии за географска миграција. Да се разбере каде и зошто се случува миграцијата, „законите“ на Равенштајн можат да се организираат во три групи: причините зошто мигрантите се движат, оддалеченоста во која обично се движат и нивните карактеристики. Секој од овие елементи е опфатен во овој дел од поглавјето.

Луѓето одлучуваат да мигрираат заради *push* фактори и *pull* фактори.

Push факторот ги тера луѓето да се иселат од сегашната локација, додека *pull* факторот ги поттикнува луѓето да се преселат на нова локација. Миграцијата за повеќето луѓе е голем чекор што не се презема лесно, и од тие причини *push* и *pull* факторите играат важна улога. За да мигрираат, луѓето гледаат на нивното сегашно место на живеење толку негативно што се чувствуваат „истуркани“ и гледаат на друго место толку привлечно што се чувствуваат „повлечени“ од истото.

Можеме да идентификуваме три главни видови *push* и *pull* фактори: економски, културни и еколошки.

- **Економски *push* и *pull* фактори**

Повеќето луѓе мигрираат од економски причини. Луѓето размислуваат за емигрирање од места кои имаат малку можности за работа и имигрираат на места каде што се чини дека се достапни повеќе работни места. Поради економско реструктурирање, изгледите за работа се разликуваат од една до друга земја и во рамките на регионите на истата земја. Кога зборуваме за поголеми изгледи за плата, во друга држава, зборуваме за повисоки плати, како и поголеми перспективи за усовршување, обучување, стекнување на искуства и повисоки стандарди за живот. Економските причини во суштина се највлијателни двигатели на феноменот миграција.

- **Културолошки *push* и *pull* фактори**

Присилната меѓународна миграција историски се случила од две главни културни причини: ропството и политичката нестабилност. Милиони луѓе биле испраќани во други земји како робови или како затвореници, особено од Африка до Западната хемисфера, во текот на осумнаесеттиот и почетокот на деветнаесеттиот век. Големи групи на луѓе во денешно време, веќе не се присилени да мигрираат како робови, но принудната меѓународна миграција опстојува заради политичката нестабилност, како резултат на културната разновидност.

- **Еколошки *push* и *pull* фактори**

Денеска, за жал, еко системот во кој функционираме сите како единки бавно но сигурно го достигнува својот колапс. Пожари, суша, земјотреси, урагани, се само едни од еколошките катастрофи кои им ја наметнуваат на луѓето потребата за иселување од земјата во којашто живеат. Според лични видувања, сметам дека во иднина овие фактори, конкретно еколошките катастрофи, како причина за иселување, ќе бидат фактори со најголем интензитет на иселеност.

Демографијата на миграцијата се смета за еден од најважните составни делови на движењето на населението и е претставена како „механичко движење" (со наталитетот и морталитет како „органски движења").

Економијата се занимава со миграциите, од причина што секој миграциски курс има последици врз севкупните економски движења: проблемите на пазарот на труд се директно под влијание на миграционите трендови и можности; вработувањето и невработеноста се предизвикани од емиграција или имиграција, а емиграцијата и имиграцијата имаат реверс ефект врз состојбата на пазарот на трудот; економијата го истражува влијанието на миграцијата врз потрошувачката побарувачка и инфлацијата, како и ефектите од трансферите на мигранти во земјите на потекло.

Антрополозите ги проучуваат праисториските миграции, особено миграција на хомо сапиенс пред почетокот на цивилизацијата и влијанието на миграцијата во неговиот развој; антропологијата исто така го проучува и етничкиот состав на

мигрантското население во споредба со „домашното" население, како и последиците од културното мешање.

Социологијата конкретно ги проучува општествените односи кои произведуваат миграција, ефектите на миграцијата врз општествените односи, улогата на мигранти во создавање на нови социјални системи во областа меѓународни компании, со што институциите мигранти во земјите-домаќини, како и со процесот на општествена интеграција на групи на иселеници и прашање на курсот на социјалната интеграција под високи стапки на имиграција.

Историјата е насочена кон проучување на миграцијата, особено кога масовната миграција е директна последица на важни политички и општествени промени во одредена историска фаза; Историчарите, исто така, го истражуваат влијанието на миграцијата врз политичките настани на одредена земја или на глобално ниво.

Политиката ги истражува современите политички процеси кои генерираат миграција, првенствено присилна миграција, како и улогата на државите во генерирање, контрола и спречување на миграцијата; таа, исто така, посветува особено внимание на прашањата за политичка припадност, државјанство, односно националност на мигранти и влијанието на натурализацијата врз разбирањето на политичката заедница во одредени земји.

Медицината како наука е насочена кон проучување на епидемиолошка миграција, првенствено за лоцирање на начините на ширење на одредени инфекции; но исто така е заинтересирана за карактеристиките на „здравствени слики" на специфични популации, како што се мигрантите.

1.1. Типологија

Постојат неколку видови на миграцијата, кои се класифицираат врз основа повеќе критериуми: критериум на националните граници, според критериумот на време, според критериумот на причините, според критериумот на подготвеност, односно според критериумот на организацијата.

Според **критериумот на државните граници**, имаме надворешна миграција и внатрешна миграција. Надворешните миграции можат да бидат континентални,

интерконтинентални, додека внатрешната миграција може да биде локална и миграција на село - град, град - село, град - град и село - село. Домашната миграција се смета за работна миграција во границите на една земја. Тие се разликуваат од надворешната миграција во однос на слободното движење на работната сила во земјата. Основна карактеристика на надворешната миграција е дека локацијата на работната сила е во друга земја, на пример, премин од неразвиена во поразвиена земја. И внатрешната и надворешната миграција за одредена земја имаат различни демографски, економски, социјални, политички и други последици. Внатрешната миграција во однос на надворешната миграција е повеќе спонтана и слободна, додека во надворешната миграција повеќе се почитува постојното законодавство или специфична политика за миграција. Кога станува збор за надворешна миграција, која станува сè поинтензивна во последно време, мора да споменеме голем број фактори кои ги олеснуваат ваквите миграциски движења. Тоа се: општ развој на сообраќајот, воспоставување на меѓународни договори за социјално и здравствено осигурување за работниците врз основа на принципи на репродукција, можности за безбедност на работното место или преку директни контакти или преку синдикати или други организации, двојазични можности за настава во училиштата за деца-иселеници, признавање на возачки дозволи итн.

Според **временскиот критериум** имаме дефинитивни (финални) миграции и тие генерално се однесуваат на целото семејство, додека привремените се однесуваат на активното населување од економски причини. Финалната миграција или дефинитивната се однесува на промена на местото на постојан престој и го опфаќа целото семејство и има директно демографско влијание врз вкупното население. Привремената миграција е генерално поделена на привремена, сезонска и дневна миграција и ја вклучува работната сила на економското население. За привремена миграција, работната сила привремено мигрира заради повисока заработка. Сезонската миграција се однесува на трудовата миграција за да заработи пари за време на одреден временски период, на пример, во текот на летото, а потоа да се врати во областа на постојан престој. Дневната миграција се однесува на секојдневно патување на работната сила.

Според **критериумот на причина**, правиме разлика помеѓу економската и неекономската миграција. Економската миграција може да се дефинира како движење на населението од местото на потекло до дестинацијата на миграција од економски причини со цел да се постигнат подобри услови за живот, повисоки стандарди, повисоки плати и др. Економската миграција вклучува лица од сите нивоа на образование во зависност од побарувачката за работна сила во земјата на имиграција. Неекономските миграции се сите форми на миграција условени од неекономски причини, политички, индивидуално-психолошки, семејни, здравствени, климатски и други.

Според **критериумот на подготвеност**, разликуваме присилна и доброволна миграција. Присилната миграција може да се подели на присилна миграција во поширока смисла и присилна миграција во потесна смисла. За присилната миграција во потесна смисла, се смета начинот на миграцијата според кој луѓето мигрираат поради неможноста за избор, додека за миграција во поширока смисла зборуваме тогаш кога сè уште постои можност за избор. Присилната миграција вклучува миграција кога некое лице мора да мигрира и нема друг избор. Причините за присилната миграција се политички конфликти (војни), природни непогоди (земјотреси, поплави итн.), деградација на животната средина од различни животни причини. Доброволната миграција се однесува на волјата на мигрантот, односно лицето доброволно одлучува да мигрира заради сопствени приватни причини.

Според **критериумите на организација**, постои организирана миграција и неорганизирана (спонтана) миграција. Организираните миграции имаат однапред предодредена цел. Неорганизирани миграции се случуваат спонтано и најчесто заради економски причини.[2]

1.2. Селективност на миграцијата

Селективноста на миграцијата подразбира население кое има многу демографски карактеристики кои се одредени врз основа на разликите во условите за живот и работа. Исто така, постои и самоизбор на мигранти што подразбира различни карактеристики на населението поврзани со миграциските дестинации, а токму овие

[2]ALICA WERTHEIMER-BALETIĆ: STANOVNIŠTVO I RAZVOJ. Mate - Zagreb, Biblioteka Gospodarska misao, Zagreb 1999, 300-306

карактеристики ги разликуваат емигрантите од имигрантското население. Селективноста на миграцијата не е фиксна бидејќи се менува просторно и временски, или е поврзана со одредени карактеристики на мигрантската популација. Одредени карактеристики кои ја детерминираат миграциската селективност се меѓусебно поврзани. Постојат неколку видови селективност на мигрантите.

Така, поделбата може да се направи според селективност на мигрантите по возраст, селективност на мигрантите според пол, селективност на мигрантите според брачниот статус и наталитет и селективност според професијата и образованието.

Во случај на селективност на мигрантите според возраста младата популација од дваесет до четириесет години, доминира. На таа возраст, населението мигрира пред сè заради одредените предности што ги имаат младите во однос на постарото население, а тоа се добрата здравствена состојба, физичката кондиција, креативност, поголема адаптација и нормално, побарувачката на работна сила на таа возраст е најголема.

Селективноста на мигрантите според полот е тешко да се одреди, но постојат веродостојни сознанија кои упатуваат на тоа дека, според половата застапеност, мигрантите не учествуваат подеднакво, а како една од причините може да се наведат општествените норми кои на некој начин можат да го ограничат вработувањето на жените. Жените преовладуваат во локалните миграции, а причината главно е решавање на брачниот статус, додека во долгорочните миграции мажите имаат доминација.[3]

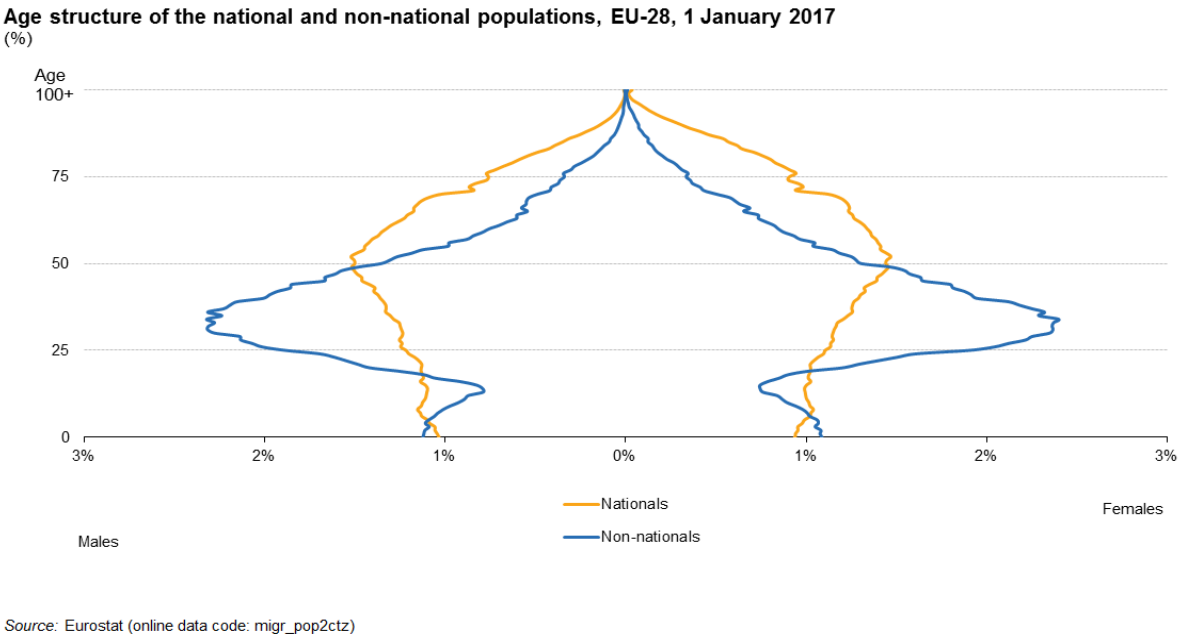
Миграциите директно влијаат врз зголемувањето или намалувањето на бројната состојба на населението. Истовремено со менувањето на бројната состојба на населението се менува и старосно-половата структура на населението, со што индиректно се влијае врз интензитетот на природното движење на населението.[4]

Заедно со раѓањата и смртните случаи, миграцијата е една од трите демографски компоненти на промената на населението и честопати се опишува како најтешка за мерење, моделирање и предвидување. За разлика од плодноста и смртноста, миграцијата не е единствен настан во времето и просторот, но може да се

[3]ALICA WERTHEIMER-BALETIĆ: STANOVNIŠTVO I RAZVOJ. Mate - Zagreb, Biblioteka Gospodarska misao, Zagreb 1999, 306-310

[4]www.stat.gov.mk

повтори во текот на животот на една личност. Така, обемот и видот на миграцијата измерена и анализирана зависи од дефинициите што се користат за идентификација на мигрантот. Централно за дефинициите се изборот на големината на просторната единица и неговиот правен статус (земја, округот и др.) преку чија граница лицето треба да се движи за да се дефинира како мигрант и должината на времето што треба да остане во една личност област по движење, исто така, да биде така дефинирана. Овие дефиниции се разликуваат по земја, па дури и во земјата со текот на времето и се во коренот на аналитичарите преокупирани со мерењето на миграцијата и нивните долгогодишни барања за подобри и по компаративни податоци. Многу е постигнато во последните години за подобрување на квалитетот и квантитетот на податоците, но останува да се направи многу. На почетокот на овој труд вреди да се повтори повикот за подобрување на квалитетот и квантитетот на достапните податоци за генерирање информации за миграциските текови и резервите на мигранти, што е важно да се водат креирање политики засновани врз докази и јавна дебата. Оваа задача останува еден од главните предизвици во областа на студиите за населението.

Слика 1. Возраст - родова структура

Графиконот го прикажува односот помеѓу селективноста на мигрантите/граѓаните според возраста и селективноста на мигрантите/граѓаните според пол. Како што е наведено погоре, помладото население преовладува, а овој графикон потврдува или покажува дека повеќето мажи и жени мигранти се на просечна возраст од дваесет и пет години. Жената е малку повеќе или 5%, додека мажите се 4%. Граѓаните на ЕУ се најмалку, односно 3%. Од графиконот евидентно се гледа дека повозрасните луѓе сè помалку мигрираат. Причинители за тоа најчесто се болест, побарувачката за помладата работна сила и физичката способност.

За селективност на брачниот статус и на наталитетот поголемо мигрирање е забележано кај помладата популација, односно жени и мажи кои не се во брак или немаат деца.

Во случај на селективност на мигранти според професијата и образованието, преовладува мигрантско население којашто професија се бара во земјата на имиграција, главно мигранти со повисоко ниво на образование.

Миграцијата е значаен импулс за промена на населението. Мигрантите се претежно млади, а нивната континуирана, долгорочна емиграција може да ја промени старосната структура на регионот од каде потекнуваат. Во оние земји каде што миграцијата главно се состои од жени, од резултатот може да биде нарушена целосна структура.

Миграцијата има директно влијание врз бројот на новороденчиња, бидејќи ја намалува популацијата на потенцијални мајки. Двојките често емигрираат со деца кои се родени пред емиграцијата. Овие фактори придонесуваат за намалување на старосната пирамида. Покрај овие директни демографски, постојат и индиректни економски и социјални последици. Демографските делови имаат влијание врз понудата на трудот, што може да биде особено штетно кога емигрантите се добро образовани и не се враќаат.

Во зависност од образовната и професионалната структура, продуктивноста на мигрантите и иновативноста на економијата може да бидат засегнати. Со текот на времето, празнините во групата на млади возрасни лица може да доведат до намалување на нивото на семејна грижа за постарите лица.

2. Причини, последици и перспективи

Рековме дека миграцијата може да се дефинира низ призмата на push факторите што ги предизвикуваат поединците да ја напуштат земјата и pull факторите поради кои поединците избираат друга, специфична земја.

Push фактори се:

- невработеност,
- лоша економска состојба во матичната земја,
- нестабилна политичка состојба,
- дискриминација,
- несогласување со системот на вредности во заедницата,
- неповолни услови за личен развој.

Pull фактори се:

- подобри економски можности во земјата на имиграција,
- подобри можности за работа,
- поголема заработка,
- подобри услови за живот,
- постабилна животна состојба,
- поповолни можности за професионален напредок.

Push и pull причините за напуштање на земјата можат да се класифицираат како економски детерминанти на миграцијата. Бидејќи главните мотиви за миграција се економски по природа, мора да споменеме и други неекономски детерминанти на миграцијата кои исто така доминираат во одделни случаи, имено: демографски, географски и социјални фактори.

Демографските фактори честопати ја поттикнуваат миграцијата, бидејќи областите со висок природен раст се генерално помалку развиени и погусто населени, а токму тоа ја охрабрува миграцијата кон области со понизок природен раст, кои имаат повисоки нивоа на развој и помалку популација.

Причините за одредени миграции можат да бидат географски по природа, а со тоа поповолна клима честопати го привлекува населението заради подобри услови за живот, сообраќајни врски и особено од здравствени причини.

Во некои случаи, одлучувачки фактори може да бидат општи услови за живеење, и подобри можности за школување за деца, за рекреација, за повеќестрано користење на слободното време, за побогат културен живот, како што се разни настани тогаш зборуваме за социјални фактори на миграција.

Покрај сите овие фактори, многу е важно да се споменат политичките фактори или причините што предизвикуваат широка миграција на раселените лица и бегалците како резултат на војни и други катастрофи.

Миграцијата или механичкото движење на населението влијае на големината на вкупното население и неговата просторна распределба, стапката на наталитет и стапката на морталитет и структурата на населението во одредена област. Овие промени работат истовремено на точката на поаѓање и дестинацијата на миграцијата.

Миграцијата создава два временски ефекти:

1) моментален ефект - се рефлектира во фактот дека миграцијата на населението во моментот го менува вкупното население и неговата структура на местото на поаѓање и на местото на дестинација;

2) долгорочен ефект - резултат од непосреден ефект, и евидентно е дека младата популација која ќе замине ќе има деца, брак, развод и ќе го заврши својот живот на местото на дестинацијата, што истата популација би го доживеала на местото на поаѓање, доколку не се преселиле. На овој начин ја збогатува дестинацијата и ја осиромашува почетната точка.

Бидејќи населението емигрира, утврдувајќи ја структурата (обично младата популација од одреден пол) на местото на дестинацијата, одредени структури на населението кои влијаат на наталитетот и промената на смртноста се менуваат.[5]

[5]Вертхајмер-Белетиќ, 1999 година.

Последиците од миграцијата на младите се пред сè очигледни во демографскиот карактер на населението. Миграциите влијаат врз бројот на населението, стапката на наталитет и стапката на смртност и структурата на населението (демографска, економска, социјална, етничка и друга). Иселувањето на младите предизвикува негативни демографски трендови, природна популација и зголемен број на старите лица.

Во последните дваесет години во Република Северна Македонија се забележува голема емиграција на младо и високо образовано население, а во последно време се забележува пораст и емиграција не само на поединци, туку на цели семејства. Во повеќето случаи, сите овие млади што се иселуваат не се враќаат затоа што тие создаваат семејства во други земји, а тоа значително влијае на демографската слика на државата.

Исто така, многу е важно да се спомене дека последиците од миграцијата кај младите, во државата најчесто се од економски карактер, каде што невработеноста е главниот мотиватор за иселувањето на младите. Иселувањето на младата популација има негативно влијание врз економскиот развој на матичната земја, за што сведочат и: понискиот раст на БДП, забавување на економскиот раст, намалена конкурентност и негативно влијание врз социјалните и пензиските системи.

Социјалните последици од младите кои емигрираат се видливи преку губење на вложениот капитал, односно младите луѓе кои се иселуваат со себе си ги носат и своите претходни инвестиции во општеството и семејството во нивното воспитување и образование. Државата обезбедува висококвалитетно образование, доделува стипендии на добри студенти и обезбедува стручно оспособување, но многу е веројатно тие студенти кои се најпотребни на општеството да си заминат и да најдат подобро вработување во други земји. Заминувањето на врвните експерти популарно се нарекува „одлив на мозоци“.

Специфична форма на миграција е заминување на високообразовани професионалци, научници и интелектуалци од земја, за што во литературата се споменува како „одлив на мозоци“.

„Одлив на мозоци“ постои во сите земји, но е најчест од земјите во развој до развиените земји (пред сè САД, Канада и Велика Британија). Терминот „**braindrain**“ за првпат беше воведен во Велика Британија од страна на Кралското статистичко друштво во 1962 година, што се однесува на миграцијата на научници, инженери и техничари од Обединетото Кралство во Северна Америка и оттогаш станал генерички термин. Иселувањето на врвни експерти и научници од земјите во развој е многу честа појава и претставува негативна последица за развојот на нивната матична земја.

Причините за „одлив на мозоци“ се невработеноста, ниските плати во матичните земји, трудовата несигурност и недоволното учество на владата во подобрувањето на условите за научноистражувачка работа. Во нашата земја покрај овие, друга популарна причина се таканаречените „партиски вработувања“. Сите овие фактори се потиснати причини за напуштање на земјата, научна обука, посложени истражувачки работи, подобри услови за работа и можност за самореализација.

„Одливот на мозоци“, исто така, во голема мерка влијае на Република Северна Македонија и за жал стана нормална појава. Некогаш си заминуваа само неколкумина, а денес ова стана масовна појава, што значи дека не емигрираат само еминентни научници и интелектуалци, туку и „просечните“ жители. Се претпоставува дека секој трет Македонец со диплома во рака ги става своите знаења и таленти на располагање на друга земја. Проценетата стапка на заминување на образовната популација од земјава во последните 10 години е алармантна и изнесува некаде околу 25%. Земјите на дестинација во кои македонските државјани најмногу се вработуваат се Германија, Австрија, Италија, Словенија, како и скандинавските земји. Доста голем е и бројот на оние млади што се иселуваат преку океанот или работат на брод. Токму овие земји, заради неурамнотежената понуда и побарувачка, на квалификувана и висококвалификувана работна сила развија таква миграциска политика што привлекува таков труд.

На „одливот на мозоци“ од Република Северна Македонија треба да се влијае со промени во околностите што ќе ја зголемат мотивацијата на истакнати научници и експерти да останат. На студентите и на младите интелектуалци треба да им се даде можност да ги користат стекнатото знаење, да напредуваат и да имаат успешна професионална кариера. Исто така, треба да се обезбедат и подобри услови за научна и

истражувачка работа, како и државна поддршка во областа во која граѓанинот функционира.

Европско државјанство значи право на слободно движење од држава до држава или право на вработување, односно право на вработување во друга земја, право на работа во друга земја, право на престој во друга земја за вработување и право на еднаков пристап до пазарот на трудот. За вработување во јавниот сектор, државите можат да го ограничат вработувањето на државјани на други земји. Ограничувањето се однесува на заштитата на националните интереси. Пред проширувањето на ЕУ, членките на ЕУ-15 верувале дека слободното движење на луѓе во иднина може да предизвика поголема невработеност и пониски плати. Европската Унија усвои заеднички став за слободата на движењето, бидејќи земјите-членки на ЕУ се плашат дека слободното движење на луѓе во проширувањето на Европската Унија ќе доведе до поголема имиграција од новите членки. Сепак, дошло до решение за моделот „2 + 3 + 2", за период од 7 години, кој е поврзан со слободата на движењето на работниците од новите во старите земји членки. Првите две години се однесуваат на примената на национални мерки или билатерални договори со државата за пристапување. Шведска и Ирска го либерализираа пристапот на новите земји-членки на пазарот на трудот. Велика Британија воведе задолжителна регистрација, додека Белгија, Грција, Шпанија, Луксембург, Франција, Финска и Германија користеа рестриктивен режим на имиграција, односно на работниците од новите земји членки, им беше потребна дозвола за работа. Слободен пристап со некои помали ограничувања беа воведени од страна на Ирска и Велика Британија, додека Португалија, Италија, Холандија и Австрија имаат воведено рестриктивен режим на имиграција, но со одредена квота. Шведска воведе само слободен пристап до пазарот на трудот. Во извештајот од 2006 година, Европската комисија забележа дека во првите две години од примената имало стабилно учество на работниците од други земји. Утврдено е дека ограничувања воведени од поединечни земји доведоа до само поголем број нерегистрирани работници.

До намалување на стапката на невработеност дојде кај новите членки, со што поголем беше проблемот на имиграција од земјите кои се надвор од Европската Унија, додека имиграцијата на нови земји-членки беше далеку помалку проблематична. По „2

+ 3", членките на ЕУ-15, ако се соочат со посериозни проблеми во нивниот пазар може да продолжат за уште две години, односно „2 + 3 + 2".

Со овој модел, односно во тие 7 години транзициски период, на граѓаните на Европската Унија им беше дадена предност. До 2011 година само Германија и Австрија имаа работни дозволи и одредени ограничувања, Велика Британија и натаму бараше регистрација, додека кај другите членки на ЕУ има слободен пристап на пазарот на трудот. Бидејќи само 2% од граѓаните на ЕУ-27 живееја и работеле во друга земја, во 2007 година беше усвоен акциски план за промовирање на мобилноста. Задачата на овој план беше да ги следи потребите на пазарот на трудот или само да обезбеди мобилност на луѓето за подобрување на административните и законските процедури и да ги приближи луѓето до придобивките од мобилноста од првото вработување на млади луѓе во странство.[6]

Рековме дека работната сила главно се движи од помалку развиените земји кон поразвиените земји каде што има поголема побарувачка за труд или од југ кон север. Една од причините за миграција е повисоката плата, што придонесува до зголемување на понудата на работна сила или намалување на платите, а во оние земји каде што понудите за работа се пониски, тогаш платите треба да се зголемат. Исто така, причина за миграцијата во голема мера е и политичката нестабилност, но и сиромаштијата и злоупотребата. Како последица на миграциите од ваков тип, е тоа што тие имаат позитивен ефект врз ефикасноста на производството, односно и земјите од каде што се движи работната сила и земјата во која тие мигрираат имаат корист. Намалувањето на платите придонесува за раст на капиталот. Со цел овие миграции да се одвиваат, неопходно е постоење флексибилен пазар на трудот. Сепак, постои можност за повисока стапка на невработеност.

Претходно споменавме дека причините за мигрирање на луѓето се многу, а најчести се потрагата по подобар и поквалитетен живот и повисоки приходи.

[6] Kersan-Škabić: Ekonomija Europske Unije, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", Pula, 2012. 292-298

Да се осврнеме повторно на push и pull факторите, односно:

1) економски причини, како што се сиромаштијата, невработеноста или неповолна претприемачка и инвестициска клима, кои дејствуваат како фактори охрабрувајќи ги луѓето да го напуштат домот, а наспроти тоа можност за постигнување на повисоки приходи, подобри услови за работа во други земји, кои дејствуваат како фактори за привлекување;

2) политички причини, како што се војни, граѓанска борба, несигурност поради политички афинитет и верска припадност и непочитување на човековите права во земјите каде што се гарантира личната и правната сигурност на таа политичка слобода;

3) природни (климатски) причини како дожд, поплава и суша во однос на земјите со поповолни клими;

4) социјални и културни причини како што се непочитување на граѓанските права, поделба на општество врз основа на етничка, расна, полова или верска припадност и недостаток на образовни услуги за разлика од факторот на привлекување, како што се семејно обединување, пријателски односи, мигрантски социјални мрежи и поволни имиграциски политики и историски врски.

Кога заминуваат во друга држава, работниците најчесто наидуваат на правни и административни пречки. Мобилноста на трудот има големо влијание врз економскиот раст, стручната обука и вработувањето. Европската Унија се обидува да ги избегне разните пречки со цел да го подобри статусот на своите вработени. Старите земји-членки, исто така, презедоа одредени мерки за подобрување на мобилноста на работната сила. Овие мерки вклучуваат секторски активности за вработување, промоција на мобилноста на невработената работна сила и промовирање на мобилноста во јавната администрација. Недоволната миграција на работното население е причина за недоволен број експерти во одредени земји-членки. Со цел да се обезбеди конкурентност на европскиот пазар на труд, неопходно е да се зголеми мобилноста на работното население, а во исто време и бројот на експерти и работници.

Растот на меѓународната миграција како дел од глобалниот процес се објаснува со некои од следниве причини:

1) нееднаков развој на земјите што испраќаат и земјите што примаат работна сила,

2) растечка поврзаност на сите развиени економии и

3) промени на пазарот на трудот.

Миграцијата може да има и позитивни и негативни ефекти и на земјата примател и на земјата на потекло. Меѓу позитивните ефекти најчесто споменувани се пополнувањето сезонски работни места и дефицитарните занимања, зголемувањето на фискалните приходи (особено во форма на плаќање данок на имигрантите работници) и приливот на помладата популација, што помага во демографското обновување на старите општества. За земјите од потекло, позитивниот ефект се истакнува врз намалувањето на невработеноста. Понатаму, во случаи на враќање дома (во случај на т.н. кружна миграција), постојат и т.н. позитивни повратни ефекти во форма на пр. парични дознаки до членовите на семејството или заштеди, враќање назад по стекнување на нови знаења и вештини, можност за создавање деловни и трговски мрежи. Во случај на миграција од капиталните богати земји кон посиромашните (во форма на инвестиции и почеток на бизниси), доаѓа до миграција на т.н. клучен персонал, трансфер на знаење и трансфер на технологија, создавање на нови мрежи за соработка и стимулирање на економскиот развој.

Меѓу негативните последици во земјите-дестинации најчесто споменуван проблем е зголемувањето на расходите во системите за социјално осигурување (особено социјалната помош) и негативното влијание врз културниот идентитет. Посебен проблем може да биде невработеноста кај младите имигранти (на пр., дури 37% кај африканските мигранти на подрачјето на ОЕЦД[7]). Најпроблематичните последици во земјите на емиграција (потекло) секако се поврзани со одливот на луѓе во плодната ера на високообразовани (т.н одлив на млади и мозоци, engl. youth and brain drain) и губење на работна сила во одредени сектори (на пр. слично на Република

[7]Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) е меѓународна економска организација формирана во 1961 година. Во неа членуваат 34 земји.

Северна Македонија, голем број на земји се соочуваат со загуба на лекари и друг медицински персонал како резултат на нивното заминување во развиените земји). Ист е случајот и со занаетчии од различни професии, заварувачи, бравари, водоинсталатери, електротехничари, пекари, како и информатички инженери, програмери итн.

2.1. Правни аспекти на миграцијата на работна сила

Во рамките на политиките за миграција вообичаено е да се прави разлика помеѓу имиграциските мерки, кои пропишуваат имиграција, престој, вработување, враќање и депортација на имигранти, од мерки за интеграција кои го регулираат начинот на кој имигрантите влегуваат во друштвото што прима.[8]

Постојат два основни модели на имиграциски политики. Имиграциските програми го промовираат приемот на странски работници со цел за долгорочно престојување, додека привремените програми се дизајнирани со намера да ги вратат мигрантите во својата татковина.[9]

Мерките за интеграција се насочени кон вклучување на имигранти во општеството и се поделени во т.н. „асимилација (насочена кон странец и негово приспособување кон општеството во кое доаѓа) и плуралистички мерки (со цел да се изедначат правата на имигрантите со правата на припадниците на државата што примаат, а истовремено да го задржат правото на разновидност). Со цел остварување на правата, за имигрантите најважен тест претставува законскиот престој (или престој), кој има и вклучувачки, но и исклучувачки ефект.

Од една страна, тоа е поблага состојба од условот на државјанство за остварување на одредени права, а од друга страна, тој е исклучен за сите оние кои не го исполнуваат условот, како што се илегалните мигранти (поновиот термин е мигранти со нерегулиран статус). Покрај тоа, случајот на легален престој често резултира со

[8]Čačić-Kumpes, J.; Gregurović, S.; Kumpes, J., Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj, Revija za sociologiju, vol. 42, br. 3, 2012., 308.

разлики во правата помеѓу економски активните лица (работници и самовработени лица) од други економски неактивни лица. Ова е особено очигледно во правото на ЕУ.

2.1.1. Меѓународна нормативната рамка на правата на работниците мигранти

Меѓународната правна рамка релевантна за заштита на основните човекови права на работниците мигранти е составена од бројни конвенции, пактови, повелби, декларации и други правни инструменти.

Правната заштита на меѓународното законодавство за работни односи применлива за заштита на правата на работниците мигранти може да се подели на заштитата што ја овозможува Конвенцијата на Обединетите нации, специјално донесена за заштита на правата на работниците мигранти (применливи во земји што ја потпишале и ратификувале Конвенцијата) и правната заштита загарантирана со конвенциите на МОТ. Правните инструменти на регионално ниво кои ги штитат правата на работниците мигранти вклучуваат правни инструменти донесени во Советот на Европа, од кои најважна е Европската конвенција за заштита на човековите права и слободи, и правни инструменти донесени во рамките на Европската Унија (применливи на територијата на земјите членки на Унијата).

2.1.2. Регионални инструменти за правна заштита на работниците мигранти

Европскиот закон за миграција може да се разбере само ако се земе предвид неговата прилично комплексна структура. Регулирањето на условите за влез, престој и работа на државјани на трети земји беше, во најголем дел, во надлежност на националните законодавства на европските земји (земји членки на ЕУ и други земји што не се членки на ЕУ). Моќта од областа на законот за миграција претставува една од детерминантите на националниот суверенитет и во оваа смисла државите се многу подготвени за компромис и хармонизација. Правните извори што се релевантни за регулирање на предметот на европското законодавство за миграција, покрај националното законодавство, се развиени како примарен извор преку законодавството на Советот на Европа и законодавството на ЕУ (commun communaireire) и, според тоа, слично на меѓународната нормативна рамка, регионалната правна рамка за заштита на правата на работниците мигранти е дуалистичка. Треба да се потенцираат

специфичните карактеристики на регионалната правна рамка релевантни за заштита на правата на работниците мигранти од држави на трети земји. Правната заштита што ја обезбедува Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи (во натамошниот текст: ЕКЧП) е универзална по природа, т.е. правата и слободите утврдени во ЕКЧП мора да бидат загарантирани без оглед на националноста на субјектите (член 1) и како такви се однесуваат на сите лица што се на територијата на земјите членки на ЕКЧП, вклучително и работници мигранти од државјани на трети земји (кои не се потписнички) на ЕКЧП. Втората спецификација е дека Европската социјална повелба на Советот на Европа (усвоена во 1961 година) се однесува на сите државјани на земјите членки на Советот на Европа (вкупно 47 земји членки, од кои 43 земји членки ја ратификувале Повелбата), со што се опфаќаат државјани на 16 земји што не се членки на Унијата.

2.2. Миграцијата на работна сила во ЕУ

Миграцијата на работна сила е комплексен социјален феномен кој најчесто се анализира во рамките на општествените науки, меѓу кои клучната улога има социолошкото истражување за миграцијата. Во Република Северна Македонија постои недостаток на правна анализа на работните права на мигрантите од трети земји во Европската Унија. Миграциите неповратно го менуваат животот на мигрантите и нивните семејства. Работниците мигранти најчесто се присилени да мигрираат заради екстремна сиромаштија во нивните земји на потекло, со што миграцијата на трудот е единствената опција за промена на социоекономскиот статус и подобрување на квалитетот на животот на нивните непосредни и поширок семејства, заедницата во која живееле, а често и нивните земји од потекло (преку дознаки, инвестиции и сл.). Миграцијата на работна сила придонесува за развој на економијата на земјите на вработување, но можеби и повеќе од тоа придонесува за економски развој на земјите на потекло.

Токму заради порастот на меѓународната миграција на работна сила во текот на последната деценија Европската Унија започна да создава единствена и заедничка правна рамка за миграција на трудот, со која се интензивираше правната анализа и на заедничкото законодавство и на националното законодавство на одделни земји членки,

кои продолжија да задржуваат значителен дел од овластувањата за управување.Треба да се нагласи дека на пазарот на трудот на европските земји работниците мигранти имаат различен правен статус во однос на националноста - државјаните на ЕУ кои работат во друга земја членка се исто така мигранти, но и оние кои уживаат исти права како државјани на земјата на вработување, потоа државјани на трети земји кои се висококвалификувани и на кои им се нуди добро платено вработување во земјите на ЕУ заради недостаток на стручен персонал и кои уживаат посебна правна заштита. Сепак, поголемиот дел од мигрантите од трети земји во европските земји работат на т.н. „3Д“ работни места (eng. dirty, dangerous, demeaning - валкани, опасни и понижувачки), што граѓаните не сакаат да ги работат заради лошите услови за работа, недоволно платена работа и честа трудова експлоатација, што подразбира ограничување или негирање на работа и други човекови права, изложеност на дискриминација, насилство, расизам, ксенофобија и други форми на нетолеранција и нехуман и понижувачки третман.

Мигрантите се наоѓаат во специфична ситуација кога, заради ограничените можности за вработување, тие се принудени да прифатат услови за работа и живот во земјата на вработување (со несоодветни услови за домување, недоволна или непостоечка здравствена заштита и сл.), што ги става во ситуација на целосно негирање или скапо кршење на основните човекови права. Во овој контекст, неопходно е да се разберат задачата и обврската на државите за вработување формално да обезбедат пристојни услови за живеење и работа за мигрантите. Мигрантите немаат ист пристап до државни органи како државјани, понекогаш се соочуваат со тешкотии предизвикани од недостаток на познавање на јазикот на земјата на вработување, не можат да си дозволат стручна правна помош и/или услуги за правно советување, немаат социјална мрежа, честопати не се членови на синдикати и други стручни лица организации кои би можеле да им помогнат итн. Затоа, во овој труд ќе се обидеме да ги истакнеме најголемите нормативни пречки со кои се соочуваат работниците мигранти во обидот да ги остварат и уживаат своите основни труд и други човекови права за време на нивниот престој и вработување во земјите на ЕУ и позитивните, но и негативните аспекти на постојната рамка за миграција на трудот. Сепак, развојот на заедничкото законодавство за миграција на ЕУ е значаен напредок за Унијата, особено ако се има предвид дека Унијата еволуираше од почетниот ексклузивен фокус на борба

против неправилни миграциски движења до воспоставување на нормативна рамка за правна заштита на работниците мигранти, без оглед на нивниот статус на престој.

Во правниот поредок на ЕУ постојат бројни одредби од примарното и секундарното право што го регулираат прашањето на миграцијата на работна сила. Некои од овие одредби се однесуваат на државјани на ЕУ, а други на државјани на трети земји (имигранти надвор од ЕУ). За државјаните на ЕУ и нивните членови на семејството важни се одредбите за слободата на движењето на работниците односно одредбите за слободата на давање услуги и нивно воспоставување. Овие одредби, заедно со одредбите за слободен проток на стоки и капитал, претставуваат единствен субјект чијашто цел е укинување на трговските бариери и воспоставување на единствен пазар.

Овие одредби постојат во Договорот за основање на Европската економска заедница од 1957 година. Во рамките на овие одредби се прави разлика помеѓу правата на работниците и членовите на нивните семејства од правата на барателите на работа, самовработените лица (работници кои обезбедуваат услуги во друга земја членка во име и за сметка на својот работодавец). Постои посебен режим за работниците од новите земји членки. Заради комплетност, неопходно е да се спомене дека другите граѓани на ЕУ (пр. пензионери, туристи итн.) уживаат право на слобода на движење и престој во друга земја членка врз основа на нивниот статус на државјанство (сега член 21 од Договорот за функционирање на ЕУ47 и понатаму кон ТФЕУ), воведени со Договорот од Мастрихт од 1992 година. Бидејќи не станува збор за работни мигранти, нивните права нема да бидат предмет на анализа во овој труд.

За влез, престој и работа на државјани од трети земји (земји кои не се членки на ЕУ) важат Одредбите за гранична контрола, азил и имиграција (чл. 77.-80-ДФЕУ), кои за првпат станаа дел од заедничката политика на Договорот за ЕУ од Амстердам 1.997,48 и врз основа на одредбите донесени се серија на регулативи и директиви со кои се регулира граничен надзор и ситуацијата на тие лица. Потребно е да се спомене дека во оваа област, меѓу другото, се издадени неколку директиви во врска со миграцијата на работната сила, како што се:

1. Директивата за цел олеснување на имиграција на одредени приоритетни групи како што се студентите[10], научни истражувачи[11], висококвалификувани работници[12] и сезонски работници[13] и за пренесување на раководните работници, експерти и практиканти во рамките на компанијата[14],

2. Директивата за издавање на една дозвола за престој и работа[15] и

3. Директивата за утврдување на санкции и мерки за работодавците кои вработуваат илегални имигранти.

2.3. Влијанието на миграцијата на работниот пазар – економски аспект

Денес бројот на мигранти постојано се зголемува и изнесува околу 3,1 проценти од светското население. Рековме дека миграцијата се смета за една од главните движечки сили. Работниците кои бараат работа преминуваат на пазарот каде што платата е повисока, а во исто време се зголемува и вработеноста на тој пазар, а од друга страна таму каде што платите се пониски, се намалува вработеноста. Една од претпоставките е дека вработувањето на домашните работници на пазарот на повисоки плати се намалува, бидејќи мигрантите ги намалуваат трошоците за плати и се вработуваат за домашните работници.

Се смета дека тоа е едно од негативните влијанија на имиграцијата врз домашните работници, но гледајќи долгорочно, имигрантите ќе трошат добра, со што побарувачката за нив ќе се зголеми, а со тоа и побарувачката за труд би се зголемила, додека побарувачката за работна сила би можела да го зголеми и вработувањето на домашните работници.

Како последица на миграцијата се смета дека ако вработеноста и во двете земји е исполнета, вкупниот приход се зголемува и во двете земји, со што во земјата на имиграција ќе има позитивен ефект врз производството и приходите, односно ќе се зголемуваат и во земјата на емиграција ќе се намалуваат. Негативната последица на

[10]Директива 2004/114 / ЕЗ.
[11] Директива 2005/71 / ЕЗ.
[12]Директива 2009/50 / ЕЗ.
[13]Директива 2014/36 / ЕУ.
[14]Директива 2014/66 / ЕУ.
[15]Директива 2011/98 / ЕУ.

емиграцијата е одливот на високообразована работна сила од земјата на емиграцијата поради губење на враќањето на инвестициите во образованието и идните приходи.

Без оглед на невработеноста на пазарот на трудот на Европската Унија, некои истражувања покажуваат дека има недостаток на работна сила поради различни квалификации, регионална разновидност на понуда и побарувачка и демографски трендови во Европската Унија. Решението за овие проблеми е порастот на имигрантите кои не се поврзани со образованието и растот на домашната работна сила.[16]

Европската комисија, како една од трите основни институции на ЕУ, е активно вклучена во решавањето на сите трендови за вработување и социјална активност утврдени во годишните прегледи, така што канализира повеќе ресурси за инвестирање во луѓе. Во прилог на ова може да се истакнат некои од најистакнатите нови иницијативи и инструменти: Европскиот социјален фонд плус (ЕСФ +), подобрениот фонд за приспособување на глобализацијата (ЕГФ), Програмата за вештини за Европа, програмата „Дигитална Европа“, понатамошно зајакнување на програмата „Еразмус“ и „Силите на солидарноста“, што на крајот треба да придонесе за постигнување на предвидените цели.

Феноменот на миграција на работната сила во развиените земји со просперитетна економија, голема побарувачка на работна сила, високи плати, како и добро регулиран правен систем, првенствено се толкува преку развој на силни атрактивни фактори кои ги прават привлечни за мигрантите од земји со ниски работни места, ниски плати, застоени економија, политички кризни системи и етничко или религиозно угнетување. Земајќи го предвид фактот дека населението во развиените земји брзо старее и се намалува, тогаш сите овие фактори водат кон индукција на миграција, затоа што постои меѓусебна потреба.

[16]Marija Penava, 2011. "Utjecaj krize na imigracijsku politiku EU," EFZG Occasional Publications (Department of Macroeconomics),in: Zbornik radova: Kriza: Preobrazba ili propast? (ur. Obadić, Alka; Šimurina, Jurica; Tica, Josip, izdavač: Ekonomski fakultet Zagreb), edition 1, volume 1, chapter 9, pages 113-128 Faculty of Economics and Business, University of Zagreb.

3. Слобода на движење на работниците мигранти

Еден од основните принципи на ЕУ претставува слободата на движењето на работниците во однос на повеќе прашања, како што се социјална сигурност, визи, државјанство, работна миграција и признавање на квалификации. Европската Унија обезбедува слобода на движење на работниците со цел да се бараат подобри услови за живот и работа. Со тоа Европа обезбедува подобар животен стандард за поединецот и исто така ги намалува социјалните притисоци во посиромашните земји на Европската Унија. Ги подобрува условите за живот на работниците кои остануваат во Европската Унија. Побогатите земји овозможуваат да се следи економскиот развој. Слободното движење на работници, исто така, има одредени проблеми како што се емиграција, ладен прием на граѓани и преоптоварување на социјалната инфраструктура.

3.1.Член 45 од Договорот за функционирање на Европската Унија (ДФЕУ)

Договорот за функционирање на Европската Унија во член 45 се однесува на слободата на движењето на работниците во рамките на Европската Унија. Слободата на движење на работници вклучува заштита од дискриминација при вработување, разни бенефиции и други услови на работа. Работникот има право да ги прифати забраните за вработување, правото да остане во земјата дури и по прекинот на вработувањето и правото на социјално осигурување. Различни права, исто така, вклучуваат членови на семејството на работници кои имаат право на образование. Европската Унија е многу строга за одобрување на статусот на работниците. Важно е да постои прекуграничен елемент што значи дека некој ќе побара вработување во друга земја. Доколку не постои прекуграничен елемент, Европската Унија го применува националниот закон. Во националното законодавство, работникот е дефиниран поинаку во секоја земја.

Европскиот суд за правда игра многу важна улога во однос на слободното движење на работна сила, бидејќи се базира на правните принципи на Европската унија, имајќи ја предвид важноста на економските слободи за продолжување на спојувањето.[17]

[17]Nada Bodiroga-Vukobrat, Hana Horak, Adrijana Martinović: Temeljne gospodarske slobode u Europskoj uniji Inženjerski biro d. d., Zagreb, rujan 2011. 119-123

3.2. Правен развој на слободата на движење на работниците во ЕУ

Слободата на движење на работниците е меѓу основните начела на ЕУ и е една од четирите слободи на внатрешниот пазар, а во исто време таа е меѓу најзначајните права на Заедницата. Слободата на движење на работници обично се поврзува со голем број прашања, како што се слободата на движење и престој за време на вработувањето во друга земја-членка, правата на социјално осигурување, меѓусебното признавање на квалификациите, граѓанските права и државјанството на ЕУ.

Според одредбите на правните прописи на ЕУ, работникот кој се преселува во друга земја членка има одредени права. Овие права, пред сè, значат:

• право на работа без дозвола за работа (освен работници од нови земји членки опфатени со преодниот период);

• еднаквост на третманот при вработување исто како и на државјаните на земјите членки во кои се врши дејноста;

• право на истите социјални бенефиции како на државјаните на земјите членки во кои работникот е вработен,

• правото на членовите на семејството да му се придружат на работникот и да добијат семејни надоместоци;

• целосна координација на системот на социјално осигурување (пензиски права и придонеси за социјално осигурување);

• заемно признавање на квалификациите.

Политиките на ЕУ во областа на слободно движење на работниците се однесуваат на лицата во работен однос (односно лица кои се вклучени во т.н. зависна, или несамостојна работа, барателите на работа, односно членовите на нивните семејства. Правниот развој се фокусира од една страна на отстранување на бариерите (чл. 45, 48 од ДФЕУ), а од друга страна, олеснување на миграциските текови меѓу земјите членки преку инструментот за обединување (регулирање) и хармонизација (директиви).

Важните секундарни извори на правото во оваа област може да се групираат во четири категории:

1) прописи кои се однесуваат на слободата на движење и за остварување на право на престој на територијата на друга земја членка, пристап до вработување и еднаков третман[18],

2) прописи со кои се спречува загубата на социјалните права (најважна е регулативата за координација на системите за социјално осигурување)[19],

3) прописи кои се однесуваат на образованието на децата мигранти[20] и

4) прописи кои се однесуваат на признавањето на квалификациите.[21]

Особено значаен придонес во развојот на правните аспекти на слободата на движење има и Судот на ЕУ.

3.3. Мобилност во Европската Унија

Општо земено, acquis communautaire во областа на заедничкото законодавство за миграција не обезбедува пристап до пазарот на вработување во Унијата за државјани на трети земји кои веќе не добиле понуда за работа на територијата на Унијата. Ваквиот пристап е условен од специфичните карактеристики на територијалниот миграциски суверенитет на веќе споменатите земји членки и националната надлежност во таа област. Сите основни документи на Унијата, вклучително и Договорот од Лисабон, го потврдуваат правото на земјите членки да го „утврдат бројот на мигранти

[18]Регулатива 492/2011 за слобода на движење на работници; Директива 2004/38 / ЕЗ за правата на граѓаните на Унијата; Директива 2014/54 / ЕУ за мерки за олеснување на остварувањето на правото на слобода на движење на работници; Регулатива (ЕУ) 2016/589 за Европската мрежа на служби за вработување (EURES), пристапот на работниците на услугите за мобилност и понатамошната интеграција на пазарот на трудот; Регулатива (ЕУ) 2016/1191 за унапредување на слободното движење на граѓаните со поедноставување на барањето за претставување на одредени јавни документи.

[19]Регулатива (ЕЗ) 883/2004 за координација на системот за социјално осигурување; Регулатива (ЕЗ) 987/2009 за утврдување на постапката за спроведување на Регулативата (ЕЗ) бр. 883/2004 за координација на системот за социјално осигурување; Директива 98/49 / ЕЗ за заштита на правото на дополнителна пензија за вработените лица и самовработените лица кои се движат во Заедницата; Директива 2014/50 / ЕУ за минимални барања за подобрување на мобилноста на работниците помеѓу земјите членки преку подобрување на стекнувањето и задржувањето на правото на дополнителна пензија.

[20]Директива 1977/486 / ЕЕЗ. Исто така, чл. 10. Регулатива (ЕУ) бр. 492/2011.

[21]Директива 2005/36 / ЕЗ.

кои добиваат прием на територијата на секоја земја членка“, што ја ограничува можноста за суштинско усогласување во рамките на ЕУ. Во современиот развој на миграцијата на работната сила, законски регулираната можност за влез на територијата на странска земја и сместување без вработување стана мерка за миграција за привлекување на највисоко квалификувани, квалификувани и образовани мигранти, кои на тој начин се внимателно избрани и што го олеснуваат влегувањето, порамнувањето и локална интеграција.

- *Право на еднаков третман*

Правото на еднаков третман на работниците од државјани на трети земји не била приоритетна идеја за заедничкото законодавство за миграција на ЕУ. Сепак, за време на развојот на законот за комунитарна миграција, можеме јасно да го следиме развојот на правото на еднаквост на третман и еднаквост на можности за работниците мигранти.

Носителите на статус на долгорочен резидент, сопствениците на сини картони, унифицирани носители на дозволи за престој и имателите на статус на научен истражувач имаат нормативно право на еднаков третман во однос на работните услови, вклучувајќи ги платите и условите за престанок на работен однос. Носителите на сини картони и носителите на единечна дозвола за престој, исто така, уживаат право на еднаков третман во однос на обезбедување услови кои не го загрозуваат здравјето на работниците и се во согласност со мерките за безбедност на работното место (во однос на безбедноста на работното место), што не е загарантирано за долгорочните жители.

За жал, ниту една од четирите директиви за права на мигрантите не вклучува еднаквост на третман во однос на користењето на празниците и платените одмор.

- *Право на здравствени услуги*

Државјаните на трети земји кои имаат регулиран престој на територијата на една земја членка и се законски вработени имаат целосен пристап до здравствени услуги во иста мерка како и државјаните на ЕУ (главно земјите се разликуваат по

обемот на услугите на примарна, секундарна и терцијарна нега и во согласност со износите на придонесите за здравствено осигурување платени обезбедуваат пристап до некои или сите сегменти на националниот систем на здравствена заштита). Важно е да се потенцира дека во моментов има само неколку билатерални или мултилатерални договори за преносливост на правото на здравствени услуги во светот, и ова прашање не е усогласено на ниво на Унија, туку е регулирано со договори со трети земји од секоја земја членка.

Во однос на привремен престој во странство, државјани што не се членки на ЕУ кои не склучиле договор за вработување на територијата на ЕУ или не се опфатени со договор за здравствено осигурување имаат право на итна медицинска помош која е неопходна за да се отстранат нивните здравствени и животни ризици.[22]

- *Право на социјално осигурување*

Правото на преносливост на стекнатите социјални права е едно од правата на работниците мигранти. Во однос на преносливоста на социјалните права, сегашната состојба во светот може да се подели на четири режими на преносливост. Првата е т.н. консензуален режим во кој се вклучени сите мигранти во статус на законски престој, кои уживаат недискриминаторски пристап до системот на социјално осигурување и социјалните права што произлегуваат од тој систем во земјата на вработување или престој, а земјата на потекло и земјата на вработување или престој имаат склучено билатерални или мултилатерални договори со кои се гарантира целосна транспарентност на стекнатите социјални права. Тој е најповолен режим во однос на формалното социјално осигурување за мигрантите и главно се наоѓа во земјите-членки на ЕУ и меѓу ЕУ и побогатите трети земји кои имаат добро развиени системи за социјално осигурување.

Вториот режим ги опфаќа сите легални мигранти кои имаат пристап до системот на социјално осигурување и уживаат социјални права на земјата на вработување или престој, без склучување билатерални договори меѓу земјата на потекло и земјата на вработување / престој. Според овој режим, мигрантите можат да го остварат своето право на социјални бенефиции во странство, но не ги остваруваат

[22]Coordination of Social Security (II), Supplementary Training Modules, op. cit. (452), str. 72.

своите права од вкупната пресметка на периодите на платени придонеси за социјално осигурување. Лимитот до кој социјалните придобивки се плаќаат во странство се определуваат единствено со националното законодавство, а земјата на вработување и земјата на потекло не соработуваат во утврдувањето и плаќањето социјални придобивки.

Третиот режим вклучува правни мигранти кои немаат пристап или се исклучени од системот на социјално осигурување од нивната земја на потекло, како што е случајот со земјите од Блискиот Исток. Ова значи дека државјаните на овие земји не можат да го искористат своето право на пропорционален дел од пензијата. Единствената опција за остварување на правото на пензија за државјаните на овие држави е да се постигне минимална старосна граница за пензионирање во земјата на вработување или група на држави кои признаваат искуство на заемна пензија.

Четвртиот режим за преносливост на социјалните права е неформален и ги опфаќа сите мигранти во нерегулиран статус на живеење кои се соочуваат со најголеми предизвици поврзани со уживањето на социјалните права, затоа што имаат многу ограничен пристап до социјални услуги и социјална сигурност. Неформалниот систем за обезбедување услуги за социјална заштита се развива во соработка помеѓу надлежните државни институции и невладините организации и во пракса функционира така што социјалната заштита се обезбедува од хуманитарни причини, но не е законски овластена.[23]

- *Миграција на жените*

Работничките мигрантки уживаат правна заштита на сите споменати меѓународни и регионални правни инструменти, како и работниците мигранти. Сепак, специфичните проблеми со кои се соочиле работничките мигрантки за време на развојот на нормативната рамка на миграцијата на трудот биле апелирање на специјалните тела на Организацијата на Обединетите нации (како што е Комитетот за елиминација на дискриминацијата), Меѓународната организација на трудот и Советот на Европа да усвојат конвенции, резолуции и препораки донесени единствено за целите на истакнувајќи ја потребата за подобра и поцелосна заштита на основните

[23]Holzmann, R., Koettl, J., Portability of Pension, Health and other Social Benefits, Facts, Concepts, Issues, Guidance Workshop on Establishing Portability, op. cit. (460), str. 5.

човекови и работни права на работниците мигранти. Голем број меѓународни и регионални организации со мандат за заштита на правата на жените, во последните децении дале значаен придонес во промовирање и воспоставување бројни активности, публикации, упатства и директна работа со владите, здруженијата на работодавци, синдикатите и мигрантите во земјите на вработување и во земјите на потекло. Некои од тие организации се следниве: Меѓународната организација на трудот (МОТ), Меѓународната организација за миграција (ИОМ), Фондот за жени на Обединетите нации (УНИФЕМ), Високиот комесар за човекови права на Обединетите нации (ОХХР), специјалниот известувач на Обединетите нации за човекови права за мигрантите, Тело за родова еднаквост на Обединетите нации и тело за зајакнување на жените, Фонд за развој на Обединетите нации (УНДП) и многу други. Во областа на заштитата на правата на мигрантите кои биле присилени да мигрираат или незаконски мигрирале голема улога во нивната правна заштита има и Канцеларијата на Комесарот за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР) и Канцеларијата на Обединетите нации за криминал и дрога (УНОДЦ) кои имаат мандат за борба против трговијата со луѓе. Тие се регионални организации кои ги промовираат и штитат правата на мигрантите во ЕУ, како дел од нивниот мандат, вклучително и Агенцијата за основни права на Европската Унија (ФРА), Советот на Европа (СоЕ) и Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ).

Комитетот за елиминација на дискриминацијата, кој има мандат да ги разгледа извештаите на земјите членки за да го следи спроведувањето на одредбите на Конвенцијата за елиминација на дискриминацијата,[24] во 2009 година донесе општа препорака бр. 26 за жени кои се работници мигранти засновани врз основниот принцип на Конвенцијата - забрана за дискриминација врз жените во која било област на животот - вклучително и жени мигранти - со посебен акцент на обврските на земјите членки на Конвенцијата за поддршка и промовирање на безбедна миграција и обврска за почитување, заштита и исполнување права за уживање на човековите права на жените мигранти во текот на миграцискиот циклус, со соодветно внимание на социјалниот и економскиот придонес на жените мигранти и во нивните земји на потекло и во нивните земји на вработување.

[24]Надлежностите на Одборот ги регулира чл. 17 од Конвенцијата за елиминација на дискриминацијата

- *Работници вработени во домаќинства*

Работата во домаќинството е дефинирана како „работа извршена во или за домаќинството (а) и работникот во тоа домаќинство е работник на тоа домаќинство“ [25] и вклучува чистење и грижа на деца или стари или немоќни лица, како и вршење на други сродни домашна работи. Домаќинството припаѓа на работни места со зголемен ризик од основен труд и други човекови права.

Советот на Европа во неколку наврати ги предупредуваше земјите членки за појава на нова форма на ропство - домашно - за која над 4 милиони жени ширум светот се продаваат годишно.[26]

Работниците во домаќинствата, дури и кога имаат регулиран статус на престој, можат да бидат правно невидливи поради неможноста да се жалат на услови за работа и живеење и неможноста да се сменат работни места или да се смени работодавецот заради зависноста и приврзаноста на статусот на живеење на работодавецот. Физичката и правната „невидливост“ на работниците мигранти во приватни домаќинства отвора можност за злоупотреба и експлоатација од страна на работодавците и е црна зона на работни услови, што е добро опишано од Преамбулата на Конвенцијата за пристојна работа на работниците во домаќинствата: премногу малку, и целосно (или скоро целосно) правно незаштитени.[27]

- *Мигранти работници со нерегулиран статус*

Во рамките на општата класификација на мигранти со нерегулиран статус за престој, нерегуларната имиграција, Меѓународната организација на трудот ја дефинира како „какво било движење кон ново место на живеење или транзит со употреба на нерегуларни или нелегални средства без валидна документација или користење фалсификувана документација“, додека за Меѓународната организација за миграција нерегуларни мигранти се лица кои, поради незаконско влегување или нарушување на која било состојба во прилог на нивниот влез во земјата или по истекот на визата, немаат правен статус во транзит или во земјата домаќин.

[25]Конвенција за пристојна работа за работници во домаќинства, достапна на http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/--relconf/documents/meetingdocument/wcms_157836.pdf
[26]Reccomendation 1523, Domestic slavery, 2001.
[27]Преамбула на Конвенцијата за пристојна работа на работниците во домаќинствата

Директивата 2009/52/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот за утврдување минимални стандарди за санкции и мерки против работодавците на нелегално престојување на државјани на трети земји во земја членка[28] дава цел спектар на дефиниции релевантни за неправилна миграција и го смета терминот незаконски престој на државјанка на трети земји „државјанин на трета земја присутен на територијата на земја членка кој не ги исполнува или не ги исполнува повеќе условите за престој или престој во таа земја членка“.[29]

- *Терминот „работник"*

Имено, за едно лице да биде опфатено со поимот „работник" во смисла на правото на ЕУ мора да станува збор за економска активност која може да се смета за „вистинска и ефективна работа"[30] (engl. genuine and effective work) или „вистинска и реална“ (engl. real and genuine activity)[31] затоа што регулативите на ЕУ не ги опфаќаат активностите со многу мал опсег доколку се маргинални и помошни (engl. marginal and ancillary).[32] Во оваа смисла, лица кои вршат рехабилитација или се вклучени во програми за реинтеграција во општеството по правило не се работници во смисла на правото на ЕУ.[33] Сепак, лицата со посебни потреби вработени во специјални работилници може да бидат опфатени со терминот „работник", ако таквата работа (социјално-заштитен карактер) дава одредена економска корист и под услов работните места на кои лицето работи навистина може да се сметаат како дел од нормалниот пазар на трудот.

Во согласност со чл. 45 од ДФЕУ слободното движење на работниците ги вклучува следните права:

1) правото да прифати понуди за вработување;

[28]Усвоена 18.6.2009 година и објавена во Службениот весник на Европската Унија бр. 168 од 30.6.2009 година

[29]Според чл. 2б. Директивата во чл. 2. предвидува дека државјанин на трета земја е „секое лице кое не е граѓанин на Унијата во смисла на чл. 17 в. 1. од Договорот за Европската Унија, кој не е лице кое ужива право на слобода на движење дефинирано од заедницата како што е дефинирано во чл. 2 ул. 5 од Шенгенскиот договор“.

[30]C-53/81 od 23. ožujka 1982., Levin, ECLI:EU:C:1982:105., para. 17.

[31]C-456/02 od 7. rujna 2004., Trojani, ECLI:EU:C:2004:488, para. 17, 29.

[32]Sud EU-a, C-53/81 od 23. ožujka 1982., Levin, ECLI:EU:C:1982:105., para. 17.
Također vidi C-413/01 od 6. studenoga 2003., Ninni Orasche, ECLI:EU:C:2003:600.

[33]C-344/87 od 31. svibnja 1989., Bettray, CLI:EU:C:1989:226. Također vidi C-456/02 od 7. rujna 2004., Trojani, ECLI:EU:C:2004:488.

2) право на слободно движење во рамките на територијата на земјата членка за целите на вработување,

3) право на престој во земја членка за вработување во согласност со одредбите на вработување на државјани на таа земја се предвидени со закон и други прописи (по овие дозволи за работа, како услов за законско вработување, не се дозволени);

4) правото да остане на територијата на земја членка по престанок на вработувањето во земјата, во согласност со условите содржани во прописите за спроведување на ЕУ. Во исклучителни случаи, сите овие права може да се ограничат.

Директивата 2004/38ЕЗ предвидува подетални услови за различни должини на правото на престој, па врз основа на истата постои можност за:

1) престој до три месеци,

2) да се остане подолго од три месеци и

3) постојан престој (по непрекинат период од пет години законски престој),

Членовите на семејствата на работниците мигранти уживаат комплементарни права (правото на влез, престој и работа или на самостојно вработување, стручна обука, како и упис на децата во училиште, стипендии). Ако член на семејството е исто така државјанин на една земја членка на ЕЕА, тогаш тој има независна права кои произлегуваат од државјанството на Унијата и ако е државјанин на трета земја, тогаш неговите права произлегуваат од семеен однос со работник мигрант. Членови на семејството во согласност со чл. 2 од Директивата 2004/38 се сопружници, регистрирани партнери (но само ако државата на приемот овозможува регистрирано партнерство). Сепак, чл. 3 од Директивата 2004/38 пропишува обврска за „олеснување на влез и престој" со што се проширува кругот на лица партнери кои живеат во постојана врска и другите членови на семејството ако тие го поддржуваат работникот мигрант или живеат во исто домаќинство или водат грижа за истото лице поради сериозни здравствени причини.

Понатаму, во случај на смрт на работници мигранти или развод (вклучително и поништување на брак или престанок на регистрирано партнерство), членовите на семејството го задржуваат правото да останат, иако опсегот на правата и условите се

разликува во однос на потеклото на член на семејството. Поточно, горенаведените околности не влијаат на правото на членовите на семејството кои се исто така државјани на една од земјите членки на ЕУ, додека членовите на семејството од трети земји мора да исполнат одредени услови, на пример, престој во земјата членка домаќин најмалку една година како член на семејство на починати граѓани на ЕУ; брак од најмалку три години под услов престој од најмалку една година во земјата членка домаќин пред да започне постапка за поништување на развод или брак итн.[34]

Една од целите на Стратегијата Европа 2020 е и приспособување на понудата и побарувачката преку мобилност на работната сила. Преку мобилност на трудот се прават напори да се влијае врз побарувачката на работна сила и да се намали невработеноста. Јазикот, станот, можностите за вработување на семејството и историските бариери се најголемите пречки кои имаат негативно влијание врз мобилноста на работната сила. Според Стокхолмската програма, целта е да се изгради одговорност, партнерство и солидарност поврзана со миграцијата и азилот со миграциската политика. Тоа е патоказ за развој на миграциските политики во периодот од 2009 до 2014 година и придонесува за развој на хармонизација помеѓу политичките области на ЕУ и миграциските политики. Европската Унија соработува со земјите од мигрантно потекло, преку кои тие се движат, со цел успешно да управуваат со миграцијата. Европската Унија се стреми да ја балансира максимизацијата на заемните придобивки од миграцијата за развој, подобра организација на легалната миграција и намалување на илегалната миграција. Во прилог на поттикнување на мобилност и легална миграција во Европската Унија и намалување на одлив на мозоци, Стокхолмската програма, исто така, вклучува и обезбедување развој на политики во рамките на Европската Унија.

Во Европската Унија постојат законски одредби за влез и престој на одредени државјани, висококвалификувани работници, студенти, истражувачи и ученици и волонтери од земји надвор од Европската Унија во земјите на Европската Унија со цел да се вработи или да се подобри. Во 2011 година беше усвоена Директивата за единствена постапка за влез, а дозвола за престој се издава за сите граѓани надвор од Европската Унија. Ова им ја олеснува положбата на мигрантите да останат во

[34] член 12 и 13 од Директива 2004/38/ЕЗ

Европската Унија. Тие имаат можност да добијат продолжен престој и да го донесат своето семејство и да имаат слични права како граѓани на ЕУ кои им обезбедуваат интегративна политика на Европската Унија.

Со цел да се овозможи пристап до пазарот на трудот, потребна е „сина карта за ЕУ", со што на работната сила ѝ се овозможуваат економски и социјални права и движења во рамките на Европската Унија. За да се зајакне Европската Унија, висококвалификуваните емигранти се важни, а Европската Унија обезбедува добри услови за нив. Што се однесува до „сината карта", важно е тоа што се заснова на договор за вработување и не дава право на пристигнување. Може да трае од една до четири години и може да се продолжи. Секоја година повеќе од 100.000 сезонски работници доаѓаат во Европската Унија со цел да остварат поголема заработувачка. Но, исто така, се појавува проблемот со сезонските работници кои сè повеќе се експлоатираат и работат под услови под стандардите. Исто така, постои и проблем со илегалните имигранти кои доаѓаат од земји кои не се членки на ЕУ да работат без дозвола, главно во туризмот и земјоделството. Со цел да се спречи ова, Европската комисија во 2010 година предложи директива за сезонски вработувања која сè уште не е усвоена. Директивата ќе им овозможи на сезонските работници да влезат во Европската Унија побрзо кога има потреба од тоа и да се спречи експлоатацијата и заштитата на здравјето. Директивата за еднократна дозвола беше усвоена во 2011 година во врска со правата на работниците кои законски престојуваат во Европската Унија. Се однесува на граѓаните надвор од Европската Унија кои веќе имаат дозвола за престој или работа или оние кои сè уште го бараат. Директивата содржи постапка за добивање на дозвола, дозвола за престој и дозвола за работа и одредени права за работниците на кои сè уште не им е издадена дозвола за престој, вклучувајќи признавање на дипломи, даночни олеснувања, услови за работа, образование и социјално осигурување.

4. Вработување во ЕУ

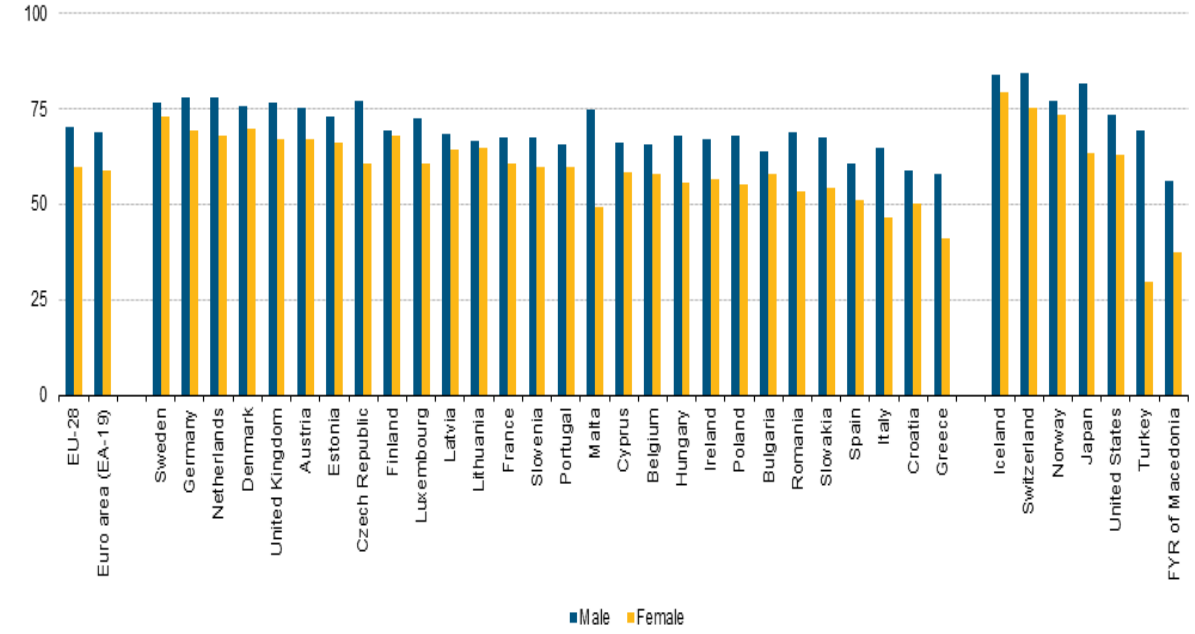
Во Европската Унија политиката на пазарот на трудот е дефинирана подолго време во рамките на долгорочните стратегии. Бидејќи целите на Лисабонската стратегија, усвоени во 2000 година, не се доволно постигнати, во 2010 година во Брисел беше усвоена стратегија за паметен, одржлив и инклузивен развој, наречен „Европа 2020". Главните цели на оваа стратегија во областа на политиката за вработување се однесуваат на:

- Зголемување на стапката на учество во работната сила - целта е да се зголеми стапката на вработеност на жените и мажите на возраст од 20 до 64 години до 75% до 2020 година. За да се постигне ова, земјите членки работат на поттикнување на зголемено учество на млади луѓе, постари работници, нискоквалификувани и легални мигранти. Исто така, во рамките на националните политики за вработување се промовира важноста на сигурноста и мобилноста на работната сила;
- Зголемување на знаењето и вештините на работната сила - развива нови вештини кои ги задоволуваат потребите на пазарот на труд, со цел да се зголеми продуктивноста и вработливоста на работниците. Операционализацијата на овие мерки се спроведува преку зголемување на квалитетот на формалното образование и промовирање на концептот на доживотно учење. Таа инсистира на отвореност на програмата за обука за ниски и висококвалификувани работници, особено за поддршка од социјални институции и претпријатија;
- Подобрување на образовниот систем и системот за обука - подразбира инвестирање во подобрување на квалитетот на овие системи, преку приспособување на наставните методи за социоекономски трендови, со цел зголемување на вработливоста на поединци. До 2020 година стапката на рано намалување на формалното образование се очекува да падне под 10%, додека најмалку 40% од лицата на возраст од 30 до 34 години ќе бидат високо образовани;

- Борба против социјалната исклученост - оваа мерка е насочена кон најранлива популација, со тешка финансиска состојба, која нема или има тежок пристап до пазарот на трудот.

4.1. Вработување според пол

Во земјите членки на ЕУ, во однос на вработувањето, врз основа на статистиката, мажите во сите земји членки на ЕУ имаат повисока стапка од жените.

(') The figure is ranked on the overall employment rate.
Source: Eurostat (online data code: lfsi_emp_a)

Слика 2. Вработување според пол

Извор: EUROSTAThttp://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Employment_rates_by_sex,_age_group_15%E2%80%9364,_2014_(%C2%B9)_(%25)_YB16.png)

Во ЕУ-28 стапката на вработеност кај мажите е скоро 75%, додека кај жените е значително пониска, на околу 60%. Шведска, Германија, Холандија, Данска, Велика Британија, Австрија и Чешка имаат стапка на вработеност кај мажи од над 75%, додека

другите земји членки на ЕУ малку пониска. Кај жените оваа стапка е малку пониска. Најголема е во Шведска и во Данска, додека најмала во Малта, Италија и Грција.

	Male, age group 15–64			Female, age group 15–64			Older workers (55–64 years)		
	2004	2009	2014	2004	2009	2014	2004	2009	2014
EU-28	70.3	70.6	70.1	55.5	58.3	59.6	40.6	45.9	51.8
Euro area (EA-19)	71.3	70.8	69.0	54.8	58.1	58.8	38.7	45.1	51.7
Belgium	67.9	67.2	65.8	52.6	56.0	57.9	30.0	35.3	42.7
Bulgaria (')	57.9	66.9	63.9	50.6	58.3	58.2	32.5	46.1	50.0
Czech Republic (')	72.3	73.8	77.0	56.0	56.7	60.7	42.7	46.8	54.0
Denmark	79.7	78.0	75.8	71.6	72.7	69.8	60.3	58.2	63.2
Germany (')(²)	70.8	75.4	78.1	59.2	65.2	69.5	41.8	56.1	65.6
Estonia	65.7	64.3	73.0	60.7	63.2	66.3	53.0	60.3	64.0
Ireland (²)	75.9	66.5	66.9	56.5	57.4	56.7	49.5	51.3	53.0
Greece	73.0	73.0	58.0	45.2	48.9	41.1	39.9	42.4	34.0
Spain (²)	73.6	66.5	60.7	48.8	53.3	51.2	41.2	44.0	44.3
France (')	69.4	68.3	67.7	58.2	59.8	60.9	37.8	39.0	47.0
Croatia	61.8	65.2	59.1	47.8	53.7	50.0	30.1	39.4	36.2
Italy	70.2	68.5	64.7	45.5	46.4	46.8	30.5	35.6	46.2
Cyprus (²)	79.8	76.3	66.0	58.7	62.3	58.6	49.9	55.7	46.9
Latvia	65.3	60.3	68.4	57.2	60.4	64.3	46.6	52.5	56.4
Lithuania	65.2	59.3	66.5	58.3	60.4	64.9	47.3	51.2	56.2
Luxembourg (²)	72.8	73.2	72.6	51.9	57.0	60.5	30.4	38.2	42.5
Hungary	63.1	60.7	67.8	50.7	49.6	55.9	31.1	31.9	41.7
Malta (²)	75.1	71.9	74.9	32.7	38.0	49.3	31.5	29.1	37.7
Netherlands (')	80.2	82.4	78.1	65.8	71.5	68.1	45.2	55.1	59.9
Austria	73.3	75.5	75.2	59.7	65.2	66.9	27.1	39.4	45.1
Poland (')	57.2	66.1	68.2	46.2	52.8	55.2	26.2	32.3	42.5
Portugal (')	74.0	70.8	65.8	61.5	61.5	59.6	50.2	49.7	47.8
Romania (')	63.4	65.2	68.7	52.1	52.0	53.3	36.9	42.6	43.1
Slovenia	70.0	71.0	67.5	60.5	63.8	60.0	29.0	35.6	35.4
Slovakia (')	63.2	67.6	67.6	50.9	52.8	54.3	26.8	39.5	44.8
Finland	69.7	69.5	69.5	65.6	67.9	68.0	50.9	55.5	59.1
Sweden (²)	73.6	74.2	76.5	70.5	70.2	73.1	69.1	70.0	74.0
United Kingdom	77.9	74.9	76.8	65.6	64.9	67.1	56.2	57.5	61.0
Iceland	85.8	80.0	84.0	78.8	76.5	79.3	81.8	80.2	83.6
Norway	77.9	78.3	77.0	72.2	74.4	73.4	65.8	68.7	72.2
Switzerland (')	84.4	84.4	84.4	70.3	73.6	75.1	65.2	68.3	71.6
FYR of Macedonia	:	52.8	56.1	:	33.5	37.4	:	34.6	38.6
Turkey	:	64.5	69.5	:	24.2	29.5	:	28.2	31.4
Japan	80.0	80.2	81.5	57.4	59.8	63.6	63.0	65.5	68.7
United States	77.2	72.0	73.5	65.4	63.4	63.0	59.9	60.6	61.3

(') 2009–14: break in series.
(²) 2004–09: break in series.
Source: Eurostat (online data code: lfsi_emp_a)

Слика 3. Вработување според пол

Извор: EUROSTAT http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Employment_rates_for_selected_population_groups,_2004%E2%80%9314_(%25)_YB16.png

Стапката на вработеност кај жените во Европската Унија е генерално пониска од стапката на вработеност кај мажите, што е потврдено со наодите од спроведеното истражување. Стапката на вработеност кај мажите во 2014 година изнесувала 70,1%, додека стапка на вработеност кај жените е значително пониска, односно 59,6%. Сепак,

стапката на вработеност кај жените значително се зголемила од 2004 година па наваму, додека стапката на вработеност кај мажите се намалила.

4.2. Вработување според образование

Стапката на вработеност според образованието се разликува во примарниот, секундарниот и терцијарниот сектор.

	Pre-primary, primary & lower secondary — ISCED levels 0–2	Upper secondary & post-secondary non-tertiary — ISCED levels 3–4	Tertiary — ISCED levels 5–8
EU-28	52.6	73.4	83.7
Euro area (EA-19)	52.2	73.7	82.7
Belgium	47.5	72.8	84.7
Bulgaria	40.0	71.1	82.7
Czech Republic	43.0	77.6	84.5
Denmark	61.4	79.1	86.0
Germany	58.0	79.7	88.1
Estonia	60.9	74.3	83.9
Ireland	46.6	67.9	81.1
Greece	46.9	54.5	68.5
Spain	49.4	65.9	77.2
France	53.3	72.5	83.8
Croatia	38.8	62.6	80.5
Italy	49.6	69.8	77.8
Cyprus	54.5	69.6	79.7
Latvia	51.3	70.9	84.2
Lithuania	43.2	69.4	89.4
Luxembourg	60.9	72.1	84.6
Hungary	45.3	71.8	81.8
Malta	52.5	81.7	88.3
Netherlands	58.8	77.9	87.7
Austria	53.0	75.9	85.3
Poland	39.3	66.1	86.3
Portugal	63.0	77.6	82.7
Romania	55.5	70.4	86.0
Slovenia	48.5	69.5	83.2
Slovakia	32.7	71.0	80.0
Finland	53.5	73.2	83.5
Sweden	63.6	84.5	89.0
United Kingdom	59.6	78.8	85.3
Iceland	76.8	85.9	89.9
Norway	61.6	81.3	89.7
Switzerland	69.6	82.6	89.0
FYR of Macedonia	36.9	61.2	72.4
Turkey	47.5	61.9	76.0

Source: Eurostat (online data code: lfsa_ergaed)

Слика 4. Вработување според образование

Извор: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Employment_rate_by_highest_level_of_education,_age_group_25%E2%80%9364,_2014_(%25)_YB16.png

На графиконот е прикажана стапката на вработеност во период од 25 до 64-годишна возраст. Во зависност од нивото на стекнато образование, стапките на вработеност се различни. Стапката на вработеност на лица кои завршиле додипломски, постдипломски или докторски студии во 2014 година била 83,7%, додека стапката на вработеност кај лица кои завршиле средно образование е само 52,6%. 73,4% била стапката на вработеност кај лицата со постсекундарно или високосекундарно образование. Од почетокот на финансиската и економската криза, најголем пад на стапките на вработеност е забележан кај лица со ниско секундарно образование, а најмал кај лица со терцијарно (високо) образование.

5. Илегални имигранти

5.1. Бегалци

Според ООН, бегалец е лице кое ја напуштило својата земја во страв од прогон на раса, националност, припадност на одредена социјална група или политичка опција. Бегалецот не ужива заштита на својата држава и неговата влада може да му се заканува со прогон. Препознавање на статусот на бегалец обезбедува заштита во согласност со меѓународното право и конвенции.

Бегалец е некој кој бил присилен да ја напушти својата земја заради прогон, војна или насилство. Бегалците имаат основан страв од прогон заради раса, религија, националност, политичко мислење или членство во одредена социјална група. Најверојатно, тие не можат да се вратат дома или се плашат да го сторат тоа. Војната и етничкото, племенското и верското насилство се водечки причини за бегалците кои бегаат од нивните земји.

Две третини од сите бегалци ширум светот доаѓаат од само пет земји: Сирија, Авганистан, Јужен Судан, Мјанмар и Сомалија.

Бегалецот има три опции: да се врати во земјата од која избегал, да се придружи во земјата домаќин или да се насели во друга земја.

Обединетите нации проценуваат дека на крајот на 2014 година во светот биле регистрирани 19,5 милиони бегалци, околу 2,9 милиони евра повеќе отколку во 2013 година насилно раселените лица беа 59.500.000 од кои 38.200.000 во нивната земја.

СЗО барателиа на азил

Барателот на азил е некој кој бара статус на бегалец. Тие избегале од својата земја во потрага по меѓународна заштита. Оние кои се осудени како бегалци и за кои се смета дека не е потребна меѓународна заштита, може да бидат испратени назад во својата татковина.

Внатрешно раселено лице, или ВРЛ, е некој кој бил принуден да избега од нивниот дом, но никогаш да не премине меѓународна граница. Овие лица бараат

безбедност каде и да можат да ја најдат - во околните градови, училишта, населби, внатрешни кампови, дури и шуми и полиња. ВРЛ, кои вклучуваат луѓе раселени од внатрешни судири и природни непогоди, се најголемата група во која им помага УНХЦР. За разлика од бегалците, ВРЛ не се заштитени со меѓународното право или имаат право да добијат многу видови на помош затоа што тие се правно под заштита на сопствената влада.

Земји со најголемо внатрешно раселено население се Колумбија, Сирија, Демократска Република Конго и Сомалија.

И покрај тоа што често се користи наизменично од пошироката јавност, постојат клучни разлики помеѓу термините „бегалец“ и „мигрант“:

Рековме дека бегалците се лица кои се надвор од нивната земја на потекло заради страв од прогон, конфликт, генерализирано насилство или други околности кои сериозно го нарушиле јавниот ред и како резултат на тоа бараат меѓународна заштита. Дефиницијата за бегалците може да се види во Конвенцијата од 1951 година и регионалните инструменти за бегалци, како и во Статутот на УНХЦР.

Иако не постои официјална правна дефиниција за тоа што претставува меѓународен мигрант, повеќето експерти се согласуваат дека меѓународен мигрант е некој кој ја менува земјата на живеење, без оглед на причината за миграцијата или правниот статус. Општо, се прави разлика помеѓу краткотрајна или привремена миграција, опфаќајќи движења со времетраење од три до 12 месеци и долготрајна или постојана миграција, што се однесува на промена на земјата на живеење за времетраење од една година или повеќе.

5.2. Илегален имигрант

По неколкумесечни преговори и низа контроверзии, на почетокот на декември беше договорен Глобален договор за безбедна, уредна и редовна миграција од страна на 164 земји.[35] Во последниот текст на овој договор и во процесот што довел до негово донесување, разликувањето помеѓу „легална“ или „редовна“ и „нелегална“ или

[35]Глобалниот договор за безбедна, уредна и регуларна миграција (ГКМ) е меѓувладино договорен договор, подготвен под покровителство на Обединетите нации, кој се опишува како „покривање на сите димензии на меѓународната миграција на холистички и сеопфатен начин“.

„неправилна“ миграција било претставено како клучно за суверенитетот на една држава.

Но, што значи за една држава некој да се идентификува како „илегален мигрант“?

Илегалната имиграција се однесува на преселбата на луѓе во земја со кршење на законите за имиграција во таа земја или континуирано живеење на лица без законско право да живеат во таа земја. Илегалната имиграција има тенденција да биде финансиски нагорна, од посиромашните до побогатите земји. Незаконското престојување во друга земја би создало ризик од притвор и депортирање или соочување со други санкции.

Барателите на азил на кои им е одбиен азил може да се соочат со пречка за протерување, на пример, ако матичната земја одбие да го прими лицето или ако по решението се појават нови причини за азил. Во некои случаи овие луѓе се сметаат за илегални мигранти, а во други, тие можат да добијат дозвола за привремен престој, на пример, повикувајќи се на принципот на неплаќање во меѓународната конвенција за бегалци. Европскиот суд за човекови права, повикувајќи се на Европската конвенција за човекови права, во голем број индикативни пресуди покажа дека постојат пречки за извршување на протерување во одредени земји, на пример, поради ризик од тортура.

5.3. Азил

Многу луѓе бараат азил во Европа, но постојат многу пречки за да се добие тој статус. Граѓаните од Западен Балкан немаат шанса да добијат азил во земјите на ЕУ, бидејќи тие главно се издаваат на луѓе на кои им се заканува враќање во нивната земја. Правото на живот на мигрантите е загрозено во Медитеранот, или 65% од смртните случаи се случуваат со цел да се пренесат илегалните имигранти на бродови. Проблемот на имигрантите исто така се јавува и во сивата економија каде што голем број работници не се регистрирани и имаат минимални плати. Еден од големите проблеми на имигрантите е тоа што тие не можат да стигнат до границите на Европската Унија за да добијат азил. Постојат неколку начини на кои луѓето може да добијат азил. Еден од нив е преселба во соседните побезбедни земји каде што има амбасади на европски земји. Една од овие земји е Франција, која издаде азил на повеќе од 1000 баратели на азил на сириските бегалци. Друг метод е специјалните центри за разгледување на апликациите за азил, така што имигрантите не би влегле нелегално во Европската Унија ризикувајќи ги нивните животи.

Целите на ЕУ се да усвои заедничка политика за азил, супсидијарна заштита и привремена заштита со цел да им понудат на сите државјани на трети земји на кои им е потребна меѓународна заштита соодветен статус и да гарантираат почитување на принципот на забрана на присилно отстранување или враќање.

Средства на располагање за политиките за азил

Главниот инструмент за финансирање во рамките на буџетот на ЕУ во областа на азилот е Фондот за азил, миграција и интеграција (ФАМИ). Средствата доделени на ФАМИ за годините 2014-2020 година се зголемени од 3,31 милијарди евра на 6,6 милијарди евра. За следниот долгорочен буџет на ЕУ за 2021 - 2027 година, Комисијата предлага зголемување на финансирањето во рамките на Обновениот фонд за азил и миграција (АМФ) за 51% на 10,4 милијарди евра, меѓу другото за зајакнување и развој на сите аспекти на ЦЕАС - вклучително и нејзината надворешна димензија. Други инструменти за финансирање на ЕУ, како што се Европскиот социјален фонд (ЕСФ, 2.3.2), Европскиот фонд за помош за најзагадените (ФЕАД, 2.3.9) и Европскиот фонд за регионален развој (ЕРДФ, 3.1.2), исто така, издвојуваат средства главно за поддршка на

интеграцијата на бегалците и мигрантите, но учеството на средствата наменети за овие средства не е прикажано одделно во буџетските линии и затоа не е очигледно.

Слично на тоа, почетната распределба на ЕАСО, идната Агенција за азил на ЕУ (ЕУАА), за периодот 2014-2020 година е зголемена од 109 милиони на 456 милиони евра. За да обезбеди целосна оперативна поддршка за идните процедури за азил, Комисијата предложи буџет од 1,25 милијарди евра за периодот 2021 - 2027 година.

Надвор од повеќегодишната финансиска рамка (МФФ), но во рамките на буџетот на ЕУ, постојат фондови за надворешни активности, како што е Фондот за заем на криза на ЕУ Африка (1,8 милијарди евра), кој им помага на земјите од Африка да управуваат со миграцијата и гранични контроли, регионален сириски фонд за реакција на кризи на ЕУ (500 милиони евра) и Инструмент за бегалци во Турција (3 милијарди евра за 2016-2017 и 3 милијарди евра за 2018-2019).

Конечно, надвор од буџетот на ЕУ, Европскиот фонд за развој (ЕРФ, 30,5 милијарди евра, од кој 2,2 милијарди евра придонесе во фондот за заем за кризи на ЕУ за Африка) е насочен кон искоренување на сиромаштијата и спроведување на програми за одржлив развој до 2030 година, но во последниве години сè повеќе се користи за финансирање на одговорите на миграциските прашања.

6. ЕУ и Западен Балкан

Во поранешна Југославија емиграцијата кон Западен Балкан не претставувала новост и била сеприсутна. Заминувањето на жителите на овој регион се интензивирало во почетокот на шеесеттите години на 20 век, период кога стапката на невработеност во Југославија, за жал, беше на ниво слично на она што е во регионот денес. Надевајќи се дека ќе се намали негативниот притисокот врз пазарот на трудот и на економијата во целост, додека од друга страна се зголемуваат можностите кои се отвораат надвор од нејзините граници, југословенската влада го избрала патот да им овозможи на невработените лица да емигрираат, односно да бидат во можност да се стекнат со нови вештини, да го зголемат приходот на својата татковина и да придонесат за зголемување на инвестициите во земјата.

На врвот на овој процес во средината на седумдесеттите години околу 1,1 милиони работници, претежно на возраст од 20 до 45 години, ја напуштиле Југославија. Сметано како бројка ова претставувал значаен број за земја од околу 20 милиони луѓе. Меѓу овие имигранти бројката на мажи била поголема, имало многу луѓе од руралните области со пониско ниво на образование, но и луѓе од градовите. Но, миграцијата предизвикала контраефект и не ги решила проблемите на владата. Иако работниците работеле во странство и испраќале пари во своите домови, истите немале воопшто или во одредени случаи имале мал ефект врз инвестициите или другите фактори кои би имале влијание врз структурата на економијата. Најголемиот дел од овие пари биле фокусирани на купување на стоки за широка потрошувачка. Од тие причини, масовното заминување на образовани луѓе ги промениле ставовите на јавноста кон емиграцијата.

По распадот на Југославија во почетокот на деведесеттите години на минатиот век со осамостојувањето на Република Македонија, заради вооружените конфликти и бавната транзиција од централизирана економија на модел на отворени пазари, повторно бил предизвикан масовен егзодус од Западен Балкан, што довело до зголемување на бројни заедници во дијаспората. Поединци и цели фамилии се иселувале со желба и надеж за подобар животен стандард, подобри услови за живот, работа, образование, повисок степен на културолошки вредности и посветла иднина.

Република Македонија, или тогаш на светот позната како БЈРМ, се движеше на патот кон европскиот просперитет, но со фрлени „сопки“ од страна на соседна Република Грција што кај граѓаните предизвика општо незадоволство и неврување дека нашата земја ќе стане дел од европското семејство. Во тој период поттикот да се бара „чаре“ надвор од земјата го достигнува својот максимум.

Сепак, во последните неколку години, откако повторно се актуализираше прашањето за влез на Република Северна Македонија во НАТО и ЕУ, со промената на уставното име на Република Македонија, во Република Северна Македонија, како компромисно решение помеѓу нашата земја и Република Грција, со цел Грција да не го кочи патот кон влезот на ЕУ и НАТО, со статусот земја кандидат за членство во ЕУ и пред финализирање на статусот членка на НАТО, кај граѓаните во одредена мера се појави искра надеж дека можеби и над нас ќе светне ѕвездата на европското небо.

Посакуваното приближување на земјите од Западен Балкан со стандардите на ЕУ - транзиции кои создаваат правни, економски и социјални услови слични на оние што владеат во земјите членки се случува, но со многу бавен интензитет. Денес дел од мерките кои ги презема Владата на Република Северна Македонија со цел да се намали бројот на лица кои се иселуваат од државата се позитивни и тоа преку покачување на платите, покачување на пензии, мерки за сувенционирање на младите итн.

Постои недостатокот на регионална политичка дебата за миграцијата, посебно за земјите од Западен Балкан. Дали поради чувство на морална срам, неспособност или од чиста рамнодушност, политичките лидери на земјите од Западен Балкан не се трудат детално да го простудираат прашањето за тоа зошто луѓето ги напуштаат своите домови и заминуваат во странство, за еднаш засекогаш да дојде до негово конечно решавање. И покрај тоа што медиумите и невладините организации посветуваат големо внимание на прашањето за миграцијата, тие не ја разбираат целосно комплексноста на овој проблем. На медиумите веќе е секојдневие да се зборува за тоа како голем дел од местата во нашата држава кои претходно биле населени повеќе не се, се слуша за села во кои останале да живеат по 5, 6 10 жители, како цели фамилии напуштаат одредени области, а за решенијата за овој проблем не се зборува, воопшто се дискутира многу малку. Единствено се „подава топката“ од власта до опозицијата, од една партија до друга за тоа кој е виновен за сето тоа. За разлика од оваа несреќна

перспектива, сепак, треба да се обрне внимание и на позитивните ефекти на емиграција, што доведе до речиси целосна неспособност да се добие внимание на политиките кои се неопходни за да се ублажат нивните ефекти врз општеството. Во овој момент, креаторите на политиките во регионот донесуваат минималистички стратешки одлуки за емиграцијата и се чини дека им недостасуваат интерес и зрелост за оваа задача. И сè додека не се смени интензитетот на носење и спроведување на стратешки мерки, емиграцијата ќе остане проблем што предизвикува тешки последици.

ЕУ постојано ја изразува својата загриженост поради интензивната миграција од Западен Балкан. Еврокомесарот Јоханес Хан, во ноември 2016 година, рече дека „нашата цел е да се спречи заминувањето на образовани луѓе од регионот на Западен Балкан кон регионите кои носат перспектива. Тоа дефинитивно ќе доведе до создавање на нови работни места". Во февруари следната година, за време на дебатата на тензиите во регионот на Комитетот за надворешни работи на Европскиот парламент, словенечкиот политичар Тања Фајон предупреди дека регионите погодени од растечкиот национализам го одбележаа заминувањето на образовани луѓе.

ЕУ има значителна корист од ова иселување на работна сила. За тоа зборува и фактот што Германија, како една од најбогатите земји на ЕУ, во 2015 година ги прифати барањата за азил за граѓаните на земјите од Западен Балкан. Оттогаш во голема мера се олеснуваат законите за имиграција за квалификувани работници од регионот.

Несомнено е дека трендовите на емиграција во регионот се загрижувачки. Потенцијалната загуба на потребниот број на експерти во здравствениот и образовниот систем би била проблем за секоја влада, што е случај и за нашата.

Земјите од регионот имаат проблем со давање на одговори како да се искорени масовното иселување, најверојатно поради недостатокот од емпириски студии - а со тоа и веродостојни податоци - за неговите ефекти врз човечкиот капитал и економскиот раст. Кога знаете дека една земја изгубила многу од населението во една година, тоа драматично влијае на начинот на кој владата се приближува кон овој проблем.

На краток рок, креаторите на политиките ќе продолжат да немаат сигурни податоци за емиграција од Западен Балкан, најверојатно заради немање доволно статистички податоци и непостоење на реални механизми кои ќе влијаат на искоренување на главните трендови на миграција.

Во ерата на отворените пазари и релативно слободното движење на трудот преку границите не треба да не изненади фактот што има голем егзодус од Западен Балкан во богатите европски земји, а особено во Германија. Владите на Западен Балкан имаат ограничени механизми за спречување на иселување на високообразовани луѓе дури и во поволни географски, социјални и економски околности. Но, тие би можеле да го олеснат враќањето на оние кои отишле со воведувањето на добро дизајнирани економски програми и други стимулации. Со цел да ги искористат потенцијално огромните придобивки што произлегуваат од миграцијата (во економскиот, социјалниот и човечкиот капитал), лидерите во Западен Балкан прво треба да го променат начинот на кој се презентира ова прашање.

Во рамките на регионот, јавниот дискурс за емиграцијата во моментов е намален на невладини организации и други групи на граѓанското општество, кои предупредуваат за заминувањето на најобразованите работници и намалувањето на даночните приходи во веќе слабите економии. Институциите и креаторите на политиките треба да ја препознаат непријатната вистина за бројот на луѓе кои го напуштаат регионот ако сакаат да дадат свој придонес на оваа тема. Исто така, треба да се откажат од пласирање на празни приказни кои само ја маскираат реалноста. Ако таквиот пресврт не се случи, тоа би можело додатно да ги ослабне земјите од регионот.

Имајќи предвид дека заедниците на дијаспората во земјите од Западен Балкан се релативно големи во споредба со бројот на жители на нивните матични земји, иселеничките министерства треба да го преземат водството во овој процес. Министерствата за економија, трговија, труд и финансии, исто така, мора да бидат вклучени во изготвувањето на политики и стратегии за прашања поврзани со миграцијата и развојот. Во моментов, ваквите активности го попречуваат недостатокот на комуникација меѓу дијаспората и овие институции. Во последниве години постигнат е одреден напредок во дискусиите за начините за користење на дијаспората. Во 2013

година, Косово ја започна кампањата „Вие сте дел од татковината“, која вклучува 400.000 членови на дијаспората - важен прв чекор во пристапот до овој проблем.

За Западен Балкан емиграцијата е огромен извор на раст, искуство и врски со глобалните пазари, но клучен предизвик е да се поттикне циркуларна миграција. Сиромаштијата во регионот може да има најголемо влијание врз јавните услуги и финансискиот сектор, а голем е бројот на тие што во моментот работат во тие сектори.

На практично ниво, ЕУ треба да покаже дека сериозно го разбира заминувањето на образовани луѓе и има слух за проблемите на жителите на регионот. Покрај тоа, во формулирањето на новата стратегија на ЕУ за Западен Балкан треба да се применат сите расположливи механизми, со што ќе се покаже нивната посветеност на овие активности. ЕУ треба да ги приспособи своите структурни и кохезиски фондови во контекст на масовно протерување, а можеби дури и да ја прошири оваа иницијатива со само неколку земји од Западен Балкан.

Организацијата треба да ги користи постојните механизми, како што е Евростат, за понатамошно решавање на проблемот со миграцијата, да собира методички веродостојни податоци за миграциските текови и да ги известува за овие податоци транспарентно. Само аргументативната дискусија може да доведе до веродостојни решенија. Евростат треба да биде во можност да ги усогласи своите системи за следење со системи во земјите членки на ЕУ и да дозволи слободен пристап до своите бази на податоци.

Додека прашањето за емиграцијата се гледа исклучиво како морална и политичка криза, нема да може да се формулира конструктивен пристап кон овој проблем. Од гледна точка на ЕУ, разбирањето на начинот на кој миграцијата се гледа во земјите од Западен Балкан е клучен предуслов за да се утврди како нејзините институции можат ефикасно да придонесат кон управувањето со миграцијата. Преку овој процес на двете страни ќе се создадат реални очекувања.

Бидејќи ЕУ веќе е ангажирана во значителни средства во Западен Балкан, ќе има корист од отворање дополнителни канали за комуникација помеѓу владите и институциите кои би можеле да помогнат во процесот на миграција. Непосредната цел на ЕУ треба да биде отворањето на дебата за соработка во здравствениот и

образовниот сектор, дека губењето на голем број квалификувани работници на долг рок нема да ги загрози општествата на долг рок.

7. Миграција на младите

7.1. Причини за миграција на младите

Причините за миграцијата кај младите може да се идентификуваат како причини кои ги „туркаат“ индивидуите да ја напуштаат земјата (pushfactors) и причини кои ги „привлекуваат“ поединците да изберат друга, земја за живеење и работа (pull factors).

Push фактори се:

- невработеност,
- лоша економска состојба во матичната земја,
- нестабилна политичка состојба,
- дискриминација,
- несогласување со системот за вредности на заедницата,
- неповолни услови за личен развој.

Pull фактори се:

- подобри економски можности во земјата на имиграција,
- подобри можности за работа,
- поголема заработка,
- подобри услови за живот,
- поволни можности за образование,
- поповолни можности за професионален напредок.

7.2. Последици од миграцијата на младите

Последиците од миграцијата кај младите се главно евидентни во демографскиот карактер на населението. Миграциите влијаат врз бројот на населението, стапката на наталитет и морталитетот и структурата популација (демографска, економска, социјална, етничка и друго). Иселувањето на младите предизвикува негативни демографски трендови, природна популација и зголемен процент на постари лица.

Во последните дваесет години, Република Северна Македонија забележа голема емиграција на младо и високообразовано население, а неодамна се забележува пораст и емиграција не само на поединци, туку и на цели семејства. Во повеќето случаи, сите овие млади што се иселуваат не се враќаат затоа што тие започнуваат живот со своите семејства или формираат семејство во други земји и тоа значително влијае на демографската слика.

Исто така, многу е важно да се спомене дека последиците од миграцијата кај младите најчесто се економски, каде што невработеноста е главниот мотиватор за иселувањето на младите. Иселувањето на младата популација има негативно влијание врз економскиот развој на матичната земја, што се манифестира со: понизок раст на БДП, забавување на економскиот раст, намалена конкурентност и има негативно влијание врз социјалниот и пензискиот систем. Социјалните последици од емигрираните млади луѓе се видливи преку губење на вложениот капитал, односно младите луѓе ги напуштаат претходно стекнатите инвестиции на општеството и семејството, во нивното воспитување и образование. Државата им обезбедува квалитетно образование, им обезбедува стипендиите на добри студенти и им обезбедува стручна обука, но многу е вообичаено ваквите случаи што им се најпотребни од општеството да заминат и да најдат подобро вработување во други земји. Заминувањето на врвните експерти популарно се нарекува „одлив на мозоци“.

7.3. Невработеноста како причина за иселување на младите

Младите мигранти сочинуваат повеќе од 10% од вкупните 232 милиони меѓународни мигранти, а како најмобилна социјална група младите претставуваат најголем дел од годишните миграциски движења. Додека меѓународната миграција претставува можност младите да обезбедат подобар живот за себе и за нивните семејства, да ги следат едукативните аспирации, да ги подобрат своите професионални вештини и перспективи или да задоволат желба за личен развој преку авантурите и предизвиците што доаѓаат со живеење во странство, миграцијата кај младите се одвива во контекст на високата невработеност кај младите и недостаток на пристојно создавање работна атмосфера во земјата во која живеат. Стапката на невработеност кај младите во скоро сите земји е барем двојно поголема од општата стапка на невработеност, а се проценува дека 73 милиони млади се невработени, се вели во

најновиот извештај на Глобалните трендови за вработување на МОТ за млади. За жал, како резултат на иселувањето, многу млади мигранти честопати се заглавени во експлоататативни и насилни работни места, вклучително и присилна работа. И премногу често, тие - како и другите мигранти - стануваат жртвени јарци за недостатоци на економскиот и социјалниот систем.

Младите се најголемата група на лица што мигрираат секоја година и тоа главно во потрага по пристојна работа и подобри услови за живот, образование, обединување со семејството или од хуманитарни причини. Во 2010 година, околу 3,6 милиони млади биле запишани во високо образование во странство.

Невработеноста, ниските плати и семејната сиромаштија се главни фактори заради кои младите го напуштаат својот дом, како и поголемата достапност на работни места со повисоки плати во странство. Во земјите во развој им помагаат на домаќинствата да се справат со сиромаштија, финансиски кризи и природни непогоди. Притисокот за миграција ќе стане уште посилен заради диференцираните демографски трендови и приходите.

Повисоко образование генерално значи повисоки плати во странство, но многу млади и добро образовани мигранти се преквалификувани за работните места што ги имаат во странство. Како прост пример може да се наведе фактот дека најголемиот број на млади лица кои ја напуштаат нашата држава, а се со високо образование, работат во угостителски објекти на Мекдоналдс и Бургер Кинг во Германија, како келнери, шанкери, работници во кујна и слично.

Повеќето млади работници мигранти се вработени во земјоделство, пример Италија, каде што голем број на млади работат на плантажи или услуги кои се движат од образование и здравствена заштита до подготовка на храна, хотели, угостителство и туризам.

Стапките на невработеност кај работниците мигранти за време на кризата се зголемија и честопати се двојно повеќе од сите стапки на работниците. Младите мигранти беа презастапени во секторите кои се чувствителни на економски флуктуации и многумина немаат сигурни договори за работа. Младите мигранти честопати се исклучени од програмите на пазарот на трудот што можат да ги подобрат

можностите за вработување или од мерките за социјална заштита, како што е замена на приходот.

7.4. Позитивни аспекти

Преку имиграцијата може да пополнат многу слободни работни места, да се надминат недостатоците на вештини и да придонесе за опстанок и проширување на секторите каде што фирмите вработуваат мигранти. Мигрантите обично се надополнуваат наместо да се натпреваруваат со слични домашни работници, а нивната заработка придонесува за зајакнување на економијата преку потрошувачката и инвестициите. Младите работници мигранти со пристојни работни места плаќаат даноци и придонесуваат за социјално осигурување и за развој на економијата и општеството на земјата.

7.5. Негативни аспекти

Работниците мигранти, во некои случаи, можат да ги намалат платите на слични локални работници, вклучително и населените мигранти. Сепак, оваа депресија на платите може да се компензира со инвестиции поврзани со достапноста на работна сила што создава работни места и за мигрантите и за локалните работници. Истражувањата спроведени за земјите од ОЕЦД покажуваат дека фискалното влијание на имиграцијата во последните педесет години е занемарливо и младите, образовани мигранти се препознаваат како група која придонесува за економски развој на овие земји.

Миграцијата може да доведе до „прилив на мозоци“ преку трансфер на знаења од земјите домаќини во земјите на потекло и повисоки инвестиции во образованието во земјите на потекло преку дознаките од мигрантите.

Овие дознаки ги зголемуваат приходите на домаќинствата, локалните заедници и националните економии, особено на среден и долг рок и можат да ги намалат нееднаквостите во приходите.

Земјите со потекло може да доживеат недостаток на работна сила заради миграцијата, што може да доведе до „одлив на мозоци“, лишувајќи ги земјите од

квалификувани луѓе потребни за одржување на економијата. Може да има и пад на продуктивноста кога висококвалификувани мигранти ја напуштаат земјата.

На краток рок, дознаките од странство можат да создадат нееднаквости во матичната заедница. Овие нееднаквости се намалуваат додека мрежите на мигрантите се шират, што ја прави миграцијата поприфатлива за домаќинствата со најниски нивоа на приход.

7.6. Концептот на невработеност

Невработеноста, како економски феномен, се јавува веќе со појавата на приватна сопственост и плата. До 19 век таа имаше мала важност и оттогаш економските теоретичари ја воведоа невработеноста во економската политика и развија разни теории.

Невработеноста е еден од најтешките економски проблеми во денешницата, затоа што предизвикува високи фискални трошоци, ги намалува вредностите на човечкиот капитал и ја зголемува нееднаквоста кај луѓето и е една од главните причини за напуштање на земјава или емигрирање на млади луѓе, што е тема на овој труд, во ова поглавје.

Терминот невработеност може да се дефинира различно, како на пример, невработеноста е правна и административна состојба на списокот на услуги за вработување или право на одредена придобивка од невработеност. Невработеноста може да се дефинира и како состојба во која дел од членовите на работната возраст на општеството не можат да најдат вработување соодветно на нивните способности и квалификации, со соодветна плата. Исто така, може да се опишат социјалните тешкотии во дадениот економски систем, како и нерамнотежата на понудата и побарувачката на пазарот на трудот.

Меѓународната стандардна дефиниција, што е во режија на МОТ (Меѓународна организација на трудот), се заснова на три критериуми што мора да бидат исполнети истовремено: „без работа“, „тековно достапен за работа“ и „барање работа“. Според тоа, невработеноста ги вклучува сите лица постари од старосната граница утврдена за мерење на економски активното население, кои за време на референтниот период биле:

а) „без работа“, т.е. немале платено вработување или биле самовработени според меѓународната дефиниција за вработување;

б) „тековно достапен за работа“, т.е. лица подготвени да започнат со работа во кое било време во текот на референтниот период;

в) „барателиа на работа“ т.е. дека преземале некои чекори за да најдат платена работа или самовработување.

Населението може да се подели во две групи: работната сила или економски активното население и сите останати. Работната сила ја сочинуваат лица кои се вработени и оние кои се невработени, кои активно бараат работа.

Меѓународната стандардна дефиниција, при дефинирање на овие три критериуми, не се однесува на какви било правни или институционални услови, како што се бенефиции за невработеност или регистрација во Државната служба за вработување. Овие критериуми се применуваат само на активност на поединецот за време на референтниот период. Сепак, единствениот исклучок што треба да се спомене е лицата кои имаат договор да започнат работа по референтниот период и повеќе да не бараат работа, туку ги задоволуваат другите два критериуми. Таквите лица сепак ќе бидат класифицирани како невработени, бидејќи тие се веќе достапни за работа, но сè уште не работат.

Обесхрабрените работници се луѓе кои сакаат работа, подготвени се за работа, но не бараат активно вработување затоа што сметаат дека не се во можност да најдат. Тие го сочинуваат неискористениот дел од работната сила, но по дефиниција не се класифицирани како невработени. Затоа овој дел од човечките ресурси го нарекуваме „скриена невработеност“.

Во Република Северна Македонија постојат два начина за прибирање податоци за невработените. Првиот се однесува на регистарот на невработеност на Агенцијата за вработување и втората административни извори од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија.

Најчестиот показател за невработеност е стапката на невработеност. Стапката на невработеност го изразува односот помеѓу бројот на невработени и работната сила

(активно население), а работната сила ја сочинуваат вработени и невработени лица кои активно бараат работа. Стапката на невработеност покажува колку од работната сила е недоволно искористена, ја одразува состојбата на економијата и успехот на економската политика и ги мери сериозноста на социјалните проблеми и разликите во општеството.

Традиционалната поделба на невработеноста е: фреквенцијална, структурна и циклична. Фреквенцијалната невработеност се јавува при преминување од една на друга работа, односно континуирано приспособување на понудата и побарувачката на работна сила, што може да бара одреден временски период надвор од работа (време за барање работа итн.). Структурната невработеност се јавува како резултат на неусогласеност во структурата помеѓу понудата и побарувачката на работниците во однос на занимањето, квалификациите, возраста и регионалната дистрибуција. Цикличната невработеност е резултат на генералниот недостаток на побарувачка на пазарот на стоки и на трудот. Се случува кога целокупната побарувачка за работна сила е мала.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во II тримесечје од 2019 година, активното население во Република Македонија изнесува 962.463 лица, од кои вработени се 794.283, а 168,180 лица се невработени.

Стапката на активност во овој период е 57.1, стапката на вработеност 47.1, додека стапката на невработеност изнесува 17.5.

Кога станува збор за иселувањето, во моментот не може никој со сигурност да потврди, односно да даде конкретни податоци за тоа колку луѓе се иселиле од Република Северна Македонија. Ова најверојатно се должи на фактор што последниот попис спроведен на територијата на Република Северна Македонија, во 2011 г. не беше спроведен до крај, а од друга страна ниту пак, Агенцијата за вработување располага со бројки за тоа колку од евидентираните невработени лица имаат некакви приходи, односно лица кои повремено одат да работат во странство или пак функционираат како дел од сивата економија. И покрај големиот број на огласи кои секојдневно може да се видат на страната на Агецијата за вработување, младите не се јавуваат на истите, ниту пак се појавуваат на закажаното интервју, иако уредно се повикани.

Со еден збор, ја одбиваат понудата за работа. Ова се препишува на ниските плати кои ги нудат работодавците, најчесто во приватниот сектор, а истите не се доволни за да можат младите да „врзат“ крај со крај, посебно во време кога животниот стандард е многу повисок во однос на минатото.

Во однос на вработувањата постои и друг проблем кој за жал сè почесто се јавува како таков. Партизирањето во поглед на работните места во различни институции па и во приватниот сектор придонесува до разочарување кај младите кои се активни барателиа на работа во државата. Со тоа што веќе однапред се знае кој ќе „седне“ на столчето на одредена работна позиција се создава револт кај младите, посебно кај оние кои ги поседуваат потребните образовни и стручни квалификации и се свесни за својата професионална способност да раководат со таа работна позиција. Од тие причини голем број млади лица не се задоволуваат со какво било работно место како алтернатива.

7.7. Други причини за иселување на младите

- *Бегство од конфликтни зони*

Ова е една од постарите и најчестите причини за имиграцијата, односно луѓето чувствуваат потреба да ја напуштат својата земја на раѓање за да избегаат од одреден конфликт со цел да останат безбедни. Поединци кои живеат во заробени земји како некои делови од Блискиот Исток емигрираат за да се извлечат од борбите и да избегаат од секаков вид на опасност која ги демне нивните животи.

- *Поради факторите на животната средина*

Климатските промени, исто така, имаат одговорност за имиграцијата. Понекогаш природата го возвраќа ударот, го прави човекот беспомошен и во одредени случаи и бездомник. Поради ненадејното невреме, поплави, цунами, земјотреси и други природни непогоди луѓето бегаат од местото каде што настанала елементарната непогода и бараат азил во друга релативно побезбедна средина.

- *Бегство од сиромаштија*

Бидејќи разликата помеѓу платите и работните услови во различни земји може да биде драстично голема, многу развиени земји обезбедуваат социјални услови што ги прави овие земји привлечни за луѓето од помалку развиените земји. Исто така, многу луѓе емигрираат за да избегаат од високата стапка на невработеност и недостаток на можности за вработување во нивната земја.

- *Висок стандард на живеење*

Со преминување во друга земја луѓето бараат и се надеваат на повисок животен стандард. Не станува збор само за пари, туку за почист, поздрав и подобар квалитет на живот.

- *Лични потреби*

Некои луѓе навистина веруваат дека припаѓаат во друга земја. Многу пати малцинствата (религиозни или сексуални) имаат потреба да се преселат од матичната земја во потолерантна земја, каде што повеќе се почитуваат нивните права, стил и начин на живот, за да можат да го започнат животот што отсекогаш го сакале.

- *Високо образование*

Ова е една од главните причини поради кои луѓето имигрираат, особено помладите, со цел да го започнат образовниот циклус на високо образование на одредено поле што не е достапно во нивната земја или доколку имаат сознанија дека постојат подобри универзитетски услови за студирање во странство. Откако ќе се преселат да студираат во странство, многу пати, студентите се привикнуваат и функционираат подобро во новата средина, а со тоа и го продолжуваат својот престој на неодредено време.

- *Љубов*

Живееме во време кога луѓето не мораат да имаат интеракција *face to face* за да ја запознаат личноста на својот живот, односно животниот сопатник, Интернетот отвора нови можности за да ги зближува луѓето, па дури и емотивно. Луѓето секојдневно се движат од едниот кон другиот крај на светот за да бидат со своите

најблиски, па дури и остануваат да живеат таму и сето тоа не е толку чудно и невообичаено колку што изгледа.

- *Семејни влијанија*

Кога некој член на семејството се преселува во странство партнерот и семејството од дома ги чувствуваат бенефициите од преселбата, што придонесува да се случи следниот чекор, а тоа е преселување на целото семејство, со што се додава аспираниска вредност за преселба. Исто така, на семејството му се дава стимул да размислува дека ќе има некој да ги поддржува кога првично ќе се преселат во друга држава.

- *Рекламата нуди подобар живот*

Низ историјата имало случаи кога земјите нудат одлични услови и првична поддршка на имигрантите кои исполнуваат одредени услови, како на пример познавање јазик, се бара одредена возраст или да се подготвени да живеат во одредена област на земјата што ги повикува.

- *Подобро здравство*

Во зависност од финансиската состојба, не постои човек што не сака да му овозможи најдобра можна здравствена заштита на своето семејство. Некои луѓе мигрираат со цел да пристапат до поприфатлива здравствена заштита. Тоа е така заради фактот што постојат земји кои им нудат бесплатна здравствена заштита на своите граѓани.

- *Живот во допир со природата*

Многу луѓе го менуваат целиот живот од корен, оставајќи го стариот живот зад себе за да можат да живеат поблизу до природата, уживајќи ги плодовите на природата и консумирајќи здрав начин на живот. Тоа се случува почесто отколку што може да помислиме.

- *Политички причини*

Некои луѓе емигрираат од рестриктивни земји во потрага по политичка слобода. Го менуваат своето државјанство за да добијат нов идентитет, а некои со намера да добијат политички права што недостасувале и не ги уживале во матичната земја.

- *Бараат промена или авантура*

Многу трагачи по авантури остануваат помалку од неколку години, но некои остануваат подолго и започнуваат нов живот во одбраната земја.

- *Мисионерска работа*

Тие се испратени да го промовираат христијанството во странска земја, а многу пати се одлучуваат да останат во земјата што им била испратена.

Во 2013 година, во светот имало 28,2 милиони меѓународни мигранти на возраст од 15 до 24 години, што претставува една осмина од 232 милиони меѓународни мигранти ширум светот.[36].

Процентот на млади мигранти е поголем во земјите во развој отколку во развиените земји, додека процентот на девојчиња и млади жени кои мигрираат е поголем во развиените земји отколку во земјите во развој.

Во развиените земји, жените и девојчињата сочинуваат 48,9% од адолесцентите и младите мигранти и 51,6% од вкупната мигрантска популација во развиените земји. Во земјите во развој и најмалку развиените земји жените и девојките претставуваат нешто помал дел од вкупната мигрантска популација (43,0 и 45,3 проценти, соодветно), како резултат на растечкиот процент на мажи[37].

Младите мигрираат со мноштво причини. Одлуката за миграција е често поврзана со важни животни транзиции, како што се стекнување на високо образование, наоѓање и започнување со работа или стапување во брак. Со околу 71 милион млади невработени на глобално ниво во 2016 година[38]потрагата по работа продолжува да

[36] Global Migration Group: Migration and Youth Report, 2014
[37] Global Migration Group: Migration and Youth 2014
http://www.globalmigrationgroup.org/sites/default/files/0._Cover_and_Ack nowledgements_%281%29.pdf
[38] World Employment and Social Outlook Trends for Youth 2016, International

биде значаен двигател на младинската миграција и во развиените и во земјите во развој. Многу млади, исто така, избираат или се принудени да мигрираат за да избегаат од сиромаштијата, насилството, судирот или се раселени заради ефектите од војната или климатските промени. Како таква, младите се многу застапени во миграцијата од хуманитарни причини, вклучително и како бегалци, баратели на азил и како придружни малолетни лица.

Внатрешната или меѓународната миграција може да има позитивно влијание врз младите со отворање нови можности, пат за учество во високо образование, подобра и пристојна работа, шанса да се здобијат со професионално искуство или да се стремат кон личен развој, преку градење самодоверба, и дозволувајќи им да се здобијат со вештини и компетенции корисни за себе, за нивните земји и заедниците на потекло, како и на дестинацијата. Сепак, за некои млади луѓе, особено младите жени и оние во нередовни ситуации[39], миграцискиот процес ги соочува со посебни предизвици и им дава одредени слабости. Овие ранливости вклучуваат дискриминација врз основа на пол, статус на миграција, етничка припадност или религија; лошите услови за работа (честопати се влошуваат со релативно ниското ниво на моќ за договарање и членство во синдикатот кај младите работници мигранти во однос на нивните возрасни колеги); недостаток на пристап до основните социјални услуги како што е здравството; ризици поврзани со сексуално и репродуктивно здравје и недостаток на социјална заштита или губење на социјална заштита целосно откако миграцискиот статус на младите мигранти се менува (на пример од студент до дипломиран). Затоа, миграциското искуство може да заврши или претставува можност или ризик за младите луѓе и може да доведе до нивен развој или спротивно, во зависност од политиките и мерките што ги поддржуваат.

Силната миграција базирана на докази и политиките за млади се камен-темелник за да се има сигурност дека придобивките и можностите за миграција на младите се целосно искористени. Законодавството, политиките и административните регулативи кои влијаат врз младите мигранти треба да бидат во согласност со меѓународните обврски според меѓународните закони за човекови права, труд и

Labour Organization http://www.ilo.org/global/research/globalreports/youth/2016/lang--en/index.htm

[39]Меѓународната организација за миграција ја опишува нередовната миграција како „движење што се одвива надвор од регулаторните норми на земјите што испраќаат, транзитираат и примаат“.

бегалци. Унапредување на соработката на сите нивоа - локално, национално, регионално и меѓународно - како и зајакнување на значајното учество на младите во дебатата и програмите за миграциската политика, ќе биде клучно за управување со миграцијата за користење на развојниот потенцијал на миграција кај младите при ублажување на придружните ризици.

Решавањето на можностите за миграција и предизвиците е клучно за постигнување одржлив економски и социјален развој.

Позитивниот придонес на мигрантите за одржлив развој се препознава во новоусвоената развојна рамка на ООН, Агендата 2030 и нејзините цели за одржлив развој.

Преку овој механизам земјите членки се согласија да „обезбедат безбедна, уредна и редовна миграција што вклучува целосно почитување на човековите права и хумано постапување со мигрантите без оглед на статусот на миграцијата, бегалците и раселените лица“. Во септември 2016 година Обединетите нации одржаа првпат Самит на високо ниво за решавање на голем проток на бегалци и мигранти кои им даваат на земјите членки историска можност да излезат со план за подобар меѓународен одговор и да ги зајакнат напорите за постигнување на целите на одржлив развој SDGs. Извештајот за Светска младина во Обединетото Кралство на Обединетите нации (ОН) за 2013 година за миграцијата на младите беше подготвен да понуди мултидимензионален извештај за животните искуства на младите мигранти и млади погодени од миграцијата.

8. Интегрирање на миграцијата во агендата 2030 година за одржлив развој

Меѓународната миграција додека беше опфатена на самитите на Обединетите нации со децении не беше вклучена во Милениумски развојни цели. Програмата за акција[40], усвоена на Меѓународната конференција за население и развој во 1994 година (МКПД), доставува најсеопфатен договорен текст за меѓународната миграција до денес. Во поглавје X, Програмата за акција ги испитува можностите и предизвиците на меѓународната миграција за развој, ги потенцира правата на документираните мигранти и наведува конкретни активности за решавање на предизвиците на миграцијата без документи. Програмата за акција, која беше проширена од страна на Генерално собрание во 2014 година, исто така ги повикува владите да ги решат основните причини за присилно раселување, да ја зајакнат заштитата и помошта за бегалците и барателите на азил и да ги удвојат напорите да бараат трајни решенија за нивните маки. Последователните конференции и самити на Обединетите нации во социјалното и економското поле ја потврдија потребата за зачувување на човековите права на меѓународните мигранти, почитување на работните стандарди за мигрантите, засилување на придонесите на меѓународната миграција во развојот, решавање на предизвиците поврзани со миграцијата и зајакнување меѓународна соработка за миграција.[41]

Претходните конференции на светско население ги испитуваа аспектите на меѓународната миграција. Покрај разгледувањето на меѓународната миграција во контекст на целокупната динамика на населението, Светскиот план за акција на население, усвоен на Светската конференција за население во 1974 година во Букурешт, и Препораките за акција, договорени на Меѓународната конференција за население во 1984 година во Мексико Сити, упатуваат на потребата да се почитуваат човековите права на меѓународните мигранти, да се ублажат ефектите од „одливот на мозоци“, да се почитуваат работните стандарди за мигрантите, да се спречи дискриминација, да се промовира разбирање за придонесите на мигрантите во развојот,

[40] Извештај на Меѓународната конференција за население и развој, Каиро, 5-13 септември 1994 година (публикација на Обединетите нации, бр. пр. E.95.XIII.18), поглавје. I, резолуција 1, анекс.
[41] Обединетите нации (2006). Компендиум на препораки за меѓународна миграција и развој: Агенда за развој на Обединетите нации и Глобална комисија за меѓународна миграција во споредба.

да се обезбедат потенцијални точни информации за мигрантите, да се регулираат миграциските текови преку билатерални и мултилатерални договори и да се изнајдат трајни решенија за состојбата на бегалците.[42]

И покрај појавениот консензус, Милениумските развојни цели не ја зедоа предвид улогата на меѓународната миграција. Иако меѓународната заедница ја препозна важната врска помеѓу меѓународната миграција и развојот и идентификуваше низа конкретни активности за зајакнување на придобивките од миграцијата за развој, истовремено ублажувајќи ги нејзините негативни ефекти уште во 1974 година, Милениумските развојни цели (МРЦ) не се однесуваа на улогата на меѓународната миграција или финансиските дознаки од мигрантите, во намалување на сиромаштијата, подобрување на здравјето и проширување на пристапот до образование.

Дијалогот на високо ниво за 2006 година за меѓународна миграција и развој беше првиот самит на ООН, кој се фокусираше на меѓународната миграција. Од конференцијата во Каиро, одржана во 1994 година, Генералното собрание редовно го разгледуваше прашањето дали да се свика меѓународна конференција за меѓународна миграција. По неколку години разгледување, Генералното собрание донесе одлука во 2003 година да организира Дијалог на високо ниво за меѓународна миграција и развој. Дијалогот на високо ниво во 2006 година беше првиот настан на високо ниво, свикан од Генералното собрание посветено исклучиво на ова прашање. Пред почетокот на дијалогот на високо ниво и како одговор на препораките на Глобалната комисија за меѓународна миграција, генералниот секретар ја основа Глобалната група за миграција (ГМГ), меѓуагенциска група одговорна за промовирање на примена на меѓународни инструменти и норми во областа на меѓународната миграција, за зголемување на системската кохерентност и за зајакнување на реакцијата на системот на Обединетите нации.

Агендата за одржлив развој во 2030 година за првпат го признава придонесот на миграцијата кон одржливиот развој. Миграцијата е меѓусебен проблем, релевантен за сите цели на одржлив развој (SDGs). 10 од 17 цели содржат цели и индикатори кои се релевантни за миграцијата или мобилноста. Основниот принцип на Агендата е „никој не смее да биде запоставен“, вклучително и мигрантите, бара расчленување на

[42] Ibid

податоците според миграцискиот статус, отворање на значајни потреби за податоци за миграција, но и можност за подобрување на податоците за миграцијата.

Централното упатување на целите на одржлив развој (SDGs) на миграцијата е направено во целта 10.7 за да се олесни уредната, безбедна, редовна и одговорна миграција и мобилност на луѓето, вклучително и преку спроведување на планирани и добро управувани миграциски политики, што се појавува во Цел 10 за намалување на нееднаквоста во и меѓу државите. Другите цели кои директно упатуваат на миграција се однесуваат на трговија со луѓе, дознаки од странство, меѓународна студентска мобилност и друго.

Миграцијата е исто така меѓусебен проблем што е релевантен за сите 17 од целите на одржлив развој (SDGs) и повеќето од 169 цели во Агендата. Затоа, важно е да се надминат специфичните референци за миграцијата и да се признаат и адресираат заемно поддржувачките односи помеѓу миграцијата и секоја од целите.

Глобален договор за миграција: Од целите на одржливиот развој до сеопфатен договор за безбедна, уредна и редовна миграција

Во 2015 година, владите усвоија Агенда за одржлив развој во 2030 година, со 17 цели и 169 цели, дизајнирани да формираат акција во текот на следните 15 години за да ги остварат човековите права на сите и да го балансираат економскиот, социјалниот и развојот на животната средина. За првпат глобалната агенда за развој содржеше експлицитни обврски за миграцијата.

Во ставот 29 од Декларацијата што го придружува усвојувањето на Целите за одржлив развој (SDGs) државите го признаваат позитивниот придонес на мигрантите за „инклузивен раст и одржлив развој“. Тие признаваат дека „меѓународната миграција е мултидимензионална реалност со голема важност за развојот на земјите на потекло, транзит и дестинација за која се потребни кохерентни и сеопфатни одговори“. Меѓу другите одговори, тие се обврзуваат да „соработуваат на меѓународен план за да обезбедат безбедна, уредна и редовна миграција која вклучува целосно почитување на човековите права и хумано постапување со мигрантите без оглед на статусот на миграцијата“. Имено, во Целта 10.7 од Целта 10 - за намалување на нееднаквоста во и меѓу земјите - државите се обврзуваат на „ацилитирање на уредна, безбедна, редовна и

одговорна миграција и мобилност на луѓето, вклучително и преку спроведување на планирана и добро управувана миграција политика“. Неколку други цели се однесуваат на аспектите на миграцијата, како што е Целта 8.7 за преземање мерки за искоренување на присилната работа и ставање крај на модерното ропство и трговијата со луѓе и 8,8 за заштита на работничките права и промовирање на безбедни и безбедни работни околини за сите работници, вклучително и работниците мигранти и жените. особено. Но, Целта 10.7 е камен-темелник на миграцискатa компонента на Агендата 2030 година и е најсеопфатна и повикува на акција за миграција. Што е, и како државите обезбедуваат „безбедни, уредни и редовни миграции“? Кои се „планирани и добро управувани миграциски политики“? Додека аспектите на миграцијата се опфатени според постојното меѓународно право, како што се протоколите во Палермо за трговија со луѓе и шверцување мигранти кон Конвенцијата против транснационален организиран криминал, меѓународните стандарди на трудот во соодветните меѓународни конвенции на меѓународната организација на трудот и Меѓународната конвенција за заштита на правата на сите работници-мигранти и членовите на нивните семејства (што не е ратификувано или спроведено пошироко), не постои сеопфатна меѓународна рамка која се однесува на миграцијата во целост.

Во октомври 2015 година, веднаш по усвојувањето на Агендата за одржлив развој во 2030 година во септември, тогашниот специјален претставник на генералниот секретар за меѓународна миграција Питер Сатерленд ја искористи идејата за свикување голема меѓународна конференција за галванизација на меѓународната заедница да обезбедат поголемо финансирање на донатори, да прифатат повеќе бегалци за преселување и да се реши проблемот со мигрантите во ранливи ситуации кои не беа квалификувани за статус на бегалец. Идејата беше за конференција, можеби слична на онаа во 1989 година, која го усвои Сеопфатниот план за акција (КПД) по конфликтот во Индокина, што ќе рефлектира една од клучните цели на КПД - заедничка глобална одговорност за најранливите луѓе во светот. Сирија ќе биде важен катализатор (со оглед на тоа што ситуацијата во весниците секој ден), но на конференцијата ќе се обраќаат и бегалците и мигрантите во ранливи ситуации насекаде.

Напорите на Сатерленд на крајот доведоа до свикување на состанокот на Генералното собрание на ООН на 19 септември 2016 година за големи движења на бегалци и мигранти. Ова беше прва средба на шефовите на држави во Генералното собрание за решавање на проблемите со миграцијата и бегалците. Тоа резултираше во преговори и усвојување на Декларацијата за бегалци и мигранти во Њујорк за 2016 година и ги постави темелите за развој на два глобални збирки: едниот за бегалците, а другиот за безбедна, уредна и редовна миграција.

Следниве набљудувања се фокусираат на она што се предвидуваше во 2015-2016 година и степенот до кој Глобалниот договор за безбедна, уредна и редовна миграција (миграциски компакт) има потенцијал да ја реализира оваа визија.

Прво се појави идејата за Договор за бегалци. Сепак, како што споменавме, државите станаа сè повеќе свесни дека многу тековни ситуации општо вклучуваат миграција, но не мора да станува збор за бегалци конкретно. Така, тие исто така изразија желба за креирање на договор со кој ќе биде опфатена миграцијата во целост, како што е идентификувано во СПГ. Државите се согласија дека Високиот комесар на ООН за бегалци ќе доведе до развој на Глобалниот договор за бегалци, додека за миграцискиот договор ќе се преговара преку меѓувладин процес. Декларацијата во Њујорк утврдува широки обврски за миграцијата и процесот на преговори, истакнувајќи дека до 2018 година државите би се согласиле за „глобален компактен систем за безбедна, уредна и редовна миграција“ (со тоа подигање и давање содржина на јазикот од Целта 10.7 на SDG). Преговорите за миграцискиот договор се одвиваа помеѓу февруари и јули 2018 година, по интензивни и инклузивни тематски, регионални и консултации и дискусии за зачувување на акции.

Серија глобални хуманитарни кризи ги доведоа миграциските проблеми во првите редови на дебатите. Затоа не беше изненадувачки што обврските на Декларацијата во Њујорк за миграција беа врамени многу пошироко отколку само за големи движења на луѓе, па дури и во кризни ситуации. За разлика од бегалските ситуации, кои по дефиниција подразбираат неуспех на националната заштита што бара меѓународна заштита и помош, миграцијата е повеќеслојна - ниту својствено добра ниту лоша, со позитивни и негативни ефекти, во зависност од околностите. Сите држави се согласија дека миграцијата треба да биде безбедна, уредна и регуларна и

дека спротивното е подеднакво точно - дека небезбедната, неуредната и нередовната миграција треба да се намали, доколку не се отстрани целосно. Сите држави се согласија дека никој не смее да биде присилен да ја напушти матичната земја и дека кога ќе се случи миграцијата, тоа треба да се одвива преку безбедни и законски средства. Но, клучното прашање беше: Како? Кои политики се потребни - како на национално ниво, така и во однос на меѓународната соработка - за да се изврши планирана и добро управувана миграција?

Како што се развија консултациите за миграцискиот договор, се појавија неколку клучни размислувања. Прво, неконтролибилно е државите да имаат суверено право да утврдат кои не-државјани можат да влезат и да останат на нивните територии и под кои услови. Додека повеќето држави сепак сакаат (и треба) да соработуваат во врска со миграциските предизвици, тие не ги прифаќаат ограничувањата на овој принцип на национален суверенитет, освен оние содржани во меѓународните инструменти на кои веќе се согласија, како во меѓународниот режим за заштита на бегалците и меѓународно право за човекови права. Второ, најголем дел од меѓународната миграција денес е безбедна и редовна - луѓе со соодветна документација да се движат за работни места, туризам, образовни можности или да им се придружат на членовите на семејството. И оваа миграција им дава големи придобивки не само на мигрантите и нивните семејства, туку и на нивните домаќини и матичните земји, без разлика дали се во форма на доведување на многу потребни вештини и труд во нивните нови заедници, или во форма на трансфер на дознаки, знаење и друг социјален капитал на нивните семејства и заедници дома, меѓу другото. Трето, дури и прашањата што се однесуваат на нередовната миграција и мигрантите во ранливи ситуации - од кои некои најпрво може да изгледа дека се „бегалци“, се неразделно поврзани со прашања подеднакво релевантни за редовниот миграциски контекст, како што е потребата од земјите да ја зголемат својата работна сила со вештини што мигрантите можат да ги донесат и да го подобрат функционирањето на миграциските процеси, од вработување до гранично управување.

Накратко, околностите на миграцијата и моделите во различни земји и региони се разликуваат толку многу што државите признаваа дека би било крајно предизвик да се развие обврзувачка, нормативна меѓународна рамка за мигрантите и миграцијата, како онаа што постои за бегалците. Но, тие исто така знаеја дека постојниот дел од

напорите треба да се помири до одреден степен и дека треба да се зајакне меѓународната соработка. Повеќето напори до денес се однесуваа на националните политики, како што е привремена заштита во итни ситуации, хуманитарни визи, засилени работни визи за одредени индустрии и слично. Имаше и неколку на глобално ниво, како што се иницијативи предводени од државата, како што се Соединетите Држави / Филипини, кои се предводени од мигранти во земјите во иницијатива за криза (поддржана од Меѓународната организација за миграција (ИОМ) како Секретаријат) и Иницијативата Нансен за катастрофи - Идентификувани прекугранични раселувања предводени од Норвешка и Швајцарија (сега Платформа за раселување од катастрофи) и нејзината резултирачка агенда за заштита на прекугранични раселени лица во контекст на катастрофи и климатски промени.

И покрај недостигот на напредок на глобално ниво во текот на 90-тите години, две децении пред усвојувањето на СДГ и Њујоршката декларација се појавија повеќе неформални дијалози водени од државата, насочени кон миграцијата, како во регионалниот, така и (на крајот) глобално ниво, за да се изгради подобро разбирање, доверба и соработка за миграцијата. Регионалните дијалози за миграцијата се појавија во секој регион. Америка, имаше регионална конференција за миграција во Централна Америка, Мексико и Северна Америка и Јужноамериканската конференција за миграција; во Африка, имаше миграциски дијалози за Западна Африка, Јужна Африка и Централна Африка, Меѓувладиниот орган за развој (ИГАД), меѓурегионалните дијалози на процесите Рабат и Картум и многу повеќе; во Источна Европа и Централна Азија, соодветно беа процесите на Будимпешта и Алмати; во Азија се случи Балискиот процес за шверцување луѓе, трговија со луѓе и сродни транснационални криминали и Коломбо процес за миграција на трудот; додека беше на Блискиот Исток, меѓу другите, се водеше дијалогот Абу Даби меѓу азиските држави за трудово потекло и државите дестинации на Советот за соработка во Заливот. Иницијативата за Берн во периодот 2001-2004 година и Глобалната комисија за меѓународна миграција 2003-2005 година го отворија патот на глобално ниво за Дијалог на Генералното собрание на ООН 2006 година за меѓународна миграција и развој, кој, пак, доведе до создавање на Глобален форум за миграција и развој предводен од државата со годишни самити наизменично организирани од владини развиени и развојни земји. Овие посветени, државни, неформални дијалози - заедно со итноста генерирани од кризите во 2015-2016 година -

можат фер да се кредитираат со создавање на услови потребни за напредок на глобално ниво што доведе до СДГ, Њујоршката декларација и Договорот за миграција.

Додека Миграцискиот договор, како и со сите меѓувладини договори, веројатно не го вклучува секој елемент на оригиналната визија, на други начини е далеку над него.

Прво, фактот на меѓувладино преговарачки договор за толкав опсег на миграциски прашања - прв од ваков вид - е енормно значаен. Ова само отсликува искрена и пофална желба од страна на државите да соработуваат подобро - одразувајќи договор дека иако условите на имиграција на територија се секогаш суверени одлуки, меѓународната миграција, по својата природа како прекугранично феномен, бара соработка. Државите признаваат дека треба да работат заедно за да се решат и на возачите на небезбедна и нередовна миграција и нејзините ефекти - не само за мигрантите, туку и за земјите низ кои транзитираат и кон кои одат. Овие прашања веројатно ќе останат високи на агендата, не само со влијанието на климатските промени што ја влошуваат деградацијата на животната средина и катастрофите, што веројатно ќе резултира во зголемување на движењето на луѓето во наредните децении.

Второ, забележително е дека и покрај енергичната дебата за многу елементи на миграцискиот договор немаше многу поголем консензус за повеќето прашања. Како и во сите меѓународни преговори, веројатно е дека ниту една држава или група на држави не била целосно задоволна од секој дел од финалниот текст. Сепак, текстот одразува широка согласност дека државите мора да соработуваат едни со други за управување со миграцијата; дека мора да се почитуваат човековите права на сите мигранти насекаде, без оглед на нивниот статус на миграција; дека мигрантите имаат право на основни услуги без оглед на нивниот статус на миграција и без дискриминација; дека мигрантите се клучни придонесувачи за развојот и дека миграциските политики треба да се засноваат на точни податоци и докази. Понатаму, постојат силни заложби да се спасат животи, да се решат и да се намалат ранливостите во миграцискиот контекст и да се олесни фер и етички регрутирање и пристојна работа за мигрантите.

Некои од најзастапените дебати за време на преговорите беа на тема за прашањето за разлики помеѓу редовни и нередовни мигранти и дали некои од компактните одредби важеа за сите мигранти или само за оние со редовен статус на миграција. Сепак, дури и овде, конечно, имаше повеќе консензус отколку дивергенција на погледи. На пример, во согласност со повторната претпазливост на Специјалниот претставник на генералниот секретар за меѓународна миграција, Луис Арбор, дека миграцијата не е секогаш целосно „розова“ приказна и дека државите треба искрено да ги признаат нејзините предизвици, Миграциското договор го рефлектира идеја дека нередовната миграција може да има негативни последици и за мигрантите и за заедниците домаќини. Сепак, државите универзално се согласија дека сите мигранти треба да имаат пристап до основните услуги, без оглед на нивниот статус на миграција. Всушност, многу веројатно повеќето држави забележаа дека тие веќе им се прошируваат на мигрантите многу права и услуги над „основните“ услуги, како што е пристапот до здравствената заштита и образованието.

Прашањето за враќањето на мигрантите се расправаше и во одредена должина. Додека сите држави признаа дека, во принцип, тие имаат суверено право да вратат мигранти кои не се (или веќе не) овластени да останат на нивните територии, предмет на меѓународното право, некои претпочитаа да се фокусираат на димензиите на човековите права на повратите, со предност за доброволно враќање. Други, иако не се согласуваат дека се претпочитаат доброволни повратни информации, се бара јазик, доколку се извршат индивидуални проценки во согласност со меѓународното право, државите имаа право да ги вратат мигрантите без законска основа да останат. Конечниот текст ги балансира овие размислувања, потенцирајќи ги враќањата со достоинство, правилниот процес на закон и забраната за колективно протерување или враќање во ситуации кога има големи ризици од штета или смрт. Покрај тоа, таа рефлектира заложба за земјите од потекло да обезбедат идентитет и патни исправи на нивните државјани и да соработуваат на друг начин за враќање. Акцент е ставен и на мерките за олеснување на одржлива реинтеграција на мигрантите што се враќаат.

Темелна анализа на сите цели на миграцискиот договор е надвор од опсегот на овој труд, но вреди да се напомене и едно дополнително прашање што привлече големо внимание - прашање што, всушност, беше клучен поттик за Самитот на 19 септември 2016 година, имено прашањето за разликите помеѓу бегалците и мигрантите. Дискусијата не се фокусираше толку многу на разликите помеѓу правната категорија „бегалец“ и она што се подразбира под поимот „мигрант“, туку на тоа како најдобро да се справиме со мешаната миграција и мигрантите во ранливи ситуации кои не можат да бидат бегалци, без создавање нови категории или законски обврски (на кои државите униформно се спротивставија). Во текот на преговорите се појави сè поголемо заедничко разбирање дека решавањето на овие празнини во заштитата во мешани миграциски ситуации е повеќе оперативно прашање отколку правно или дефинитивно. Миграцискиот договор ги охрабрува државите да ја решат ранливоста која се појавува при миграцискиот процес, но кои не се поврзани или ограничени на ситуацијата во земјата на потекло (за разлика од меѓународниот режим за заштита на бегалци). Договорот за миграција признава дека ранливостите можат да се појават како резултат на услови во земјите на потекло (надвор од оние признаени според меѓународното право за бегалци), како резултат на услови на пат, вклучително и злоупотреби извршени од шверцери или трговци со луѓе, како и слабости што се појавуваат на дестинацијата, вклучително и во форма на експлоататива работа или услови за живеење. Овие слабости можат да бидат присутни кај мигрантите со редовен или нередовен статус. Вторите често се особено ранливи на дискриминација, експлоатација и злоупотреба, исто така.

Конечно, државите ја поздравија одлуката на генералниот секретар за воспоставување на важна нова мрежа на ООН за миграција за да се обезбеди ефикасна и кохерентна системска поддршка на државите за спроведување на миграцискиот договор, вклучително и преку механизам за градење капацитети и процеси за регионално и глобално следење и преглед. Мрежата ќе биде составена од многу субјекти на ООН со експертиза и капацитет за миграција, при што помала група служи како нејзин извршен комитет и ИОМ како координатор и секретаријат. Мрежата, исто така, пошироко ќе се здружува со засегнатите страни на ООН за да се извлече нивната длабока експертиза. Ќе ја усогласи својата работа со постојните механизми за координација на ООН (на пример, за хуманитарна реакција) и реформите во системот

за развој, вклучително и оние на ниво на земја, за да избегне удвојување и да обезбеди поефективна и здружена поддршка на државите на ООН на ниво на земја. Мрежата мора да биде флексибилна и брза, за таа цел нејзините работни групи ќе бидат насочени кон задачи и резултати и временски ограничени. Планирањето на мрежата е во тек, со финализирани договорени услови за референца, а работниот план е во фаза на подготовка, вклучително и воспоставување на трите компоненти на механизмот за градење на капацитети, кој се бара во Договорот за миграција: онлајн, платформа за знаење со отворен извор; центар за поврзување за поврзување на барањата за информации и поддршка на оние со потребниот капацитет и стручност; и мултипартнерски фонд за обезбедување на финансирање на семе за проекти и иницијативи дизајнирани да им овозможат на државите да ги постигнат целите на овој договор.

Останува да се види како државите конкретно ќе се справат со многу предизвици што ги натера да го развијат миграцискиот договор. Договорот е навистина само почеток, а не крај, на обновен напор на меѓународната заедница за соединување со цел да се реши еден од најголемите проблеми на денешницата. Обезбедува патоказ и листа со опции за секоја од нејзините цели, од кои државите можат да изберат најсоодветни елементи за нивните специфични ситуации. Она што е јасно е дека напорната работа и посветеноста на државите да го видат овој Договор е само извонредно достигнување.

Како што беше случај со Милениумските развојни цели, Агендата за 2030 година вклучува доброволен и повеќеслоен механизам за следење и преглед на напредокот во целите на SDGs во текот на следните 15 години. Бидејќи SDGs се процес во сопственост на земјата, одговорноста за известувањето за SDGs е на националните влади. Националните прегледи ќе бидат основниот дел од следењето и прегледот на примената на SDGs, при што ќе се спроведат регионални, глобални и тематски прегледи за да се надополни процесот.

За глобално набљудување на напредокот на SDGs, Интерагенцијата и експертската група (IAEG) за индикатори за цел на одржлив развој развија список од 232 индивидуални глобални индикатори, вклучително и неколку за миграцијата. Ако не можат да се пријават глобални индикатори, или како додаток на процесот, владите

може да развијат показатели за прокси за да ги следат целите одделно на локално или на национално ниво.

Клучен фокус на процесот на SDGs е да се промовира поголемо раздвојување на податоците за подобро да се служат на одредени ранливи групи и да се обезбеди никој да не остане назад. За таа цел, целта 17.18 повикува конкретно податоците да бидат распределени според статусот на преселување. Да се направи ова е можност да се добијат подобри податоци за различните димензии на ситуациите на мигрантите за да се разберат подобро нивните услови за живот и да се разбере како миграцијата влијае врз здравјето, приходот, образованието и други области. Потребно е и поголемо раздвојување за да се интегрира миграцијата како меѓусебна тема во другите развојни сектори.

Следењето на состаноците и барањата за преглед на целите е предизвик и може да претставува значителен товар за владите, особено за националните канцеларии за статистика. Од крајот на 2017 година нема податоци за две третини од 232 официјални меѓународно поставени индикатори на SDGs[43]. Понатаму, индикаторите за миграција на глобално ниво се релативно недоволно развиени и во моментов ниту еден од глобалните индикатори предложени од IAEG што се однесуваат на миграцијата не е на Ниво 1 (т.е. тие немаат воспоставени методологии и тековно глобално собирање податоци).

Затоа, постои потреба земјите да го подобрат својот капацитет за генерирање на значајно известување за миграцијата. Мора да се преземат чекори за подобрување на капацитетот за генерирање на навремени, сигурни и споредливи податоци за миграцијата, за да им се помогне на креаторите на политиките во изготвување на политики засновани врз докази и планови на дејствување за решавање на аспектите на миграцијата на SDGs. Клучен фокус за градење на капацитети на податоците за миграција е, исто така, да се зголеми расчленувањето на сите податоци со варијабли поврзани со миграцијата. Неколку земји веќе собираат значителни количини на податоци за миграцијата, но немаат механизми за централизирање, разделување и вкрстување на референцата сите податоци собрани од разни гранки на владата.

[43]ОЕЦД (2017), Извештај за соработка за развој 2017: Податоци за развој, објавување ОЕЦД, Париз.

Подобро споделување на податоците во владата и меѓу државите, исто така, ќе ја подобри кохерентноста на политиката, што е клучен услов за постигнување на SDGs.

Севкупно, има потреба да се подобрат податоците за миграциите локално, национално, регионално и меѓународно за целите на набљудување на SDGs, а владите треба да работат за градење на нивниот капацитет за таа цел. Подобрувањето на податоците за миграцијата е клучен чекор за подобрување на управувањето со миграциите, а процесот на имплементација на СДГ може да помогне во започнувањето на напорите за да се направи ова.

Во исто време, се вршеа преговори за новата глобална агенда за развој во 2015 година, бегалските и миграциските кризи во Сирија и низ целиот свет беа наслови на денот. Високи официјални претставници на Обединетите нации (ООН) внимателно укажуваа дека меѓународната заедница не смее да заборави и на други кризи со подеднакво сериозни последици во Африка, Југоисточна Азија, и на други места и укажале дека претходните две години бележат досега невиден број луѓе во сите делови на светот, кои бегаат од долготраен конфликт, брутална злоупотреба на човековите права, тешки катастрофи и екстремна сиромаштија. Само во Европа, повеќе од еден милион бегалци и мигранти пристигнаа во 2015 година, а илјадници продолжија да доаѓаат. Во транзитот, тие се соочија со трговија со луѓе, физички и сексуални злоупотреби, трудова експлоатација, акти на тортура, произволно притвор, киднапирање, изнуда и давење во море. Сето ова предизвика огромно меѓународно внимание и предизвика ново чувство на заедничка одговорност меѓу државите. Исто така, доведе до признание дека многу од оние што го ризикуваат својот живот на опасни патувања не биле „бегалци“, како што е дефинирано со Конвенцијата за бегалци од 1951 година и нејзиниот протокол од 1967 година. Тие беа мигранти.

Многу влади презедоа многу важни чекори. На пример, Италија ја презеде својата операција за пребарување и спасување „Mare Nostrum“ во Средоземното Море и е заслужна за спас на илјадници животи. Сепак, напорите беа неодржливи за секоја земја со текот на времето, заради нивните огромни трошоци, како во финансирањето, така и со човечките ресурси. Несоодветно се погодени крајбрежните држави кои примиле огромен број на луѓе кои пристигнувале до морето - како Италија, Малта и

Грција. До почетокот на 2016 година, Турција, Либан и Јордан заедно примиле најмалку 4,5 милиони сириски бегалци.

9. Ситуацијата во Република Северна Македонија

Дискусиите што доминираат во македонскиот јавен простор покажуваат систематски недостаток на демократски третман на бегалскиот проблем. Прашањето на оваа тема не се смени од 14 март, кога тројца Авганистанци се удавија при преминувањето на реката што ги дели Грција и Македонија. Нивниот обид да влезат во земјата преку реката е резултат на затворањето на јужната граница на Македонија, нарачана од властите на ЕУ под покровителство на ЕУ, со цел да се затвори балканската рута за бегалци. Како што се очекуваше, затворањето на границата ги принуди луѓето да преземат многу поризичен чекор за сопствениот и недокументиран премин, што ги изложува на шверцери во значителна мерка.

Поради својата географска положба, Македонија стана - во помала мерка од Грција, но и покрај тоа - транзитна точка на балканската рута за бегалци, на која покрај предизвиците како „контролата“ на транзитот и „граничното управување“ доби и „привилегија“ за ограничување на движењето на луѓето што инаку се резервирани за европските земји јадра. Пред војните во земји како Сирија, македонските граѓани беа оние со ограничено движење кон европските основни земји. Сега, во име на истите овие граѓани, македонските елити донесуваат исти одлуки за некои други луѓе.

И тоа беше неодамна, во декември 2009 година, кога македонските граѓани добија право да се движат низ Шенген-зоната без визи, но со ограничување на туристички патувања, правото на работа во земјите на ЕУ сè уште беше ограничено или забрането, во зависност од земјата. И покрај ова, и покрај огромната емиграција (повеќе од 600.000 луѓе емигрирале на населението од нешто повеќе од два милиони луѓе во Македонија од воведувањето на неолибералните реформи во 90-тите), надлежните не пронајдоа основа за солидарност со бегалците чии проблеми се далеку поголеми од прашањето за ограничен економски подвижност.

Според најновиот извештај на Евростат објавен на крајот од јануари, во последните четири години (од почетокот на 2010 година), 58.713 македонски државјани добиле дозвола за престој или државјанство во земја членка на ЕУ. Според податоците на ОЕЦД, 20.562 лица заминале само во 2013 година, а таквиот експоненцијален раст на емиграцијата продолжил и во текот на следните две години. Вистинскиот број е веројатно уште поголем бидејќи десетици илјади македонски граѓани со бугарски пасоши не се вклучени во овие податоци - откако Бугарија значително ги опушти критериумите со кои етничките Македонци можат да добијат бугарски документи од ЕУ. Иако официјалните податоци не се јавно достапни, според некои процени, бројот на Македонци кои емигрирале овде од 2001 година со помош на бугарски пасоши е помеѓу 40.000 и 100.000 луѓе.

За разлика од повеќето бегалци лоцирани на нејзините јужни граници, причините за миграцијата на Македонците генерално не биле вооружени судири, што сепак не значи дека немало објективни причини за заминување. Структурното социјално насилство, исто така, претставува легитимен мотив за емиграција, а во Македонија се состои, на пример, од континуиран грабеж на обични добра и нивна концентрација во рацете на економските и политичките елити, преку осиромашување и растечката социјална нееднаквост, до целиот спектар на разни форми на губење на правата, како што се образованието и здравственото осигурување или колапсот на политичките и социјалните слободи и секако деградацијата на заштитата на животната средина.

Иронично е што еродираните елементи на политичкиот и демократскиот процес што предизвикаа егзодус на толку многу Македонци се покажаа како прилично ефикасен инструмент во борбата против бегалската криза. „Заканата“ на бегалците жалејќи се од политичките елити никогаш не се вкорени ниту во нацијата ниту меѓу бегалците - на двете групи им беше јасно дека бројот на луѓето што сакаат да останат во Македонија е занемарлив и дека оваа земја е само транзитна точка на нивниот пат до земјите од европскиот центар. Според УНХЦР, Македонија добила 43 барања за азил, додека од друга страна, бројот на апликации поднесени од македонски државјани во други земји бил 9.780 (главно маргинални социјални групи како Роми кои бараат азил, често во Германија), што е само уште еден во низата показатели дека земјата не е привлечна дури и за оние што бегаат од ужасите на војната.

Зошто луѓето треба да ги избегнуваат ужасите на војната штом еднаш запреле во транзит во земја каде што ситуацијата е само малку подобра? Но, мрачната перспектива на оваа земја, осветлена од примерот на бегалската криза, повторно не го наполни грлото на политичките елити ниту стана дел од нивното јавно обраќање. Само спорадично во јавната сфера се зборуваше за „наши сопствени бегалци“ кои бараат дневни начини да избегаат од земјата, придружено со патронизиран тон што ја пренасочи одговорноста и солидарноста за луѓето што бегаат од Сирија и другите опустошени земји на Средниот Исток и Северна Африка.

Додека левичарските гласови, како што е движењето Солидарност, постојано ги потсетуваа причините за емиграцијата и ги објаснуваа паралелите помеѓу искуствата на бегалците заглавени на македонската јужна граница со нивна иселување, аргументот не се прошири значително со мејнстримот. Но, јасно е зошто политичките елити ја избегнуваат оваа аналогија. Зборувањето за причините за македонската емиграција вклучува и зборување за одговорност за нив, а економските и политичките елити немаат интерес да ги изложат овие причини. Напротив, тие немаат намера да поддржуваат објаснувања што ќе ги покажат малигните последици од системот што ќе им овозможи дополнително да се репродуцираат.

Игнорирање и занемарување на проблемот со емиграцијата и избегнување на одговорност за проблемот е всушност корисно и профитабилно на многу начини. Исто така, постојат неколку начини да се манипулира со овој проблем. Македонскиот завод за статистика бележи само 740 емигранти во 2014 година, додека реалните проценки покажуваат дека има над 20.000 лица. Без оглед дали станува збор за лоши статистички методи (на пример, дали Канцеларијата ги брои само оние што го провериле местото на живеење) или намерно стилизираат броеви, разликите се премногу големи. Друга придобивка од игнорирање на овој проблем е податоците за вработеноста на Службата за вработување, која се пофали со рекорден пад на невработеноста од 0,9 проценти во последниот квартал на 2015 година, на 24,6%, а со 35.000 нови лица во истата година. Но, објаснување за овој феномен треба да се побара и во емиграцијата и падот на бројот на лица кои активно бараат работа, како во минатогодишното зголемено вработување на партиски кадри во јавната администрација.

Игнорирањето на проблемот со емиграцијата кон македонската влада е исто така корисно кога се размислува за финансиските ресурси што иселениците ги испраќаат дома, а со тоа се подобрува економската слика на земјата. Според (европската) статистика од 2004 година, овие финансиски инјекции на македонските иселеници во домашната економија изнесуваат просечно од околу 250 милиони евра на годишно ниво, што е околу 4 проценти од БДП, околу колку СДИ! Средствата што иселениците ги испраќаат дома претставуваат значаен дел од домашните буџети и поттикнуваат трошење. Делумно, овие дознаки служат и во функција на стимулирање на економија што Владата не успева да ја спроведе: неформалните механизми за заемна помош на тој начин преовладува кога владата видно не успеа. Но, игнорирањето на проблемот со иселувањето има уште еден помалку видлив и корисен несакан ефект за Владата - дознаките од странство до одреден степен ги амортизираат потенцијалните социјални немири, што веројатно би било многу повеќе, доколку финансиските инјекции на иселениците не ја ублажат тешката социјална состојба на нивните семејства.

Во исто време, граѓаните на тој начин стануваат економски зависни од еден извор (иселеници), а политичката одговорност за ситуацијата ја сноси друг извор (влада), кој со некои лажни статистики и многу напори за ПР, дури успева да ги амортизира дури и сериозните социјални проблеми за своја политичка корист.

Од шесте земји на Западен Балкан – Македонија, Албанија, Црна Гора, Косово, Србија и Босна и Херцеговина – само лани во земјите на ЕУ се иселиле 228.000 лица, објави црногорски „Вјести“ повикувајќи се на Евростат.

Повеќе од 200.000 луѓе од Балканот минатата година се иселиле во ЕУ.[44]

Од Западен Балкан во земјите од ЕУ само лани се доселиле 228.000 луѓе, покажуваат податоците на Евростат.

Од Македонија минатата година најмногу иселеници има во Германија (11.500), а потоа следат Италија и Словенија.

[44] https://ec.europa.eu/eurostat/data/statistics-a-z/abc

Од Србија во земјите на ЕУ отишле 51.000 луѓе, но сепак најмногу иселеници има од Албанија – 62.000 и БиХ – 53.500.

Од територијата на Косово се иселиле 34.500 луѓе, 24.300 од Северна Македонија и 3.000 од Црна Гора.

Од Албанија најмногу луѓе се иселиле во Италија (23.000), Грција (17.000) и Германија (10.000). Повеќемина од БиХ одат во Германија (16.000), Словенија и Хрватска.

Од Србија лани најмногу луѓе заминале во Германија (16.000), по што следат Словенија со 5.100 и Хрватска и Словачка со по 4.900 иселеници.

Од Косово повеќето луѓе отишле во Германија, скоро 19.000, што е повеќе од половина, а потоа следат Словенија и Италија.

Во однос на населението, највеќе иселувања има од Албанија, земја со население од околу 2,8 милиони, затоа што ланските 62.000 заминувања чинат околу 2,2% од вкупното население.

Состојбите во државата во однос на оваа тематика се отсликуваат преку низа спроведени истражувања од страна на домашни и странски институции како и владини и невладини организации. За тоа колку е силна желбата на младите да ја напуштат државата и да бараат подобри услови за живот и образование во странство може да ни послужи истражувањето спроведено од страна на германската фондација „Фридрих Еберт“, кое резултира со одговор дека повеќе од две третини од испитаниците млади имаат желба да си заминат од државата. Дел од младите веќе ја подготвуваат потребната документација за да заминат одовде, а дел од нив се во исчекување да преземат конкретни мерки.

Податоците од студијата се направени во 2018 и 2019 на повеќе од 10.000 испитаници на возраст помеѓу 14 и 29 години во 10 држави од Југоисточна Европа. За повеќето млади луѓе (48,3 %) главна причина за иселување е подобрување на животниот стандард. Главните стравови на младите во Југоисточна Европа се:

1. Воени состојби во регионот 29%;
2. Мито и корупција 49%;

3. Социјална направда 44%;
4. Терористички напади 27%;
5. Загадување и климатски промени 30%;
6. Зголемување на сиромаштијата во општеството 46%;
7. Зголемување на бројот на имигранти и бегалци 25%;
8. Страв од неможност да се пронајде соодветно работно место 41%.[45]

Најпосакувана дестинација на младите им е Германија, а веднаш по неа Швајцарија, Австрија и скандинавските земји.

Истражувањето во голема мерка ни ја прикажува реалната состојба со младите во регионот, како и општеството во кое не сакаат повеќе да бидат вклучени. Ваквите истражувања би биле ефективни и од корист само доколку владите би седнале и би ги простудирале детално, да изнајдат решение за овој проблем и да понудат квалитетни политики и мерки во иднина.

Причините за иселувањето се јасни, резултатите од истражувањата се исто така јасни, но она што сè уште не е јасно се бројките на иселени од државата. Моментално во нашата држава не постои точен статистички податок ниту евиденција за тоа колку луѓе се иселиле од државата. Ниту Државниот завод за статистка, ниту останатите државни институции немаат евиденција ниту пак е направена анализа да се утврди барем приближната бројка на иселени лица, бидејќи јасно е дека до точен статистички податок тешко ќе може да се дојде. Според некои анализи, во изминатите дваесетина години Македонија ја напуштиле помеѓу 500 и 600 илјади луѓе. Немањето статистички податоци е сериозен проблем, а бројките доколку се навистина такви, се доста загрижувачки.

Во статистичките податоци на Светската банка стои дека над 500 илјади граѓани се иселиле од Република Северна Македонија, од кој најголем број се лица од ИТ секторот. Бројката е поразителна и упатува на тоа дека во државата што е можно побрзо треба да се спроведе попис како темел за понатамошните стратегии кои би ги креирала државата во поглед на ова прашање.

[45]Истражување на германската фондација „Фридрих Еберт“ (ФЕС) 2018/2019

Доколку ја посетите официјалната веб-страница на Државниот завод за статистика, во однос на миграциите, односно отселени лица надвор од територијата на државата, како последна статистика е евидентирана следнава, од 2018 година, што за жал не ја отсликува реалната слика на миграцијата на Македонците.

Општина на поранешно место на живеење	Вкупно Total	Словенија Slovenia	Србија Serbia	Хрватска Croatia	Бугарија Bulgaria	Турција Turkey	Останато Other	Municipality of previous place of residence
Република Македонија	**141**	**3**	**2**	**3**	**4**	**2**	**127**	**Republic of Macedonia**
Скопје	1	-	-	-	-	-	1	Skopje
Шуто Оризари	1							Shuto Orizari
Боговиње	1	-	-	-	-	-	1	Bogovinje
Брвеница	1	-	-	-	-	-	1	Brvenica
Валандово	1	-	-	1	-	-	-	Valandovo
Врапчиште	4	2	1	1	-	-	-	Vrapchishte
Гостивар	39	-	-	1	-	2	36	Gostivar
Делчево	23	1	-	-	2	-	20	Delchevo
Желино	2	-	-	-	-	-	2	Zhelino
Јегуновце	24	-	-	-	-	-	24	Jegunovce
Крива Паланка	3	-	-	-	-	-	3	Kriva Palanka
Маврово и Ростуша	3	-	-	-	-	-	3	Mavrovo and Rostusha
Македонска Каменица	6	-	-	-	1	-	5	Makedonska Kamenica
Теарце	12	-	-	-	-	-	12	Tearce
Тетово	21	-	1	-	1	-	19	Tetovo

Слика 5. Т-17: Отселени граѓани на Република Македонија во други држави, по општини

Т-17: Emigrated citizens of the Republic of Macedonia abroad, by municipalities

Извор: http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie.aspx?rbrtxt=6

Евиденција не постои, подготовки за попис ни од далеку. Дали е тоа намерно и се употребува како оружје за меѓусебните обвинувања помеѓу власта во државата и опозицијата или пак страв од тоа каков краен резултат ќе донесе пописот и тоа не може со сигурност да се потврди. Но, едно е сигурно. Луѓето си заминуваат секојдневно, посебно младите. Поразителен е и фактот што секој трет млад образован човек ја

напушта државата и за тој факт не мора да се води никаков статистички податок, доволно е да седнете и да поразговарате во круг од 5 млади луѓе, од кои двајца сигурно ќе ви кажат дека ги подготвуваат документите за заминување.

Мотивите се јасни, младите сакаат квалитетен живот, квалитетна работа, беспрекорни услови за работа. Сакаат сигурност, заштита, повисоки плати, квалитетно здравство, мир, хармонија, слобода.

Мотивот за заминување не се секогаш повисоките плати.

Во последните десетици години живееме во раскарано општество. Живееме во поделено општество. Постојаните политички обвинувања го изморуваат „човечкиот“ мозок. Раскарани фамилии, раскарани пријатели, раскарани колеги. Нечовечност, омраза, алчност, корупција, примитивизам, општеството ни се уназадува наместо да оди напред. Долгогодишните негативни тенденции на општеството им се ветер во грб на младите да си заминат од државата. Едноставно притисокот е голем и младите не можат да го издржат.

Оттука произлегува и надежта кај младите дека некаде оваа состојба не постои, некаде ова го нема. Дека во странство ретко ќе се слушне разговор за политика, партија на власт или опозиција, избори, дали си син, ќерка, сопруг, сопруга или роднина на позната личност за да бидеш „успешен“ и сè она што го разгневува разумниот човек и му ја троши волјата за напредок и просперитет.

Во држава со услови каде што логиката на еден човек е оптоварена со овие прашања тешко дека некој ќе може директно да влијае врз решителноста на луѓето да ја напуштат државата. Сконцентрирани сме на тоа што не треба, револтот се зголемува, мотивите за заминување се трупаат, можностите за подобрување на состојбите се намалуваат. Ако порано заминуваа млади од неколку професии кои се побарувани во странските држави, сега тоа е променето, си одат сите, од различни професии.

Власта во последните неколку години презема мерки и прави напори за да се намали иселувањето на луѓето од државата и реално, мерките и политиките кои се предлагаат и спроведуваат акцент стават на намерата да се задржи помладата популација во државата. Но, факт е дека сето ова требаше да се почне многу одамна. До сега овој проблем не беше разгледуван од загрижувачки агол. Едноставно

изгледаше како целата оваа фаза на заминување на населението во странство да беше занемарена. Најверојатно одливот на населението, посебно на младите, не бил разгледуван како сериозен проблем.

Како процес, заминувањето од помалку развиените земји кон поразвиените е нормален и се случува отсекогаш, но не во толку големи размери како што се случува во нашата земја, а реално, на картата на светот котираме како држава со мал број на население во однос на останатите на територијата на Европа. Иселувањето немаше ни да ги достигне овие бројки ако навремено беа поставени цели за негово регулирање.

Крахот што настана во сите општествени аспекти во државата, од образование, до судство, до инфраструктура, до здравство, до политика, им стави превез на очите на властите во однос на прашањето за иселувањето од државата, а никој не седна да размисли и да разбере дека токму тој крах на општеството најмногу придонесе за масовно иселување на граѓаните од државата.

Напоредно со овој проблем треба да се разгледуваат и прашањата во делот на невработеноста, конкретно кај младите. Огромен е бројот на млади работоспособни лица во државата што сè уште не се во работен однос. Секојдневно соочени со предизвици и без перспектива дел од нив се надеваат дека ситуацијата ќе се подобри, а дел ги имаат изгубено и последните надежи за решавање на овој проблем. Рековме дека за овој проблем веќе е свесна и државата и се обидува преку креирање на мерки и политики да им го зацврсти чекорот на младите на територијата на нашата земја и да им овозможи посигурни и подобри услови во однос на вработувањата, нови работни места, повисоки плати и да им овозможи низа на бенефиции во нивна корист.

Но, вработувањето на младите не е единствен услов за да се задржат младите тука. Не треба да се одмине и проблемот со платите. Животниот стандард станува сè повисок, цените на добрата и услугите се поскапи, но дали и колку се зголемуваат платите? Точно е дека во земјата има покачување на платите во државниот и приватен сектор. Точно е дека висината на минималната плата во Република Северна Македонија достигна 14.500 денари, а просечната нето-плата изнесува 25.787 денари[46]. Се зголемува и бројот на странски инвестиции кои нудат нови работни места со добро

[46] www.mojaplata.mk

платени работни позиции. Покрај работни позиции странските инвестиции нудат и можности за младите за доквалификација, усовршување, стажирање, што претставува огромна бенефиција и поттик за младите да останат во државата и да бидат прифатени од овие компании како нивен квалификуван кадар.

Проблемот со иселувањето во Република Северна Македонија треба да се препише и на олеснителните околности за Македонците во процесот на вадење на бугарски пасоши и документи. Сами или заедно со своите фамилии, Македонците заминуваат во странство како бугарски државјани за да го избегнат визниот режим и тешките услови за влез, престој и за работа во повеќето земји членки за Европската Унија. Трагајќи по своите бугарски корени, со правење на фалсификат документи, преку роднини во вертикална и хоризонтална линија, стануваат „Бугари“ и со тоа им се отвораат сите врати во Европа па и пошироко.

ВТОР ДЕЛ

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Методолошки пристап

10.1. Проблем на истражувањето

Успехот на државата на национален и интернационален план зависи од постоењето на високи стандарди во образованието, унапредување на процесите на стекнување со знаење, засилување на креативноста и иновативноста, почитување на различностите, задоволство крај граѓаните, повисоки плати и пензии, нови работни места,засилени мерки во однос на социјалната помош, мерки во здравствениот систем и креирање и развој а други мерки за поквалитетен и подобар живот.

Но, за да може сето тоа да се воспостави и да дојде до израз, креаторите на политики во државата треба да обратат посебно внимание на младите, нивната состојба во општеството, нивниот статус, а најмногу на искоренување на желбата кај младите да ја напуштат државата, во потрага по посигурни и подобри услови за работа, живот, образование, здравство и други аспекти.

Трендот на иселување на младите во земја во транзиција како нашата не може да не се гледа во негативен контекст. Република Северна Македонија се соочува со т.н. „бела чума“ и тоа не е тајна. Едноставно младите, најчесто заради разочарување, си заминуваат и ретко кој може да им замери. Повисокиот животен стандард, ниските плати, партиските вработувања, неможноста да се работи на струката, поквалитетно образование и стручно усовршување се само дел од причините заради кои младите ја напуштаат државата. Темата е болна и се рефлектирана скоро во секое семејство во државата. Секој има желба да остане со својата фамилија и да биде дел од ова општество, но тоа не е возможно секогаш. Секој сака да твори, да придонесува, да креира за себе и за својата фамилија на своја територија, но условите не го овозможуваат тоа секогаш.

Во Република Северна Македонија веќе е вклучен алармот во однос на ова прашање. Од државата си заминува и старо и младо и истото навидум изгледа како нормална појава. Иселувањето е масовна појава, насекаде во светот, а последните

десетици години не не одминува и нас и тоа се движи со огромен залет. Но, реално, ништо не е нормално. Држава без народ, нација, не постои. Ако заминат сите, на кој ќе остане државата? Што понатаму и какви се мерки треба да се преземат за да се стави крај или да се минимизираат негативните влијанија на овој процес?

9.1. Предмет на истражувањето

Предмет на магистерскиот труд се мерките што државата ги имплементира и спроведува со цел да се зголеми вработеноста, а со тоа да се намали иселувањето на младите, како и препораки за тоа како овој процес да се движи во позитивен правец.

9.1.1. Мотив и оправданост на истражувањето

Имплементирање на мерки од страна на државата е клучен потег за намалување на интензитетот на бранот на иселување на младите од државата. Државата не смее во никој случај да ги натера младите да избегаат од сè што е нивно, нивниот дом, нивното семејство, нивното најблиско опкружување, роднините, пријателите. Ако можат другите земји, конкретно земјите членки на ЕУ, да понудат подобри услови за вработување, образование, социјална заштита и повисок животен стандард воопшто и кај нас може да се спроведат моментални и конкретни решенија за да се делува ако не друго, психолошки на младите барем малку да имаат верба дека тоа што го има таму, може да го има и овде. Можности за промени во оваа насока постојат, но потребни се силни и сериозни, а пред сè реални реформи за промените да бидат видливи. Застрашувачки е фактот што не само младите пројавуваат желба да заминат во странство, овој негативен феномен се јавува и кај постарата популација. Уште позастрашувачки е фактот што алармантна е ситуацијата со „одливот на мозоци“ од нашата земја. Преку имплементирање на мерки за вработување и овозможување на повисок животен стандард, сонот за подобар живот би бил остварлив и во нашата држава и плановите за идните чекори на младите би се одвивале на територијата на оваа земја. Зошто воопшто се актуализира оваа тема? За да не стане оваа земја - земја на духови. За да се даде шанса за опстанок во ова општество, не само на младите, туку воопшто на граѓаните. За да преовладува хармонија, задоволство, среќа на лицата на

граѓаните на државата. За да не мора секој втор граѓанин на државата да чека ред за бугарски пасош. За да не мора на аеродромите да се зема карта во еден правец и среќата да се бара на друг место. За да не мора на секој собир, од различен тип, главна тема на разговор да биде кој и каде заминал и зошто.

9.1.2. Цел на истражувањето

Целта на истражувањето е преку проучување на практиките од примена на активните и пасивните мерки за вработување на Владата на Република Северна Македонија да се истражат можностите на примена на истите и да се понуди решение со кое ќе се подигне квалитетот на животот на младите во државата и ќе зголемат ефектите од истите со што ќе дојде до подигнување на квалитетот на животниот стандард.

9.1.3. Истражувачи прашања

За да се оствари основната цел на истражувањето потребно е да се даде одговор на некои клучни прашања поврзани со подигнување на квалитетот на животниот стандард на младите во Република Северна Македонија:

1. Какво е влијанието на примената на активните и пасивни мерки во однос на вработувањето на младите, зголемувањето на платите и другите бенефитни програми за подигање на животниот стандард на младите со цел да се намали иселувањето?

2. Кои се ефектите од примената на мерките и дали целиот процес се движи во позитивна насока?

10.3. Очекувани резултати

Предметот на магистерскиот труд има големо влијание врз сите млади, како и врз државните институции и невладиниот сектор кои се вклучени во процесот на

креирање политики и мерки за намалување на невработеноста на младите во државата со цел да се сузбие иселувањето. Понудените мерки и политики ќе помогнат да се надминат дел од проблемите од кои резултира традиционалното иселување на младите и граѓаните воопшто, да се поттикнат да останат и да живеат финансиски стабилно и самостојно и наместо одлив на кадар, во нашата земја да се наметне прилив на кадар.

10.4. Методологија на истражувањето

- *Теоретско проучување*

Проучувани се основните концепти на миграцијата, општо поделбите, причините, последиците и ефектите од истата. Понатаму се проучувани и законските рамки и правни аспекти и институциите во служба на работниците мигранти во земјите на Европската Унија. Следно, проучувани се причините за миграција кај младите, како и невработеноста како главна причина за иселување на младите, во комбинација со други фактори кои имаат влијание врз напуштањето на младите на своите домови и заминување во странство.

- *Изведување на заклучоци и препораки*

Врз основа на теоретското проучување се изведени соодветни заклучоци и врз основа на тоа се реализира практична примена на активните и пасивните владини мерки за намалување на невработеноста кај младите, односно креирање на подобри услови за вработување и подигање на животниот стандард на младите. Анализата на ефектите од мерките и политиките на државата за намалување на невработеноста, како и напуштање на трендот на иселување резултира со препораки во поглед на зголемување на ефективноста од примената на овие мерки.

ТРЕТ ДЕЛ

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

10. Заклучни согледувања и препораки

Во политиката на вработување правиме разлика помеѓу активни и пасивни мерки за борба против невработеноста. Активните мерки ја стимулираат побарувачката за работна сила. Ова се постигнува преку создавање работни места, преквалификација и стручно оспособување на работниците и други мерки. Како резултат на овие мерки се очекува зголемено производство, зголемена куповна моќ на граѓаните и зголемена побарувачка за стоки и услуги. Пасивните мерки се засноваат на давање социјална и материјална помош на невработените. Тие се обидуваат на многу начини да го намалат снабдувањето со работна сила. Овие мерки се краткорочни, бараат финансиска поддршка од државата, не претставуваат трајно решение и се сметаат за помалку прифатливи.

1. Активни мерки за борба против невработеноста

Овие мерки треба да им овозможат на невработените стекнување нови вештини и информации за да најдат работа. Многу е вообичаено ваквите мерки да послужат на итно намалување на невработеноста, при што разликуваме индиректни и директни мерки за борба против невработеноста.

- Индиректни мерки за борба против невработеноста

Индиректните мерки се насочени кон зголемување на производството преку создавање нови работни места, кои се однесуваат на:

- ✓ Приватизација на државна или социјална сопственост или продажба на тој имот на физички или правни лица. Претпоставката е дека овие претприемачи ќе се обидат да го прошират производството и развојот на компанијата и со тоа да создадат нови работни места. Потоа, тука е пазарната конкуренција каде што секој сака да зазема што поголем дел од пазарот што е можно повеќе. Позитивните ефекти од приватизацијата се видливи во некое време. Прво, отпуштањата се јавуваат заради финансиско закрепнување и стабилизирање на компаниите на пазарот. Само по период на приспособување кон новите пазарни услови пазарот се проширува, го зголемува производството и потребата од нови работници.

- ✓ Кредитирање на малите и средни претпријатија и намалување на даноците на работодавците за секој нов вработен (Какун, 2002).

- Директни мерки за борба против невработеноста

Директните активни мерки за борба против невработеноста ја зголемуваат куповната моќ на граѓаните и, следствено, го зголемуваат производството и побарувачката за услуги, што доведува до создавање работни места. Овие мерки вклучуваат:

- ✓ Создавање работни места преку јавни работи - оваа мерка е посоодветна за постарите лица, бидејќи младите луѓе веројатно ќе се мешаат во потрагата по работа во оваа професија. Таквите работни места обично се краткотрајни и сезонски по природа и не придонесуваат за производство, но доведуваат до зголемена куповна моќ, а има и психолошка придобивка (луѓето се позадоволни затоа што работат).
- ✓ Посредување при работа и советување од служби за вработување - се смета за евтина и ефикасна мерка со добра организација. Целта на овие програми е да ги направат невработените веднаш достапни на пазарот на трудот, сепак, ефикасноста може да се забележи само доколку се создадат повеќе работни места.
- ✓ Помош при самовработување - наменета е за оние кои сакаат да ја решат својата невработеност со реализирање на сопствени идеи за претприемништво. Вклучува консултации и обука за претприемништво и финансиска и организациска помош (на пр. кредитирање, одложени даноци, административни бариери итн.).
- ✓ Обука и преквалификација - се релативно скапи мерки, но во комбинација со други мерки (на пр. кофинансирање за вработување) се покажаа корисни. Ова главно се однесува на проблемот со структурната невработеност. Трендот покажува дека колку подобро образование и обука на работниците, толку е помала стапката на невработеност и пофлексибилни се работниците и покажуваат подобра снаодливост на работното место. Со оваа мерка, многу е

важно да се усогласи образовниот систем со потребите на пазарот на трудот за да се направи уште поуспешен.

- ✓ Со кофинансирање за вработување - се користи за справување со структурната невработеност како помош за вработување на лица со тешки фактори на вработување.
- ✓ Промовирање на географски, економски и професионални активности - е друга мерка која исто така има за цел да ја намали структурната невработеност. За да се реши овој вид невработеност, бизнисите се охрабруваат да создадат работни места во области со голема невработеност, но обично бараат дополнително образование и преквалификација за работниците во тие региони. Друга опција е да се охрабрат работниците да се преселат во области каде што ќе можат да најдат вработување, но ова е исто така проблематично затоа што луѓето не се подготвени за мобилност и се поврзани со своето семејство и околината.
- ✓ Скратување на работното време - Оваа мерка за скратување на работното време за регрутирање нови работници не е популарна. Работниците кои се веќе вработени губат дел од платата, а работодавците имаат поголеми трошоци на исто ниво на производство. Оваа мерка ги намалува владините трошоци бидејќи плаќа помалку бенефиции за невработеност. Таква мерка може да биде прифатлива само во услови на пониски даноци на доход на компанијата и за оние вработени во пензија.
- ✓ Намалување на висината на надоместокот за невработеност - оваа мерка се користи за намалување на триење или привремена невработеност. Суштината на мерката е да се намали реалната вредност на надоместокот за невработеност и времето за кое се добива бенефицијата. Ова врши притисок врз невработените активно да бараат нова работа или да прифатат понудена работа.

Други активни мерки за борба против невработеноста се:

- ✓ Создавање флексибилен пазар на трудот - овозможува намалување на невработеноста предизвикана од реалната вредност на платите и со нивно намалување, приспособување на условите за понуда и побарувачка на пазарот на трудот, со што ќе им се овозможи на повеќе работници да ги задржат своите работни места.

- ✓ Зголемени трошења на владата преку изградба на инфраструктура, преку зголемени плати во здравството и образованието и мерки за намалување на даноците.
- ✓ Намалување на каматните стапки што ги охрабрува луѓето да земаат заем, заштедува помалку и со тоа ја зголемува куповната моќ на граѓаните.

Многу е важно да се спомене дека овие мерки се движат во позитивна насока само во текот на еден временски период (Буселиќ, 2014).

Креаторите на политики на Република Северна Македонија, во дослух и постојана соработка со сите државни институции засегнати од овој проблем, спроведуваат серија активни мерки на политика за вработување насочени кон невработените лица во неповолна положба на пазарот на трудот и работодавците во тешкотии. Најзагрозени на пазарот на трудот се младите луѓе, лицата со посебни потреби, старите лица, долгорочно невработените и жените. Спроведувањето на активни интервенции во политиката за вработување поттикнува вработување, самовработување, образование, стручно оспособување и создавање работни места преку вклучување на специфични целни групи во програмата за јавни работи.

Самовработување

Самовработувањето е еден начин на вработување кој е високо претставен во напредните економии. Имаше мислење каде се сметаше дека самовработувањето е застарена форма на работа што не е соодветна за модерната економија и дека освен земјоделството, занаетчиството и трговијата на мало, нивото на самовработување ќе продолжи да опаѓа. Сепак, овој тренд е запрен и е променет во некои земји. Самовработувањето зазема сè поголем процент во индустријализираните земји, затоа што малите бизниси и занаетчиството се сметаат за клучни за економскиот развој. Нивото на самовработување е под влијание на: економскиот циклус (зголемување на невработеноста и намалување на можностите за вработување повеќе ги охрабрува луѓето кон самовработување), структурни промени во економијата (во понапредни економии, се охрабрува самовработувањето), промени во образите на работењето и договорите, институционални фактори поврзани со законодавството поврзано со самовработувањето бизнис и водење бизнис.

Претприемништво е економска активност на поединец или повеќе партнери за реализација на својата деловна идеја со цел да остварат профит со инвестицијата и преземањето ризик. Честопати се поврзува со управувањето со малите бизниси, но се протега и на големите организации. Малку и средното претприемништво игра многу важна улога во развојот на хрватската економија, затоа што бројот на субјекти е многу голем и постои тенденција на раст на новооснованите компании, задруги и занаети. Малите и средни претпријатија имаат голем удел во вкупното вработување, придонесуваат за создавање ново вработување, иновации, примена на ново знаење и реализација на нови работни места. Зголемувањето на вработеноста, зголемувањето на животниот стандард, националниот приход и развојот на хрватската економија е можно само со поддршка на претприемништво и самовработување и со разни грантови.

Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија преку грантови за самовработување им овозможува на лицата заинтересирани за користење на оваа мерка да добијат средства, професионална помош и информации. Институтот им нуди на корисниците едукација и помош во развој на претприемачка идеја, изготвување на бизнис план, метод на регистрација, грантови и субвенции од други даватели на услуги и сите други проблеми поврзани со отворање бизнис, компанија и хонорарни професии.

Проект за самовработување со кредитирање

Една од најактуелните, најкорисни и примамливи мерки на владата, со цел сузбивање на невработеноста кај младите е мерката самовработување преку кредитирање. По правило оваа мерка и не е една од поновите, едноставно постојано се надградува во однос на условите што треба да бидат исполнети, сумите на кредитот временските рамки за исполнување на условите и слично. Оваа мерка е одлична шанса за сите млади невработени лица, како и и активни барателиа на работа кои едноставно сакаат да бидат „сами свои газди“ и имаат желба да инвестираат и да развијат сопствен бизнис. Мерката се спроведува преку давање неповратни средства, а покрај тоа се овозможува и советодавна поддршка и обука од областа на претприемништвото, со цел изработка на квалитетен бизнис план со цел бизнис идејата да се оствари.

Успешно селектираните кандидати од циклусите на програмата ќе имаат можност за добивање советодавна и финансиска поддршка за регистрација на сопствените бизниси и за набавка на потребната опрема и/или материјали. Со тоа тие стануваат конкурентни правни субјекти подготвени да се борат со предизвиците на пазарот.[47]

Програмата е реализирана од тесната соработка помеѓу Министерството за труд и социјална политика (МТСП), Агенцијата за вработување на Република Македонија (АВРМ), а во соработка со Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП).

Проект за самовработување со кредитирање за млади лица до 29 години

Целта на претходниот проект и на Проектот за самовработување со кредитирање за млади лица до 29 години не е воопшто различна и се однесува на заинтересираните невработени лица, односно млади лица до 29 години, кои се и активни баратели на работа и имаат желба да започнат сопствен бизнис, да им се овозможи кредititирање со што ќе се отворат нови работни места и ќе се самовработат во областа на земјоделството, трговијата, преработувачката индустрија, градежништвото, услужните дејности итн.

Проект Кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места

Проектот за кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места има за цел да ги стимулира сите заинтересирани претпријатија да отвораат нови работни места, а стимулот за тоа е кредит во износ од 3.000 евра по лице. Претпријатијата добиваат кредит во износ од 3.000 евра по лице (за максимум 3 лица или вкупно 9.000 евра) со грејс период од една година и каматна стапка од 1%.[48]

[47] https://e-rabota.av.gov.mk/OglasSearch.aspx
[48] https://av.gov.mk/oglasi2-ns_article-kreditiranje-do-29-godin.nspx

Проект Кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места за лица до 29-годишна возраст

Цел на Проектот за кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места е да се стимулираат заинтересираните претпријатија да отвораат нови работни места за млади лица до 29 години за што се поддржани со кредит во износ од 4.000 евра по лице. Претпријатијата добиваат кредит во износ од 4.000 евра по лице (за максимум 3 лица или вкупно 12.000 евра) со грејс период од една година и каматна стапка од 1%.[49]

Мерка: Младински додаток

Рековме дека во Република Северна Македонија се спроведуваат активни програми и мерки за вработување преку Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2019 г. Најважен е фактот што во Оперативниот план е предвидено учеството на младите лица до 29 години да изнесува најмалку 30%. Многу млади во државата, за жал, немаат желба да се доквалификуваат на повисоко ниво во однос на нивното образование. Така голем дел од нив се дел од средното стручно образование. И сега тука се поставува прашањето, што понатаму? Голем дел од овие млади лица почнуваат работен однос во склоп на претпријатија од производствена и земјоделска дејност. Меѓутоа, незадоволството кај младите во однос на работата во овие компании најчесто се однесува на висината на платите. Тешка физичка работа, а платата не е доволна за да биде во целост задоволен, па и подобрен животниот стандард на младите. Затоа владата на Република Северна Македонија донесе законска мерка за обезбедување на додаток на младите лица до 23 години кои ќе се вработат во иднина или веќе се вработени претежно во производните области, со што ќе се обезбеди младински додаток во определен износ на средства од сметка на Буџетот на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија на сметка на младото лице работник.

Целта на оваа мерка е заедно со зголемувањето на минималната плата и со додавање на износот од младинскиот додаток, младите до 23-годишна возраст да бидат постабилни и полесно да функционираат на пазарот на трудот. Сметам дека оваа мерка

[49] http://www.mtsp.gov.mk/proekt-za-samovrabotuvanje-so-kreditiranje.nspx

е една од попозитивните мерки на Владата и дека ќе разбуди огромен интерес кај младите и дека Владата во иднина треба да се движи во насока на зголемување на сумата на младинскиот додатокот.

Програма: Практикантство

Практикантство е активна мерка која се спроведува преку објава на јавен повик од страна на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија. Оваа мерка се однесува на невработени лица до 34-годишна возраст притоа истите треба да бидат евидентирани, односно пријавени во агенцијата со минимум завршено основно образование, најчесто без работно искуство и со интерес да станат дел од оваа мерка. Мерката предвидува практикантство кај работодавците од различни области во период од 3 месеци. Целта е стекнување искуство на практикантот, знаења и вештини во областа во која го врши практиканскиот стаж со цел лично усовршување и зголемување на можностите за понатамошно вработување.

За секој кандидат кој ќе биде избран и вклучен во мерката практикантство се предвидува финансиска поддршка во износ од 9.000 денари месечно (со вклучено осигурување за инвалидност и телесно оштетување причинето со повреда на работа и професионална болест и данок на личен доход) за периодот за кој се извршува практичната обука. Заинтересираните невработени лица за учество во мерката можат да аплицираат се до исполнување на предвидениот опфат на корисници, стои во јавниот повик.

Младите лица во практична работа се вклучени во трговија на големо и мало, дејности на здравствена и социјална заштита, стручни научни и технички дејности, преработувачка индустрија, други услужни дејности итн.[50]

[50] https://av.gov.mk/oglasi-za-rabotodavaci.nspx

Обуки за ИТ вештини

Кога читаме огласи во службен весник, на телевизија, на интернет, прво што забележуваме е дека во голем дел од нив се бара познавање од некој јазик, на пример англискиот како и познавања од компјутери, односно стекнати ИТ вештини. Обуките за ИТ вештини се мерки во склоп на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија и имаат за цел дадат да придонес во развивањето на вештините кај невработените млади лица до 34 години во областа на информатичката технологија. Причина за тоа е опстојување на пазарот на трудот, за младите лица полесно да дојдат до посакуваните работни места и да им послужи во општо во животот со оглед на фактот што нема човек што не користи компјутер, за забава или пак за работа.

Младинска гаранција

Младинската гаранција претставува сет на владини мерки кои имаат за цел да гарантираат за квалитетни услуги кои им се нудат на младите во насока на вработување, континуирана едукација, доедукација, пракса и тренинг. Како модел, младинската гаранција за првпат се забележува во Финска и во Скандинавија во 80-тите и 90-тите години на минатиот век. Низ годините, во различни земји се забележуваат различни облици на овој модел, согласно со природата и различните потреби на пазарот на трудот. На ниво на Европска Унија, младинската гаранција во 2012 г. станува дел од препораките за зголемување на вработеноста на младите до 25 години, кои ги предложува Европската комисија, на предлог на Европскиот совет и Европскиот парламент, до земјите членки.

Република Македонија е единствената земја во регионот која не е членка на Европска Унија, а започнува со планирање за воведување на младинската гаранција како мерка за зголемување на вработливоста на младите луѓе.[51]

Министерството за труд и социјална политика заедно со Агенцијата за вработување на Македонија и Националниот младински совет на Македонија започнува реализација на проектот Гаранција за млади.

[51] http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/Mladinska-garancija.pdf

Гаранција за млади е активна мерка за вработување на млади лица која активно се спроведува во државите од Европската Унија од 2012 година. Македонија ја имплементира оваа програма во пилот фаза која започнува во 2018 година.

Гаранцијата за млади им гарантира на младите лица дека во период од 4 месеци како тие ќе се пријават во Агенцијата за вработување во мерката Гаранција за млади ќе им понуди некоја активна мерка за вработување или платена до едукација.[52]

Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување

Во нашата држава неколку години наназад се спроведува пакет програми и мерки опфатени во Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување. Преку овој оперативен план се формираат обуки и доквалификации за невработени лица, кои најмногу се однесуваат на младите луѓе. Преку спроведување на конкретни мерки посебно внимание им се посветува на најранливите категории граѓани во однос на вработувањето, на поддршката на иновативните бизнис идеи кои се провлекуваат низ процесот на обука. Оперативниот план е приспособен не само на невработените лица и нивните потреби туку и на современите барања и потреби на компаниите. Се издвојува значајна сума од средствата на Буџетот за субвенционирање на плати, вработувања и раст на компаниите, за обуки во информатичката технологија и други видови обуки и програми кај работодавците. Не постои поважна тема од вработувањето која е во интерес на граѓаните во нашата држава. Секој човек заслужува достоинствено работно место, со достоинствени приходи за да може да ги задоволи личните потреби и потребите на семејството и тоа на нашата држава треба да и биде приоритет. Оперативниот план нуди поддршка за вработување како на физичките лица така и на компаниите, преку понуда на нови работни места. Сето тоа е овозможено преку постојани консултации со бизнис секторот, невработените лица и сите други засегнати страни со цел задоволување на потребите на пазарот на трудот и невработените лица.

[52] https://kariera.mk/job/KhHbyoOFxkSXXeqz__Z5Jw/mladinska-garancija

Инвестиции и економски развој како фактори на вработување

Инвестициите може да се дефинираат како инвестирање првенствено во готовина, со цел да се добијат економски придобивки или профити. Може да се инвестира во финансиски или реални форми на средства кои овозможуваат реализација на економски придобивки или добивки преку одредени деловни активности. Инвестициите како такви претставуваат една од почетните точки за планирање на економската политика и националната економија. Инвестициите се главен двигател на економскиот раст и развој во земјата, особено ако тие се однесуваат на инвестициите во производниот сектор, бидејќи создаваат нови работни места и го зголемуваат целокупното производство на земјата. Економистите користат бруто домашен производ по глава на жител (БДП percapita) како мерка за економски раст. БДП е основен макроекономски индикатор затоа што претставува сеопфатна мерка за вкупното производство на стоки и услуги во една земја. Економскиот развој нема исто значење како и економскиот раст, затоа велиме дека тоа е процес на подобрување на животниот стандард и благосостојбата на жителите на една земја со зголемување на приходот по глава на жител. Ова секако се постигнува со зголемување на степенот на индустријализација во земјата, како и со подобрување на другите сектори во економијата. Капиталот и технологијата се клучни фактори во економскиот развој и без инвестиции ќе биде тешко да се постигне економски раст и развој на Република Северна Македонија, која веќе неколку години се обидува да излезе од економската криза. Главниот проблем на инвестициите во нашата држава е нивната нерамномерна распределба и нивната структура, а ова особено важи за странските директни инвестиции, кои се очекува да бидат двигател на циклусот на инвестиции и да нè извлечат од економската криза. Република Северна Македонија оствари задоволително ниво на директни странски инвестиции во изминатиот период, но главно инвестиции во кафеава зона (спојувања со веќе постојни погони) и спојувања и преземања (приватизација на големи државни претпријатија), со исклучок на гринфилд инвестиции (инвестиции во отворање нови производствени капацитети или средства), како и трансфер на модерна технологија што странските директни инвестиции ги носи со себе.

Во Република Северна Македонија постојано се движат различни странски инвестиции, а во последните неколку години има и уште понови странски инвестиции на компании кои почнаа со работа на наша територија, се во градба или почнуваат со градба или се во фаза на инвестирање. Ова се некои од нив:

- Чагатај Кабло од Турција во ТИРЗ Скопје 1, дел од автомобилска индустрија за електрични инсталации;
- ВИК од Германија во ТИРЗ Прилеп, се занимава со апарати за домаќинство;
- Теламон од САД во Скопје Инџиково, браунфилд објект за електрични кабли за автомобилска индустрија;
- Cranfield Foundry од Русија во Пробиштип, претставува модерна леарница за автомобилска индустрија;
- Баумер Швајцарија во ТИРЗ Скопје, компанија за сензори, декодери и други електронски компоненти;
- Мурат Тичарет од Турција во ТИРЗ Скопје 2, дел од автомобилска индустрија и се занимава со електрични инсталации;
- Дура САД во ТИРЗ Скопје 2, дел од автомобилска индустрија и се занимава со надворешни трим делови;
- Кеслер Германија во ТИРЗ Скопје, за електромотори;
- Саген Албанија во ТИРЗ Скопје 1, дел од фармацевтска индустрија;
- Reci & Sons иселеници во САД, во ТИРЗ Струга, дел од хемиската индустрија, за средства за чистење и хигиена;
- Џемдаг Лајтенинг од Турција во ТИРЗ Скопје 1 се занимава со производство на опрема за осветлување и фотоволтаични панели;
- Доган Отомотив од Турција во ТИРЗ Скопје 1 дел од автомобилска индустрија;
- Балканлар пластик од Турција во ТИРЗ Скопје 1 се занимава со амбалажа за градежна и прехранбена индустрија;
- Зенит од ОАЕ во ТИРЗ Скопје 1 се занимава со производство на грејачи за бојлери;
- Герешајмер од Германија во ТИРЗ Скопје 1 се занимава со амбалажа за медицинска и фармацевтска индустрија;
- Малхотра Кабелс од Индија во ТИРЗ Скопје 2 се занимава со производство на кабли во автомобилска индустрија;

- ODW Електрик од Германија, 2-ра фаза во ТИРЗ Струга, дел од автомобилска индустрија за жични склопки;
- Диатек Италија, 2-ра фаза инвестиција во ТИРЗ Скопје 1 за производство на производи од пластични маси и преработка на хартија;
- Костал од Германија во ТИРЗ Струга за производство на електронски и мехатронски делови во автомобилска индустрија.

Ова се само дел од компаниите кои ги развиваат странските инвестиции во нашата држава. Нивната улога во процесот на задржување на работоспособните лица тука е многу важна. Зборуваме за отворање на нови работни места, можност за усовршување и практикантска работа, можност за унапредување на вештините како и можности за добивање на повисоки работни функции. Дел од нив веќе имаат вработено голем број на работници, дури се во фаза на вработување.

Доколку како држава успееме да се избориме на патот кон ЕУ и станеме земја членка, бројот на странски инвестиции во државата се очекува да се зголеми уште повеќе. Не само тоа туку и се очекува зголемување на платите, зајакнување на правата на работниците, подобрување на здравствениот и пензискиот фонд, поотворен влез на пазарот на трудот, подобрување на релациите работодавец – работник, како и подобро и поквалитетно образование и можност за доквалификација и усовршување.

Со спроведување на сите овие можни решенија за намалување на невработеноста кај младите и емиграцијата треба да се намали невработеноста и да се запре трендот на напуштање на младите луѓе затоа што со вработување и основање семејство во сопствената земја младите придонесуваат за економското и демографскиот развој на вашата земја, а не оној на друга земја. За да се случи ова, младите треба да се сметаат како социјално богатство, затоа што без работа и социјална сигурност, квалитетно и одржливо работно место, политика за домување и поволни заеми, нема да има демографско обновување или раст и развој на нашата земја.

Во овој труд ја дефинираме миграцијата на населението како движење или просторна движење на населението кое датира многу одамна. Миграцијата може да биде предизвикана од економски, политички и географски фактори. Миграцијата од економски причини вклучува економски активно население кое привремено или трајно

емигрира во друга земја заради вработување, повисок приход или подобри услови за живот и работа. Оваа форма на миграција е резултат на неусогласеност на понудата и побарувачката за работа во одредена област или земја. Бидејќи популацијата на одредена структура емигрира (најчесто младата популација), индивидуалните структури на населението и големината на населението влијаат на стапката на наталитет и промена на стапката на смртност на местото на поаѓање и таргетираната дестинација. Младата популација која се иселува ќе го продолжи својот живот, ќе се вработи, ќе формира семејство, ќе се пензионира и ќе го заврши животот во местото во кое се иселиле наместо на местото на раѓање. На овој начин, со иселувањето се збогатува таа дестинација и се осиромашува местото на поаѓање или нивната родна земја. Покрај демографските последици од емиграцијата на младите, многу се значајни и економските последици од економскиот развој на матичната земја, како и социјалните последици од емигрирање на младите, кои се видливи преку губење на вложениот капитал што овие млади се однесуваат на себе за време на нивната емиграција, вклучително и врвни експерти, научници и интелектуалци чие заминување популарно се нарекува „одлив на мозоци“.

Од многу аспекти, современата миграција е двостран процес што ги погодува не само неговите учесници (мигрантите), туку и оние земји од каде што доаѓаат мигрантите и оние што ги напуштаат. Во земјите на потекло на мигрантите и одредишните земји тие се главните фактори што предизвикуваат доброволна миграција. Не е невообичаено дека нивните интереси и интересите на земјата во која мигрирале не се исти, тие едноставно се разминуваат. Нашите државјани честопати се заведени во врска со „реалниот живот“ надвор од нашите граници, односно веруваат дека таму некаде „тече мед и млеко“.

За земјите на потекло постојат три елементи од најголем интерес за миграцискиот процес:

- регрутирање мигранти;

- дознаки од странска валута;

- враќање на мигрантите.

Условите со кои се утврдува селекцијата и поаѓањето, всушност, ги определуваат и личните и професионалните атрибути на мигрантите. Сите услови што ги споменуваме имаат големо влијание врз вработувањето, производството и демографскиот развој во земјите на потекло.

Ефектите од современата миграција врз земјите што примаат обично се позитивни. Тие сами одлучуваат за движењето и нивниот интензитет на пристигнување на странски работници на пазарот на трудот на развиените земји.

Во последниве години развиените земји воведоа строги рестриктивни мерки за ограничување на неконтролираното влегување на мигрантите. Нивните мерки се одразуваат во затегнувањето на визниот режим и тоа предизвика голем притисок за зголемување на побарувачката за азил. Така, сè повеќе барателите на азил денес го притискаат пазарот на трудот на имиграциските земји пред законот, сè додека не бидат откриени и депортирани, освен ако наскоро не го управуваат и регулираат нивниот брачен статус. Тоа претставува и најбрзиот начин да се здобијат со правна сигурност.

Миграцијата е практика која формира константа на секое општество. Во кризата што ескалира во 2015 година бројот на мигранти ги надмина сите познати модели, а стравот и нетолеранцијата за жал го достигнаа својот врв. Рековме дека причините за миграцијата можат да бидат економски, религиозни, етнички или политички и во криза од оваа големина, сите овие причини се релевантни. Кога станува збор за миграцијата, разбирањето на концептот на границите е клучно. Државите денес се претставени како фрагментирани простори, поделени по граници во различни национални заедници вкоренети во адекватен простор. Потпишувањето на Шенгенскиот договор го означи почетокот на разговорите за заедничката миграциска политика за Европа, бидејќи гарантира неограничено патување на националната територија на над 20 земји. Зголемениот универзален страв од незапирливите глобални миграциски процеси се смета дека е веројатно најголемата закана во Европа во последно време. Транзициските процеси предизвикаа граѓански војни и масовна емиграција на Блискиот Исток и Северна Африка. Доаѓањето на мигрантите и бегалците во поголемиот дел од 2015 година ја доведе и нашата земја како и нејзините граѓани на тест за хуманост, отвореност и толеранција. Подигање на свеста за овие прашања и интеграција се главните задачи на невладините организации и граѓанското општество, кои се грижат

за кршење на правата на мигрантите и бегалците. Во услови на криза, важноста на социјалната солидарност врз основа на која треба да се реконструира европскиот простор за коегзистенција на различните култури не може да биде доволно нагласена.

Една од главните причини за иселувањето на младите е невработеноста. Невработеноста е еден од најтешките економски проблеми денес и за економијата и за индивидуата. Проблемот со невработеноста е егзистенцијален проблем на секоја личност кога тој или таа не се во можност да ја претворат својата работа во пари и на тој начин да си ги овозможи на слободниот пазар добрата и услугите што му се потребни за живот. Истражувањето во овој труд заклучува дека во Република Северна Македонија постои структурна неусогласеност помеѓу понудата и побарувачката на пазарот на трудот, каде што снабдувањето со работна сила не може толку брзо да се припособи заради недоволна инвестиција во стручна обука и преквалификација, високи трошоци за работна сила и лоша подвижност на невработени лица.

Невработеноста се јавува и заради несогласување помеѓу образовниот систем и пазарот на трудот по дипломирањето, луѓето остануваат на пазарот на трудот или ја напуштаат земјата наместо да придонесуваат за заедницата преку нивната работа и знаење. Ваквата состојба на голема невработеност и емиграција на младите создава високи социјални и економски трошоци, што претставува главен проблем во државата. Невработеноста кај младите во Република Северна Македонија се обидува да се реши преку низа мерки за сузбивање на невработеноста кои покажуваат напредок, но сепак се недоволни за решавање на проблемот со невработеноста и со тоа да се реши проблемот со емиграцијата на младите. Треба да се даде поголема важност за започнувањето на инвестициите и нивното финансирање од фондовите на ЕУ и на овој начин може да создаде работни места, да ја зголеми конкурентноста на земјата и со тоа да придонесе за економски раст и развој на земјата. Сепак, социјалното богатство е исто така клучно и тоа се млади луѓе без кои нема да има ниту демографско обновување, ниту раст и развој на државата. Трендот на заминување на сите млади луѓе, како и истакнати експерти, научници и интелектуалци, треба да се минимизира за да не се ставаме во позиција на „увоз“ на работната сила и помалку квалификувани професионалци од помалку развиените земји, како наш посреќен и подобар живот да се обидеме да го најдеме во друга земја. Многу е важно сите млади, интелектуалци и

професионалци да имаат обезбедено постоење и признаен статус и да ги постигнат своите животни цели и вредности во сопствената земја, а не во друга држава.

Во литературата што се занимава со „одлив на мозоци“, надворешните фактори што ги привлекуваат луѓето да се преселат во одредена земја се т.н. pull фактори, а внатрешните што ги поттикнуваат да заминат се нарекуваат push фактори. Pull факторите што привлекуваат професионалци, стручни и образовани лица да заминат вклучуваат повисоки плати во земјите кои примаат, подобри услови за работа и поголеми можности за напредок во нивната професија. Како pull фактори, исто така, се јавуваат и повисоки квалификации и искуство, побезбедно опкружување и подобри услови за пријателство и заштита на семејството. Општите поттикнувачки мотиви за напуштање се недостатокот на перспектива и неможноста за научен развој. Лошите економски услови честопати не се доволни за да натераат некого да замине. Најчесто, економската состојба, комбинирана со лошото владеење во сите аспекти на државата, е фактор што ги охрабрува висококвалификуваните да заминат. Олигархиската структура е клучна како поттик за напуштање - корумпирани, воспоставени структури кои бараат да се елиминира несаканата елита, во овој случај образованата елита.

Во земји каде што владеењето на законот и на правото се спроведува со тешкотии луѓето без никакви вештини и квалификации имаат огромни амбиции. Причините за емиграцијата веќе стануваат етички. Онаму каде што критериумот за напредок е послушност отколку експертиза, пожелно е иселувањето на потенцијалните критичари, во случај на управување со олигархијата.

Доколку не се искоренат овие недостатоци, во иднина многу веројатно е да се соочиме со пад на моралните вредности, општествена криза, ерозија на вредности и губење на авторитети, што претставува тотален колапс и стагнација на секој елемент во општеството. Време е за општествена одговорност и ресет, бидејќи без млади во државата ќе нема потреба за никакви промени.

Миграцијата во време на КОВИД -19

Со мерките воведени од владите за 'израмнување на кривата' на инфекции, пандемијата КОВИД-19 веќе има големо влијание врз мобилноста и миграцијата. Ограничувањата за патување се донесуваат за да го задржат вирусот, вклучително и со забрана за влез на жители од други земји, а некои земји целосно ги затворија своите граници. Миграцијата на трудот е привремено прекината во некои земји, додека, во други, процесите на миграција и помошта за барателите на азил се се побавни. Овие ограничувања на мобилноста и загриженоста за изложување на бегалците на новиот вид на коронавирус ја принудија Меѓународната организација за миграција и Обединетиот висок комесар за бегалците привремено да ги прекинат патувањата на бегалците.

Додека некои мигранти можат да бидат здравствени посилни од заедница што ги прима, други имаат здравствени ранливости што може да се должат на:

- социоекономски статус;
- да се биде во преполна односно пренатрупана или во спротивно оптимална средина;
- ограничување на подобноста или пристап до услуги, вклучително и здравствени услуги, на пример, поради статус на миграција; или
- културно-јазични бариери или здравствени информации.

Недостатокот или несоодветно здравствено осигурување, честопати поврзано со недоволни финансиски средства, може негативно да влијае на можноста на мигрантите да преземат превентивни мерки против КОВИД-19 и да добијат медицинска нега доколку се контаминирани. И покрај тоа што многу услуги за поддршка и грижа обезбедени од граѓански организации мораа да бидат затворени заради блокиадите поставени од некои земји, нередовните мигранти можат потешко да пристапат до грижата, бидејќи надворешната активност, односно влез треба да биде регистрирана кај властите, а тие можеби не сакаат да влегуваат во медицински установи од страв од пријавување доколку не постојат соодветни заштитни мерки во врска со споделувањето на нивните лични податоци со имиграционите органи и органите за спроведување на законот. Преполнетата животна средина може исто така да влијае на

спроведувањето на превентивни мерки како што е на пример социјалното растојание и дистанцирање. Ова е на пример случајот со нередовните мигранти во административен притвор, бегалците во кампови или печалбарите во многу населените работнички кампови за мигранти. Во вакви услови многу е важно да се воспостави сигурност дека мигрантите се вклучени во стратегиите и планирањето на јавното здравство.

Лажните вести, дезинформациите и политизацијата на прашањата поврзани со КОВИД-19 имаат тенденција да бидат распространети во време на несигурност и вознемиреност. Сепак, стигматизирањето и исклучувањето на мигрантите носи ризик од поголема контаминација кога мигрантите, на пример, ги кријат потенцијалните симптоми наместо да бараат третман. Тоа исто така може да повлече долгогодишни последици за интеграцијата и социјалната кохезија на мигрантите.

Губењето на контролата што се чувствува низ заедниците ширум светот заради затворање на границите, ограничувања на движењето или чувство на социјална вознемиреност дава увид во секојдневните борби со кои се соочуваат раселените лица ширум светот секојдневно.

Како резултат на низа ранливости, како што се поголема инциденца на сиромаштија, пренатрупани услови за домување и голема концентрација на работни места каде што е тешко физичкото растојание, имигрантите се изложени на многу поголем ризик од инфекција со КОВИД-19. Студиите во голем број земји на ОЕЦД откриле ризик од инфекција што е најмалку двојно поголем од оној на родените во родните земји.

Стапката на смртност поврзана со КОВИД-19 за имигрантите исто така може да биде значителна, надминувајќи ја онаа на популацијата во родните земји.

Имигрантите се потенцијално во поранлива позиција на пазарот на трудот заради нивните генерално понестабилни услови за вработување и помалата стаж на работното место. Студиите исто така сугерираат дека дискриминацијата силно се зголемува во услови на слаб пазар на труд, додека мрежите на контакти - од кои мигрантите имаат помалку информации - стануваат понерелевантни за наоѓање работа.

Негативното влијание врз резултатите од пазарот на трудот на имигрантите се зголемува уште повеќе со фактот дека тие се силно презастапени во оние сектори кои се најмногу погодени од пандемијата. На пример, во особено погодената угостителска индустрија, една четвртина од вработените во ЕУ се родени во странство, што е двојно поголем удел во вкупното вработување.

Сè уште е рано да се измерат ефектите на пандемијата на пазарот на трудот - особено во европските земји, каде што шемите за задржување на работата го ублажуваат непосредното влијание на блокирањата.

Воспоставените мерки за затворање на училиштата и учење на далечина за да се забави ширењето на КОВИД‑19, ги доведоа децата на имигрантите во неповолна положба, на повеќе начини. Нивните родители имаат помалку ресурси за да им помогнат во домашните задачи, а 40% од родените деца на имигранти не зборуваат на јазикот на земјата во која живеат. Тие деца, исто така, имаат помал пристап до компјутер и интернет конекција од дома или на интернет кафе..

Пандемијата поттикна и на далечинско учење на јазик и за возрасните. Голем број земји воведоа нови иновативни шеми. Во Германија, на пример, беа воспоставени онлајн упатства за да се компензира привременото затворање на курсевите за интеграција на имигранти. Сепак, ваквото учење преку Интернетот се покажа како потешкотија за имигрантите со ниско образование, особено во раните фази на учење на јазикот, што доведува до одложувања и во учењето на јазикот поширокаата социјална интеграција.

Во период на растечката невработеност и улогата на меѓународните патувања во првичното ширење на пандемијата, постои ризик од реакција на јавното мислење против имигрантите. Голем број кампањи имаат за цел решавање на ова прашање, со посебен фокус на справување со дезинформациите во врска со улогата на имигрантите во ширењето на вирусот.

Пандемијата КОВИД-19 влијаеше на мигрантите низ целиот свет. Ниско квалификувани мигранти, бегалци и внатрешно раселени мигранти се изложени на поголем ризик од заразување со вирусот. Пандемијата исто така ги влоши опасностите од веќе опасните миграциски патишта. Од избувнувањето на КОВИД-19, меѓународните организации забележаа скок во кршењето на човековите права што го претрпеа мигрантите, особено во Африка, Латинска Америка и Азија. Ограничувањата на патувањето, воведени како мерка за сузбивање на вирусот, резултираа со пораст на „блокирани мигранти“, лица кои сакаат да се вратат во своите матични земји, но не можат.

Низ земјите на ЕУ и ОЕЦД, ширењето на КОВИД-19 резултираше со воведување ограничувања за прием. Бидејќи странците (државјани на трети земји во ЕУ) беа подложени на повеќе ограничувања, влезот на нови работници беше остро ограничен во повеќето земји. И покрај општите ограничувања, повеќето земји на ЕУ и ОЕЦД идентификуваа специфични професионални сектори кои се сметаа за суштински или „клучни“ и кои го оправдаа континуираниот прием за време на кризата КОВИД-19, засновани на специфични упатства. На пример, во ЕУ, многу земји-членки ги применија упатствата на Европската комисија или ги прилагодија и / или привлекоа некои од занимањата вклучени во нивните национални упатства за да ги задоволат потребите на пазарот на трудот. Мал број земји не воспоставија список на клучни професионални сектори; сепак, беа применети мерки за олеснување на приемот на национални работници од трети земји во тие сектори. Вакви дискрециони исклучоци се појавуваат во голем број земји кои не се членки на ОЕЦД за занимања што се сметаат за суштински или се од национален интерес “. Во мал број земји, влегоа во сила нови политики или процедури, кои се однесуваат главно на работниците во здравствениот, земјоделскиот и транспортниот сектор. Мнозинството земји од ЕУ и ОЕЦД применуваа некои исклучоци од здравствените мерки за мигрантите во основните занимања / сектори за да се олесни влезот на територијата и брзиот пристап до пазарот на трудот.

Таквото ослободување вклучуваше пократки или без карантин периоди, алтернативни видови карантин (на пр. самоизолација, но способен за работа; избегнување контакт со ранливи категории) или помалку строги здравствени мерки (на пр. доказ за негативни резултати од тестот (ПЦР тест) што го заменуваат карантинот).

Неколку земји спроведоа мерки насочени кон олеснување на пристапот до пазарот на трудот за странците (во ЕУ, државјани на трети земји) кои веќе живеат на нивна територија со цел да се решат недостигот на работна сила во основните сектори, особено земјоделството и здравствената заштита. Неколку од нив го дадоа или го прошири правото на работа во основните сектори на барателите на азил; олеснети промени во статусот (на пример од студентски до работен статус); или воведоа флексибилност за подобрување на пристапот до работа во клучните сектори. Исто така, дозволена е регулација на државјани на трети земји кои биле вработени во одредени клучни сектори, во ограничен број случаи. Многу земји објавија дека кога воведоа привремени мерки, пандемијата КОВИД-19 не ги поттикна да ја променат и основната политика за управување со легалните миграциски текови (за претходно идентификуваните основни сектори). Ниско квалификувани работници од трети земји се особено презастапени во голем број клучни занимања кои се од витално значење во борбата против КОВИД-19, истакнувајќи ја нивната често занемарена вредност во европските економии.

11. Користена литература

Byrne, R., Noll, G., Vedsted-Hansen, J. (2003). Understanding Refugee Law in an Enlarged European Union

Collier, P. (2013). Exodus, Immigration and multiculturalism in the 21st century, Oxford University press.

Cooray, A.; Schneider, F., Does corruption promote emigration? An empirical examination, Journal of Population Economics, sv. 29., br. 1., 293-310 D. Taleski B. Hoppe, Youth in South East Europe Lost in Transition, Zaklada Friedrich Ebert, Berlin, 2015.

Coordination of Social Security (II), Supplementary Training Modules, op. cit. (452)

Директива 2004/114 / ЕЗ

Директива 2005/71 / ЕЗ

Директива 2009/50 / ЕЗ

Директива 2014/36 / ЕУ

Директива 2014/66 / ЕУ

Директива 2011/98 / ЕУ

Извештај на Меѓународната конференција за население и развој, Каиро, 5-13 септември 1994 година (публикација на Обединетите нации, бр. пр. E.95.XIII.18), поглавје. I, резолуција 1, анекс.

Истражување на германската фондација „Фридрих Еберт“ (ФЕС) 2018/2019

Global Migration Group: Migration and Youth Report, 2014

Čačić-Kumpes, J.; Gregurović, S.; Kumpes, J., Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj, Revija za sociologiju, vol. 42, br. 3, 2012

Holzmann, R., Koettl, J., Portability of Pension, Health and other Social Benefits, Facts, Concepts, Issues, Guidance Workshop on Establishing Portability, op. cit. (460),

Jandl, M. (2007) Irregular Migration, Human Smuggling, and the Eastern Enlargement of the European Union. International Migration Review 41, 2

Kersan-Škabić: Ekonomija Europske Unije, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković", Pula, 2012.

Klanjšek Schellinger A., Brain Drain - Brain Gain: European Labour Markets in Time of Crisis, Zaklada Friedrich Ebert, 2015.-2017.

Marija Penava, 2011. "Utjecaj krize na imigracijsku politiku EU," EFZG Occasional Publications (Department of Macroeconomics),in: Zbornik radova: Kriza: Preobrazba ili propast? (ur. Obadić, Alka; Šimurina, Jurica; Tica, Josip, izdavač: Ekonomski fakultet Zagreb

Morehouse, C., Blomfield, M. (2011) Irregular Migration in Europe. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Nada Bodiroga-Vukobrat, Hana Horak, Adrijana Martinović: Temeljne gospodarske slobode u Europskoj uniji Inženjerski biro d. d., Zagreb, rujan 2011

Обединетите нации (2006). Компендиум на препораки за меѓународна миграција и развој: Агенда за развој на Обединетите нации и Глобална комисија за меѓународна миграција во споредба.

ОЕЦД (2017), Извештај за соработка за развој 2017: Податоци за развој, објавување ОЕЦД, Париз.

WERTHEIMER-BALETIĆ, Alica (1999). Stanovništvo i razvoj. Zagreb: Mate.

World Employment and Social Outlook Trends for Youth 2016, International Labour Organization

12. Интернет извори

https://e-rabota.av.gov.mk/OglasSearch.aspx

https://av.gov.mk/oglasi2-ns_article-kreditiranje-do-29-godin.nspx

http://www.mtsp.gov.mk/proekt-za-samovrabotuvanje-so-kreditiranje.nspx

https://av.gov.mk/oglasi-za-rabotodavaci.nspx

http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/Mladinska-garancija.pdf

https://kariera.mk/job/KhHbyoOFxkSXXeqz__Z5Jw/mladinska-garancija

https://ec.europa.eu/eurostat/data/statistics-a-z/abc

http://www.globalmigrationgroup.org/sites/default/files/0._Cover_and_Ack

http://www.ilo.org/global/research/globalreports/youth/2016/lang--en/index.htm

www.stat.gov.mk

